תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר נזיקין

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי בבא בתרא

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי בבא בתרא

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 7
הלכה ג 8
הלכה ד 9
הלכה ה 10
פרק ב 14
הלכה א 14
הלכה ב 17
הלכה ג 18
הלכה ד 20
הלכה ה 21
הלכה ו 22
הלכה ז 24
הלכה ח 24
הלכה י 26
הלכה יא 27
פרק ג 27
הלכה א 27
הלכה ב 34
הלכה ג 35
הלכה ד 36
הלכה ה 36
הלכה ו 37
הלכה ז 37
הלכה ח 38
הלכה ט 41
הלכה י 43
הלכה יא 46
פרק ד 47
הלכה א 47
הלכה ב 47
הלכה ג 47
הלכה ד 47
הלכה ה 48
הלכה ז 48
הלכה ח 48
פרק ה 50
הלכה א 50
הלכה ב 52
הלכה ג 52
הלכה ד 53
הלכה ה 53
פרק ו 54
הלכה א 54
הלכה ב 55
הלכה ג 55
הלכה ד 55
פרק ז 56
הלכה א 56
הלכה ב 57
הלכה ג 58
פרק ח 59
הלכה א 59
הלכה ב 62
הלכה ג 63
הלכה ד 65
הלכה ה 66
הלכה ו 68
הלכה ז 68
הלכה ח 73
הלכה ט 74

פרק ט 74
הלכה א 74
הלכה ב 75
הלכה ג 76
הלכה ד 78
הלכה ה 79
הלכה ו 79
הלכה ז 80
הלכה ח 81
הלכה ט 81
פרק י 81
הלכה א 81
הלכה ב 83
הלכה ג 83
הלכה ד 83
הלכה ה 84
הלכה ו 84
הלכה ח 84
הלכה ט 85
הלכה י 85

פרק א

הלכה א

השותפין. הכל כמנהג המדינה כדקאמר בגמרא התם לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא ודפנא ומוכיח ר"ת ז"ל במתני' ד"ה בגויל וכו' דמדלא קאמר לאתויי לפי מה שנהגו בכל המקומות אם פחות או יותר ש"מ דדוקא בהוצא ודפנא אבל בפחות מכאן אפי' נהגי מנהג הדיוט הוא ומכאן דיש מנהגים שאין לסמוך עליהם אפי' היכא דתנן הכל כמנהג המדינה וכן דעת הרא"ש ז"ל וכתב ואם נהגו ביותר לא כפינן ליה דקים להו לרבנן דלא בעו טפי בשיעור עובי החומות. אבל הרמב"ן ז"ל בחידושיו כתב על דברי ר"ח ואין זה נכון דמתניתין לא קתני מנהג בתחלה אלא לבנין הגויל והגזית אבל לא לרחבן ומסיק שם דאם היה מנהג ידוע לשותפין וכגון שהתנו עליו אנשי העיר במעמד כולן כופין זא"ז לבנות כמנהגם הידוע ואפי' נהגו לבנות גויל רחב ארבע אמות וע"ש דבזה כיון הוא ז"ל לתרץ מה שהביא לדייק בתחילת דבריו דליתני הכל כמנהג המדינה והכל בכלל ולמה פרט כל אלו וכמו שהקשה הרא"ש ז"ל וכן התוס' ולפי מה שנתבאר בדבריו לפי דעתו ניחא דמקום שנהגו אגויל וגזית וכו' קאי והכל כמנהג המדינה אשיעור רחבן קאי. וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב מהלכו' שכנים הל' ט"ו רוחב מקום הכותל משל שניהם וכמה יהיה רחבו הכל כמנהג המדינה ואפי' נהגו לעשות ביניהם בקנים וכו' וכן הכוונה אם נהגו ברחב הכותל יותר משיעור המפורש במשנה. ולמטה בהל' י"ח כתב שם מקום שנהגו וכו' כלשון המשנה. ובהג"א כתב ג"כ כדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל:

אמרי תמן בשאין שניהם רוצין. מבואר הוא למאי דפרישית בפנים דסוגיא דהכא אזלא כלישנא בתרא דהתם דמאי מחיצה פלוגתא וכמסקנת הפוסקים כהאי לישנא. ולא מצינן לפרש הא דאמר הכא מעיקרא תמן בשניהם רוצין וכו' ודקאמר ואפי' תימר וכו' דפליגי בהני פירושים וסברות דהני תרי לישני דהא ודאי ליתא דאי לישנא דאפי' תימר ס"ל כלישנא דאמר התם מאי מחיצה גודא א"כ פשיטא ופשיטא דדוקא בשניהם רוצים בעינן וזה פשוט. והילכך ע"כ כולא סוגיא אזלא כהאי לישנא דמחיצה פלוגתא היא והיינו דקאמר מעיקרא ממש כדקאמר התם דמתני' מיתוקמא בשאין בה דין חלוקה וכיון דרצו אשמעינן דכופין לבנות הכותל באמצע דהיזק ראיה שמיה היזק. ובתר הכי קאמר הש"ס דאפי' תימא דמתני' אתא לאשמועינן האי דינא דהיזק ראיה שמיה היזק לא תדחק לאוקמי בשאין בה דין חלוקה וטעמא דרצו שניהם דוקא אלא דמוקמינן שפיר להמתני' דביש בה דין חלוקה איירי ולא רצו שניהן דוקא קאמר אלא רצו אשותפין דעלמא מיתפרשא וכדפרישית בפנים. מבואר מכל זה דהסוגיא ל"פ אדהתם לדינא כלל

ובהאי לישנא בתרא דהתם. אלא דלענין הדיוק אם נוכל לפרש רצו דלאו דוקא אשניהם קאי בהא משמע מהכא לפי האפי' תימר דלא מדייק האי תלמודא כדהתם והלכך לא מוקי לה התם להאי ליש' אלא בתצר שאין בה דין חלוקה והוא דרצו שניהם וכדאמר הכא מעיקרא. ולפי סברת האי ש"ס בפירושא דרצו נוכל להבין ביותר מה שכתבו התוס' דף ג' ע"א מאי קמ"ל וכו' ועיין בחידושי הרמב"ן ז"ל מ"ש על האי ומאי קמ"ל ובזה נוח ביותר להבין פי' התוס' וכפי הגי' ותירץ וכו' בתוס' שם וא"צ לומר שהר"י היה לו נסחא אחרת בגמרא כמ"ש המהרש"א ואין להאריך בזה. וכל זה שכתבתי בענין פירושא דהאי ואפי' תימר וכו' הוא לפי הנראה למאי דקי"ל דבסתם אין כופין זה את זה לחלוק במקום שאין בו דין חלוקה וא"כ צ"ל דביש בה דין חלוקה איירי אבל קשה לי לישנא דהש"ס דמשמע דאדלעיל קאי דמוקי למתני' בשאין בה דין חלוקה ובששניהם רוצין ואהא קאמר ואפי' תימר בשאין שניהן רוצין ואם רצה זה כופין לזה לכך נראה לפרש דכולא סוגיא מיירי בשאין בה דין חלוקה וה"ק ואפי' תימר בשאין שניהן רוצין ואפ"ה משכחת לה דכשאחד רוצה כופה את חבירו לבנות את הכותל וכגון שהיה אחד מהן מכיר את חלקו וכמו דפסק הרמב"ם ז"ל בריש הלכות שכנים וכן הטור בסי' קע"א בד"א בשאין א' מהן מכיר את חלקו במקום שהן שותפין בו אלא יד כולן משתמש בכל מקום אבל אם היה א' מהן מכיר חלקו אע"פ שאין בה דין חלוקה כופה כל א' מהן את חבירו להבדיל בין חלקו לחלק חבירו. והיינו בכותל ומשום היזק ראיה וכן מוכח מדברי הרי"ף ז"ל שכתב לזה אמתני' דסוף פרקין אין חולקין את החצר וכו' ודייק ליה מהש"ס דהתם והמעיין שם יראה להדיא דאחצר קאי וטעמא משום היזק ראיה הוא שהרי כתב ש"מ דמתני' דקתני רצו בשאין כל אחד מהן מכיר תלקו וכו' וכמ"ש הב"י וכן קבע בש"ע שם וזהו העיקר ולא כמ"ש בפרישה וכ"כ בסמ"ע דבשדה איירי הטור ולא מיירי כאן מהיזק ראיה והט"ז הביא ראיה לדבריו מהא דאמרי' למ"ד היזק ראיה לאו שמיה היזק והוא תמוה וכן ראיתי הראיות בפרישה ודרישה ואינם מוכרחות ובעצמו כתב שם לקמן בס"ט דלא משמע כן. וכפי הנראה מסוגיא דהכא דמיתפרשא כפשטה לפי החילוק הנזכר בדין זה מסתייע לן גם מהאי סוגיא דבהיזק ראיה מיירי וכדמוכרח מדברי הרי"ף ז"ל. ומיהו גם לפירוש זה צ"ל דהאי ש"ס למאי דקאמר ואפי' תימר וכו' ע"כ היא דמפרש רצו אשותפין דעלמא קאי ובהא הוא דמחולק עם הש"ס דהתם דמפרש רצו דוקא בששניהם רוצין כדאמר הכא מעיקרא. ומיהת לדינא לא פליגי כמבואר. ועיין לקמן פ"ג הלכה ט' בענין חזקה להיזק ראיה מה שנתבאר שם בס"ד:

כופין בחצירות ואין כופין בגגות. ראיתי בס' המרדכי בפ"ק דלא העתיק אלא ריש דברי רבי יוחנן ופירש שם כפשטה דבחצירות סמוכות זו לזו כופין לעשות כותל אבל בגגות סמוכין זה לזה דאין בהן משום היזק ראיה אין כופין וכדרב נחמן אמר שמואל דף ו' ע"ב. אבל לא משמע מהא דלקמן כהאי פירושא. ולפי מה שמבואר בפנים אתיא הא דרבי נסה כסברת הר"ר יהודה ברצלוני שמביא הטור בסי' ק"ס שאם הגג נמוך מן החצר ארבע אמות א"צ לעשות דשוב אין לבעל החצר היזק ראיה. ודברי הש"ס דמפרש לדר' יוחנן איפכא ע"כ דמיירי בגג העשוי לדירה וכעין שבארתי בפנים ומבואר סברא זו בדברי הפוסקים. ומה שהביאו התוספות שם סברת ר"ת והר"י דבור המתחיל שתי חצירות אינו ענין לזה דהא מיהת התם קביעא תשמישתא בתרווייהו ועיין בבית יוסף שם ואין להאריך. ובענין מה שהקשו בהאי ענינא לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל כתבתי זה לעיל בפ' הבית והעליה הלכה ג' וע"ש דבור המתחיל היתה חורבתו סמוכה לכותל חצר חבירו:

הלכה ב

תני בגינה בין מקום שנהגו וכו'. מכאן הוא דלמד הרמב"ם ז"ל דינו כפי אשר כתב בחיבורו בפ"ב משכנים הלכה י"ז המוכר גינה לחבירו סתם וכו'. וע"ש והתיו"ט כתב כי לקח אותו ממשנתינו זאת בפירושו בה. ותמיהני שלא השגיח ששינה בדין הבקעה שהרי בפירושו כתב בבקעה סתם אין כופין את הלוקח לגדור ואפי' במקום שנהגו לגדור ובחיבורו כתב אבל אם מכר בקעה סתם אין מחייבין אותו לגדור אלא במקום שנהגו. ועוד דעיקר פירושו אכתי לא הוה ידעינן מנא ליה וזאת היא ההשגה אשר השיגו עליו ז"ל. ומהכא הוא מבואר להדיא כדבריו ז"ל בין בגינה בין בבקעה. וא"כ היה מפרש לדברי רבא דהתם דאזלא כהאי דהכא. סתם גינה אם מכר לו סתם אפי' במקום שאין מנהג ידוע ולא נהגו לגדור כמקום שנהגו לגדור דמי וכופין בעלי גנות האחרות את הלוקח הזה אם רוצין שיהא עכשיו ניכר ההבדל ביניהם אבל מכר לו בקעה סתם אזלינן אחר מנהג המקום. וטעמא דאע"ג דגינה לית בה היזק ראיה כ"כ כמו בחצר כמו שביאר הוא ז"ל למעלה שם ובמחיצת עשרה טפחים להבדיל גינתו מגינת חבירו סגי מ"מ טפי אית בה היזק ראיה מבקעה משום דשכיח ההפסד בזרעוני גינה יותר מתבואה וגם דבגינה יש בה זרעים כל ימות השנה משא"כ בבקעה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו. ואם שבחילק ההבדל בין גינה לחצר השיג על הרמב"ם שם מ"מ דין החילוק לענין מקום שנהגו בין גינה לבקעה מבואר להדיא הכא וכפי פירושו אשר פי' להההיא דרבא כאשר נתבאר. והב"י קבע בש"ע סי' קנ"ח כדעת הרא"ש והטור וכתב לדעת הרמב"ם בשם יש מי שאומר

ולא חקר ביותר בדעת הרמב"ם דמהאי תלמודא למד לומר כן בענין זה והט"ז פי' לדברי הרמב"ם בדרך רחוקה ע"ש:

הלכה ג

דאין הוה בני דכיפין בני לה דכיפין. לפי גי' הספר אשר לפנינו מבואר הוא כדפרישית בפנים ולפ"ז פליגי בהא ת"ק ורבי יוסי דלת"ק אינו נותן לו אלא לפי חשבון בנין של כותל רביעית וכפי מה דאהני ליה ולרבי יוסי נותן לו הכל לפי מה שגדר וכדפירש רב הונא דבריו ורב הונא דהכא כדאמר התם הכל לפי מה שגדר. ואם בדברי הת"ק יש קצת חילוק דהא למאי דאוקי התם פלוגתייהו לרב הונא דלת"ק אינו נותן לו אלא כפי קנים בזול ומהכא הוה משמע לכאורה דעכ"פ השלש רוחות משלם לו כפי חשבון הכיפין אבל הא ליתא דלמאי דקאמר ומתמה וכל שעה דנפיל בני לה וא"כ אינו משלם אלא כפי מה דאהני ליה והוי כעין דהתם ואם דלא דמיא ממש למילתיה דת"ק מ"מ במילתי' דרבי יוסי דמיא לדהתם והכל לפי מה שגדר והיינו דרב הונא דהתם וכן נראה דהא דרב הונא דלקמן מגלגלין וכו' אדברי רבי יוסי קאי דאם נפרש להא דרב הונא דלקמן אדבתרה קאי וכדלקמן א"כ דברי רבי יוסי מועתקים בלתי פירוש על דבריו. והרמב"ן ז"ל בחידושיו גי' אחרת היתה לו ופי' פי' אחר כפי גודל חכמתו ז"ל דגריס ובלבד כשער שבנה עכשיו דאי הוה בני ליה דכיפין גבי ליה דכיפין ברם אם הוה בני דכיפין ובנתיה דליבנין גבי ליה דכיפין כל שעה דנפיל בני לה וז"ל נראה שכך פירושו שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית (ושם כתוב השלישי' וט"ס הוא) כיפין והמקיף גדר שלש בכיפין גלי ניקף דעתיה דניחא ליה בבנין זה וגבי ליה דכיפין ברם אין הוה הניקף בני כיפין והמקיף בנתיה דליבנין שהוא בנין פחות יכול ניקף לומר לו אם אני נותן עכשיו דמי לבינים למחר נופל ואני צריך לבנותו פעם אחרת אלא נותן לו דמי כיפין וכל שעה שיפול יבננו מקיף בשלו עכ"ל בזה. ובודאי לפי גירסתו ז"ל דגריס דאי הוה בני דכיפין גבי וכו' נראה הפירוש הזה ואניקף קאי ואליבא דרבי יוסי מיתפרשא כמו שכתב שם דרגלים לדבר דרב הונא אמרה הכי בגמרא דילן והתם בגמר' דבני מערבא והלשון עצמו משמע כן. וכן למד הוא ז"ל חידוש דין מסוגיא זו לפי פירושו. שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית בגדר קנים בעלמא שאינו נותן לו אלא דמי קנים והביאו הטור בסי' קנ"ח. ולדעת הרמב"ם ז"ל נראה דהיה לו גי' שלפנינו ולפיכך לא למד חידוש דין זה מכאן דבדברי ת"ק משמע שכן הוא ולפי מה דקי"ל הלכה כרבי יוסי לא למדנו מזה כלום דרב הונא דמפרש לה הכא דברי רבי יוסי כמבואר בפנים הם דבריו ממש כדהתם ואם היה מפרש כדעת הרמב"ן לא הוה שתק מלהודיענו חידוש דין כזה. גם יש קצת לפקפק על פי' הרמב"ן כמו שרמזתי

לעיל דלפי פירושו נשארה העתקת דברי ר' יוסי דמתני' בלי ביאור וכמו שפי' שם לקמן דדברי רב הונא בתרא על מתני' קאי. ומי יבא אחרי הארי הזה ועיין בדיבור דלקמן:

רב חונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל. כבר מבואר בפנים למאי דנראה לנו לפרש לפי הגי' שלפנינו. אבל מה נעשה ומי יבא אחר המלך את אשר כבר עשהו זה הנשר הג' הרמב"ן ז"ל שפי' דברי רב הונה דהכא אדין סמך עליו את התקרה וגריס התם הא דלקמן הכי א"ר נסה כותל חצר לא נעשה אלא לצלליו סברין מימר הא אם רצה לקרות אינו מקרה וחזר ותנא סמך לו כותל אחר אע"פ שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל הא אם רצה לקרות אינו מקרה א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר על ידי מרישיו. וכך פירושו רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל כפי אורך חצירו של זה ולא יותר ויש לפרש מגלגלין עליו כל פשוטו של כותל אע"פ שלא סמך אלא לפלגא והיינו דרב הונא גופיה בגמרין עד כדון לאורך חציו של זה מגלגלין עליו או אף לרוחב הכותל שאם בנה אותו עד כפי צורך הכותלים שנותנין עליהן את התקרה צריך זה לסייע עמו או שמא יכול לומר איני רוצה להקרות עליו ודי לו בהוצא ודפנא או בכותל בנין קל וא"ר נסה כותל חצר לא נעשה אלא לצלליו לפיכך אין מחייבין אותו לבנותו אפי' עד ארבע אמות אלא באורך סברין מימר שאם רצה לקרות אינו מקרה והתני בסיפא מגלגלין עליו את הכל משמע משום שיתן עליו למחר את הקורה שאם אינו יכול להקרות למה מגלגלין עליו כלום ומה הנאה יש לו בכותלו של חבירו למעלה מד' אמות תיפתר ע"י מרישיו שיתן מריש על כותל של עצמו ועליו יתן תקרתו ונמצא נהנה בצלו של כותל שתהא ביתו בנויה מכל צד אבל לא שיתן עליו את התקרה שאין מגלגלין עליו רוחב הכותל ואם רוצה נותן הכל וסומך עליה עכ"ל והרבה יש לפקפק על פירושו ז"ל ולפי מה שמבואר בפנים סובל הפי' גם לפי הגי' לצלליו ואתיא הסוגיא לפי הדין כמבואר בריש פרקין דרבו הדיעות דאין שיעור לרוחב כותל החצר. וכן בהא דרב הונא כמבואר לעיל וכן בהא דסברין מימר וכו' אזלא כדינא. ולפירושו ז"ל א"כ פסק האי תלמודא דאין מגלגלין עליו רוחב הכותל ולא יתן עליו את התקרה ואם רצה לסמוך צריך ליתן את הכל ולפי המסקנא מגמר' דילן נותן לפי מה שהנהו ובודאי גם דעתו ז"ל נותן את הכל לפי חלקו גם ברוחב הכותל לפי מה שנהנה ומ"מ יש איזה דוחק בזה ואין להאריך:

הלכה ד

כיני אורחא. טעמא דאמר התם לרשב"ג מפורש במתני'. והיינו הך דמי שאין ידו משגת כל כך אינו בונה סמוך לרה"ר ואינו צריך לבית שער:

תני שהא שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה. האי תוספתא מייתי הש"ס לעיל בפ"ח דפאה וגריס למזונות שלשים יום לכסות ששה חדשים וא"כ למזונות היינו לקופה שהעניים מתפרנסין ממנה מע"ש לע"ש ומסיק נמי התם דליתן קאמר דהרי הוא כאנשי העיר ליתן לאלו הדברים ופסק הרמב"ם ז"ל כן בפ"ט מהלכות מתנות עניים בהלכה י"ב ואף דבגמרא דילן גרסינן בפרקין דף ח' שלשים יום לתמחוי ג' חדשים לקופה כבר כתב מהרי"ק ז"ל בשורש י"ז סי' ד' דכך היה גי' הרמב"ם בגמרין כמו גירסת הירושלמי ונתן שם טעם לסברת הרמב"ם משום דתמחוי אינו דבר קצוב אלא איש כפי נדבת לבו והלכך אין מחייבין אותו עד לאחר שלשה חדשים אבל קופה דבר קצוב לפי הממון הוא ומשום כך מתחייב מיד אחר שלשים יום עכ"ד ולי נראה דה"ט דתמחוי הואיל ונגבה בכל יום וזה דבר כבד להבה"ב ולפיכך אין מחייבין אותו עד לאחר שלשה חדשים אבל קופה כיון דאינה נגבית אלא מע"ש לע"ש מחייבין אותו מיד אחר שלשים יום:

לחיטי הפסח בין לישא בין ליתן. והיינו דוקא לענין זה אבל לענין דברים שהוזכרו ברישא דברייתא כבר כתבתי בדבור דלעיל דהמסקנא היא דלענין ליתן לחוד הוא דמיירי וכן אמרינן בבבלי פרקין ולפי גי' הספרים שנתבאר לעיל. ובפאה שם גריס לפסין והן פסי העיר לחיזוק. והמרדכי הביא לזה בפרקין וכן במישרים בנתיב ל"ב ח"ב ומביאם הב"י בי"ד סי' רנ"ו וכתב שם בשם הסמ"ק דעתה מרוב הגלות נהג העם דין שלשים יום לכל הזמנים שהוזכרו:

הלכה ה

ארבע אמות שאמרו לא שהן לו לקנין וכו'. הרמב"ן ז"ל בחידושיו כתב אחר שהביא דעת הר"י הלוי מיגאש ז"ל שפירש הא דאמרו בחצר נותן לו ד' אמות וכו' דמיירי בראובן שבנה בית ברחבה ובא שמעון ובנה סמוך לו ונשתמשו ברחבה שלפני הבתים ואחר זמן נמלכו וגדרו וכן הוא לדעת רש"י ז"ל שפי' גבי פלוגתא דרב הונא ורב חסדא בדף י"א ע"א דפליגי התם כעין דפליגי הכא לקמן רב הונא אמר חצר מתחלקת לפי פתחיה וכו' וכתב רש"י היה לו חצר ובה שני בתים וכו' וחלק נכסיו על פיו ונתן האחד לראובן בנו וכו' וע"ז כתב הוא ז"ל ומדברי שניהם נלמד שאין דין זה בחצירות שבמדינות שלפני בתי השותפין שקנו כל אחד בית והחצר לשניהם דגבי אבוהון איכא למימר כדדייר איהו יהיב להו וכן אם חלקו יורשי הבתים הם בעצמם אינו נוטל זה בעל שני פתחים בחצר יותר מאחיו שנטל פתח אחד. וכן דעת הרמב"ם כדעת רבו ז"ל שכתב בריש פ"ב משכנים חצרות הכפרים שכל אחד בונה לו בית וכו' הרי יש לכל פתח ופתח ד' אמות. ומשמע

דאלו להחצירות שבמדינות אין הדין כן אלא דאפי' לבעל ב' פתחים אין לו כ"א ד' אמות לאחד מפתחיו ואם יש עוד ד' אמות בחצר לכל אחד יש בו דין חלוקה וכמ"ש הטור בסי' קע"ב לדעת הר"י מיגאש ז"ל ע"ש. וכתב עוד הרמב"ן אבל בירושלמי גרסי' א"ר יוחנן ד' אמות שאמרו לא שהן לו לקנין וכו' ולפי זה הדין שוה בכל החצירות ובכל השותפין שאם נטל זה בית וזה אחר שנוטל ד' אמות כנגד הפתח שיהא שם פורק חבילתו לשעה ולאחר יש ג"כ רשות להשתמש בעראי בשעה שאין זה משתמש בה וכו'. ולפי דרך זו מתפרשות שמעות הללו שבגמרא דילן לענין הירושלמי וכן מצאתי בתוספתא ששנו בב"מ נותנין לו מכניס ומוציא ד"א שבחצר משמע דליתנהו לד' אמות הללו אלא כדי להכניס ולהוציא חבילה ופירוק משא כענין הירושלמי שכתבנו עכ"ל כוונתו ז"ל דלמאי דאמר הכא דאינם לו אלא לשעה א"כ לא שייך לחלק בהא דחילקו הר"י מיגאש והרמב"ם ז"ל בין מדינות לכפרים לבין קנו החצר בשניהם או שנתן להם אביהם כך דהא לעולם אין ד' אמות שלו לגמרי לתשמיש אחר כ"א לפירוק משא לפי שעה ואפי' קנו החצר בין שניהם יהיה הדין כך. ולענ"ד אין מכאן ראיה כ"כ דנהי דנאמר דדברי רבי יוחנן הכא מוסכמים הן מעיקרא ומה דאקשי ליה רבי יונתן תירץ הש"ס כאן אשכח תני וכו' כדרך אשכח תני בש"ס הזה דאדלעיל קאי ולתרץ איזה דבר חדא דשינויא דחיקא היא. ועוד הא מהסוגיא דהכא לקמן נראה להדיא דד' אמות שאמרו שלו הם לכל תשמישיו כדקאמר ברם בד' אמות דחבריה לא ממחי בידיה ואפי' אנשים מכבסין שם וזה פשוט דלא איירי אלא בד' אמות שלפני הפתח דהא קאמר בכל החצר יכול הוא למחות לאנשים חוץ מד' אמות דחבריה א"כ ע"כ דלא בחצר שאין בה אלא כדי ד' אמות לזה וד' אמות לזה מיירי הכא ולא בחצר שאין בה כדי חלוקה וכולן משתמשין בה ביחד וזה אין צריך לפנים וכן מהתוספתא שהביאו ז"ל יש לדון דאין משם ראיה כ"כ דהכי איתא התם בפ' י"א דב"מ. פתחים שבחצר גדולים של א' וקטנים של א' גדולים אין להן אלא ד' אמות וקטנים נותנין להן ד' אמות לכל א' וא' היה שם אחד רחב מעשר אמות נוטל ד' אמות בחצר פחות מכאן משלימין לו את המדה כנגדו נותנין לו מכניס ומוציא ד' אמות בחצר. ע"כ. ואם אנו מפרשים דהאי נותנין לו וכו' מילתא באנפי נפשה היא ולאשמועינן דאין לו הד' אמות ששנינו כ"א בשביל להכניס ולהוציא א"כ הוה ליה למיתני הא ברישא דברייתא אלא דנראה דיש לפרש דאדלעיל מינה קאי דאם היה הפתח רחב מעשר אמות נוטל ארבע אמות כנגד כל הרוחב ואם היה פחות מכאן מד' אמות שלא היה אלא ב' וג' אמות אע"פ כן משלימין לו עד ד' אמות ברוחב כנגדו ונותנין לו כדי מכניס ומוציא בחצר שהוא השיעור של ד' אמות ולא דבדוקא נקיט לה דאין לו תשמיש אחר שם אלא

לסימנא בעלמא נקט. ובאמת נפלאתי מאד במה שראיתי בתשובת הרשב"א ז"ל בסי' תתק"ט שכתב בענין ארבע אמות שלפני הפתח דהירושלמי פליג אגמרא דילן מההיא דרבי יוחנן. ומסיק שם דד' אמות קנויות לו לגמרי כדמוכח מגמרא דילן וכן הרא"ש ז"ל בשמעתתא דרב הונא ורב חסדא פילפל בזה וכתב דהירושלמי נראה דאינם שלו לגמרי וחבירו משתמש שם כשהוא אינו פורק שם משאו. ובעל הפרישה והדרישה האריך באריכות דברים הרבה בסי' הנזכר בזה. וביותר היה קשה לי על הנשר הגדול הרמב"ן ז"ל מדוע לא נלמד ממסקנת סוגיא דהכא דלא ס"ל כרבי יוחנן בזה וכדמפרש רב מתני' מילתיה דרבי יוחנן בשם ר' בניה דלקמן בענין הכביסה א"כ ע"כ לא קיימו דברי רבי יוחנן דריש שמעתתא בענין תשמיש הארבע אמות שלפני הפתח. עד שראיתי בסוגיא דפ' חזקת דף נ"ז ע"ב דאיתיה למילתיה דרבי יוחנן בשם רבי בנאה והביא שם הרמב"ן ז"ל הא דלקמן ולא גריס כדהכא אלא דגריס ברם בד' אמות דחבריה מצי ממחי בידה ואכביסת נשים קאי וכן העתיק הד"מ בשם הנ"י בסי' קס"א ופסק כן בהגהה שם. אבל האמת יורה דרכו דגי' שלפנינו היא הנכונה וכן היא בנדרים שם וכן הוגה עכשיו בהנ"י שם. וזהו הנכון דלפי גירסתם ז"ל היה צריך למחוק כל הדא דתימר בתרא וזה א"א וכך היתה גי' הרמב"ם ז"ל הכא. ולפ"ז כמו דמפרשין לדעתם הר"י הלוי והרמב"ם ז"ל שם כך היא מסקנא דהכא ובחצר כה"ג איירי דהד' אמות שלפני הפתח קנויות לו לגמרי לכל תשמישיו וזה ברור. ונמצינו למדין עוד לדין דהכביסה ג"כ דבד' אמות שלו אפי' להאנשים שרי ובלבד שלא יהיה במקום מדרון. ואלו ראה הד"מ ז"ל הגי' נכונה דהכא וכמו שהוגה בדפוס א"ד בהנ"י לא היה קובע כן בהגהה שם. ודע דאף דכתב הרמב"ם בפ"ב משכנים בהלכה ג' בדין אכסדרה וכו' שלא אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות אלא לפרק שם משאו. לא דדייקינן דס"ל דלא ניתנו אלא לזה אלא משום דבאכסדרה קאי כתב בזה דהיכא דלא צריכא לפירוק משא לא ניתנו הד' אמות אבל במקום דצריך שהוא לפני הבית כשניתנו לפרק המשא לגמרי ניתנו שיהא משתמש בהן בכל מה שירצה ובלבד שלא יזיק לחבירו וזה מוכרח לדעתו ז"ל שפסק כרבו בענין חילוק דין דהחצרות כמבואר לעיל. ואם כוונתו ז"ל דוקא לענין פירוק משא א"כ בחצר דאין לו ארבע אמות שלפני הפתח מדינא מיירי וזה א"א לומר לדעתו ז"ל אלא דה"ק דלענין פירוק משא הם שלו ואפילו בשותפין שלא חלקו וקמ"ל החילוק בדין אכסדרה ובפ"ה שם הל' ג' כתב סתם למלתיה דר' יוחנן בשם ר' בנאה בדין הכביסה דבכל החצר איירי:

אף בית התרנגולין יש להן ארבע אמות. והתם ע"ב שם פשיט ליה לר' יוחנן דלול של תרנגולין אין לו ד' אמות דלא אמרו אלא במקום דשייך פירוק משא ועיין לקמן פ' חזקת הלכה ז':

כופין הן בני מבוי זא"ז לעשות להן לחי וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה משכנים הלכה י"ב. ובענין עירוב כתב בפ"ה מהלכות עירובין בהלכה ב' אחד מבני מבוי שהיה רגיל להשתתף וכו' נוטלין ממנו שתוף בע"כ ואחד מבני מבוי שאינו רוצה להשתתף כלל וכו' כופין אותו להשתתף עמהן. הך סיפא לאו במי שאינו מודה בעירוב קאמר אלא במי שאינו רוצה מחמת נפש רעה כדאמר הכא אבל במי שאינו מודה בעירוב כבר כתב שם בסוף פ"ב כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו כדר' יוסי בר' בון דהכא וכדאמר בהדיא במסכת עירובין שם:

החצירות שהיו משתמשות באמה. מבואר מדין ברייתות האלו בבבלי ב"מ פ' המקבל דף ק"ח ע"א וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג משכנים. ובדין בור הקרוב לאמה עיין בהאי תלמודא פ' הנזקין הלכה ט' תמן אמרין דרחוק וכו' וש"מ כל דאלים גבר כדהתם וא"כ מה דאמרו במתני' שם בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום בדנוח להקרוב למישתי כמו להרחוק וזהו מ"ש הרמב"ם שם בהלכה י' וע"ש. והרא"ש ז"ל שם מלמדינו כלל גדול בשם ר"ח ז"ל דאף ע"ג דקי"ל כשמואל בדיני מ"מ במקום דקאמר תרגמה האי אליביה דהאי כדאמר התם תרגמה שמואל אליבא דרב מפקה מהאי כללא דאמרו קי"ל כוותיה ע"ש. וכן הוא במקום דאמרו תרגמא רבא אליבא דאביי ויתבאר מזה במקום אחר אי"ה:

כגון תילים וד"ה. המרדכי ז"ל הביא להא בסוף פרקין ופירש כגון תילים וד"ה אם אינן רוצין לחלוק אמרי גוד או אגוד אבל תהילים ותילים חולקין והביאו הב"י בסי' קע"ג וכתב עליו ולא נזכר זה בדברי הפוסקים. ולענ"ד הכי הוא מתפרש פלוגתייהו דהכא כעין דאמרי' התם דל"ש אלא בכרך אחד אבל בב' כרכים חולקין בשרצו ובהא פליגי רבי הושעיה ורבי עוקבא דרבי הושעיה סבר אם הם בשני ענינים אע"פ שהן בב' כריכות אין חולקין ולית בהו דינא דגוד או אגוד דתרווייהו צריכי להאי ולהאי וכו' כדאמר התם אבל אם הם ענין אחד כגון תילין בתילין חולקין וכן אית בהו דינא דגוד או אגוד ור"ע ס"ל דאפי' תילין בתילין אם הם מב' ספרים כב' ענינים הן כדמפרש טעמא וא"כ זהו הדין והחילוק שכתב הטור שם ובסי' קע"א בזה וע"ש:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב

הלכה א

לא יחפור. כיני מתניתא וסד בסיד וכו'. וכן הגי' בהרי"ף ז"ל בסיפא דמתני' או סד בסיד וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים ובריש הפרק בדין דרישא אא"כ הרחיק וכו' ויסוד בסיד ואע"ג דבגמרא התם דף י"ט ע"א קאמר דילמא משום דלא דמי האי היזיקא וכו' דיחויא בעלמא הוא וכבר כתבתי בפרק השואל בשם תשובת מהרי"ק מדרכו של הרמב"ם דסומך בכל מקום בכה"ג על פשיטות דהאי תלמודא. ובענין פרושא דמתני' פירשתי לפי דעתו ז"ל כמבואר שם:

כאן וכאן אין סלעים מרתיחין. התוס' במתני' ד"ה סלעים הביאו סוף הסוגיא דפ' במה טומנין בהאי תלמודא דגריס התם בתר ההיא דלעיל שהבאתי בפנים. והא תני אין טומנין בסלעים תיפתר בסלעים של כסף אית תניי תני טומנין בסלעים ואית תניי תני אין טומנין אמר רב חסדא מ"ד טומנין בשל זהב ושל נחשת ומאן דאמר אין טומנין בסלעין של כסף וע"ז כתבו שם הוה מצי לשנויי כאן בסלעים של אבנים כאן בשל כסף אלא ניחא ליה לשנויי כולהו במתכת. ונראה דהאי ש"ס בלאו הכי לא הוה מצי לשנויי התם הא דתני טומנין בסלעים של אבנים דס"ל דאין דרכן של סלעים להטמין בהן וכדאמר רבא התם לקמן בדף י"ט על הא דפריך התם כעין דהכא היינו טעמא דלא קתני סלעים משום דמשתכי לה לקדרה שמעלין חלודה כפי' ר"ח שהביאו התוספות שם דאתיא כדהכא והא דפריך התם אמאי לא תני סלעים במתני' דהתם היינו משום דעכ"פ היה צריך התנא להשמיענו איסורא דאין טומנין למאן דבעי להטמין או שאין לו דבר אחר להטמין בו ומשני דאין להם הבל והשתא האי ברייתא דטומנין ודאי לא ניחא ליה לאוקמי בשל אבנים דאין דרך להטמין בהן דלענין היתירא לא תני אלא במידי דאורחי'. והא דכתבו כאן שינויא אחריתא לפי' רש"י הא' הוא דאתיא שפיר שפי' שם משום דמשתכי שמשברין את הקדירה. ולפי זה מאי שנא של אבנים משל כסף דהן ג"כ משברין את הקדירה ואפ"ה מוקי האי ש"ס מעיקרא להאי ברייתא דאין טומנין דבסלעים כסף מיירי ואע"פ שאין הדרך להטמין בהן כמו בשל אבנים מ"מ האי תנא איסורא קמ"ל אם ירצה א' להטמין בהן ולהכי מקשו התוס' דהשתא הוי מצי לשנויי לאידך רומיא דברייתא כאן בשל אבנים וכו' ולאשמעי' היתירא דומיא דאיסורא למאן דבעי להטמין אלא ניחא ליה וכו' ובמה שכתבתי פירושא דפריך התם מעיקרא למאי דס"ד דסלעים מרתיחין וא"כ היה צריך התנא לאשמועי' איסורא דאין טומנין ואף ע"פ שאין דרך להטמין בהן מתורץ ג"כ הא דהקשה הרמב"ן ז"ל בחידושיו להכריח דגמרא דילן לית ליה האי סברא דקאמר

הכא אין סלעים מרתיחין דאי אית ליה הכי מאי קשיא ליה נימא אין הסלעים מרתיחין אלא שהן מלקין ארעיתו של כותל. ובמאי דפירשנו ניחא הכא והתם וכמו שסיימו התוס' בדף י"ט לפי' ר"ת ע"ש. ובמ"ש המהרש"א שם ואין להאריך:

תני בצונם מותר. זה לשון התוספתא לא יטיל אדם מי רגליים בכותלו של חבירו אא"כ הרחיק שלשה טפחים ומאבנים טפח ובצונם זה מותר. פי' זה הטלת מי רגליים הוא דמותר ולאפוקי גומא או שופכין הרבה של מי רגליים אפי' מצונמא צריך להרחיק וכדנלמד מעובדא דרבי יוחנן הכא דשפך מים הטיל הוא דהא נפק מכנישתא קאמר ועלה אמרו ולא ידעין וכו' כדפרישית בפנים וכך הם ממש דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים דבהלכה ב' כתב מרחיקין וכו' ואת הגומא שמתקבץ בה מימי רגליים מן הכותל ג' טפחים. ובזה לא חילק כלום ולקמן בהלכ' ו' כתב לא ישתין אדם מים וכו' בד"א בכותל לבנים אבל בכותל אבנים ירחיק טפח ואם היו האבנים צחיח סלע משתין בצדו בלא הרחקה. ועיין בטור סי' קנ"ה ובמה שכתב הב"י ולשי' רבינו לדעת הרמב"ם וכו' ע"ש ואינו כן ובפרישה ודרישה האריך בזה הרבה וא"צ כי דברי הרמב"ם הם דברי התוספתא וכן הוא הפי' בברייתא בדף י"ט ע"ב וכדעת הרמ"ה ז"ל ומה דאסיק בתיובתא לרבה בר חנה שם כבר תירצו התוס' ע"ש:

מן השפה הפנימית ולחוץ. כן פסקו הטור והש"ע בסי' קנ"ה שעובי כותל התנור בכלל. ומיהו במ"ש הטור ומפרש בירושלמי משפת הפנימי שעובי כותלי התנור בכלל הג' טפחים. צ"ל דלאו דוקא הוא דהא אשפה קאי אלא דר"ל כשם שעובי השפה בכלל הד' טפחים כך עובי קרקעיתו בכלל הג' דהא מהשפה ד' טפחים הוא ועיין בדיבור דלקמן:

היה עשוי כשובך מהו. מה דפרישית בפנים הוא לפי מה שמצויין בספרים שלפנינו אמתני' דהכא וכל זה דוחק. אבל באמת לא קאי אלא אמתני' דלקמן לא יעמיד אדם תנור וכו' ושם צריך לגרום האי בעיא היה עשוי כשובך שפתחו מן הצד כעין תנורים שלנו אם בעינן על גביו ארבע אמות או דילמא לא קתני במתני' האי שיעורא אלא בתנורים שלהם שפתחן מלמעלה אבל בפתחו מן הצד לא בעינן כולי האי ופשיט ליה מכירה דפתחה מן הצד ובין מלמטה ובין מלמעלה על גבה בטפח ה"נ בתנור שהוא עשוי כן בין מלמטה בין בלמעלה בהרחקת ג' טפחים סגי וכן היא גי' הנ"י ופירושו. והטור בריש סי' קנ"ה הביא דין החילוק בתנורים שלנו כן בשם הרשב"ם וכתב ולא נהירא לא"א ז"ל. ולא מצאתי בפסקי הרא"ש מזה ולא בתשובותיו והב"י לא ציין כלום ובראותי מזה בפרישה ודרישה וכתב שם ג"כ ולא מצאתי לדברי הרא"ש הללו בפסקיו. וראיתי שפירש שם כדרך שפירשתי בפנים לענין זה דאמתניתין דלעיל קאי כמו שהוא בספרים שלפנינו.

אלא דבענין הקושיא שהרגשתי דאם כשובך ענינו הוא שהוא שוה מלמעלה כלמטה מהיכי תיתי לומר בזו דגם מלמעלה בהרחקת ג' טפחים סגי אדרבא נאמר בו לחומרא דכיון דקרקעיתו שוה כלמעלה גם מלמטה בעינן ד' טפחים כדמוכח מהמתני' דמן השפה ד' טפחים בעי דעיקר טעם ההרחק מפני חום התנור הוא ולפיכך כתבתי בפנים לתרץ זה במקצת. או כפי' השני שפירשתי. ושם בדרישה אחר שביאר דאמתניתין דלעיל קאי כתב וז"ל ואפשר משום דשובך אינו עשוי בשיפוע אלא למטה ולמעלה שוה וקמבעיא ליה אם טעם המשנה דמן הכלייא שלשה טפחים סגי משום דאין הלהב שולט שם ומן השפה דלהב התנור יוצא שם ד' טפחים בעינן וא"כ נאמר ג"כ בכירה כן שבעינן הרחקה טפי מלמעלה ממלמטה או נאמר שאין חילוק במה שהלהב יוצא כיון שאין הלהב כנגד הכותל ומן הדין לא בעיא הרחקה טפי לממעלה מלמטה אלא כיוו שכל תנור הוא רחב מלמטה ממילא נעשה למעלה הרחקה טפח טפי וכמשמעות לשון המשנה שהן ד' מן השפה דלשון שהן משמע שהוא ממילא כן וא"כ לפ"ז בכירה או בתנור עשוי כשובך שהן שוין למעלה ולמטה הרחקתן ג"כ שיעור אחד להן וקאמר נשמע מן הדא רבי יהודה אומר וכו' וס"ל דמה שאמר ר"י ובכירה טפח לא קאי אהרחקת מעזיבה או תקרה אלא אהרחקה מהכותל ומעלה ומטה דקתני ר"ל למטה סמוך לקרקעיתה ולמעלה בשפתה במקום שהלהב יוצא ופשט מינה לשובך עכ"ל בקיצור ולא ידעתי מאי דוחקי' לפרש דעיקר הבעיא לענין כירה היא ולא משמע הכי בהסוגיא ואם נאמר דמתני' לסימנא בעלמא קאמר א"כ פשוט הוא כמו שפירשתי בפירש הא'. אבל לא נחה דעתינו בעיקר הכוונה דנאמר דמתני' לאו דינא קאמרה דבעינן מן השפה הרחקת ארבע טפחים דוקא. ואם די"ל קצת ראיה מלשון הטור שהבאתי בדיבור דלעיל בכלל הג' טפחים מ"מ האמת דמדינא הוא וכמ"ש לעיל דדברי הטור אשפה דקרקעיתו קאי וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים הלכה ד' דלדינא קאמר שהן ארבעה משפתו כדי שלא יחם הכותל. וגם בפי' שפי' הדרישה בדברי רבי יודא לא משמע הכי ומה שהביא ראיה לדבריו מדברי התוספתא דכתובה בפ"א דמכילתין מרחיקין את התנור ג"ט מן הכלייה שהן ארבע מן השפה ובכירה טפח הרי לפנינו דקתני שם האי ובכירה טפח אצל דין הרחקת התנור. לא ידעתי מה ראיה היא זו דדברי התוספתא הם דברי מתני' דהכא אלא שמוסיף בברייתא דין הרחקת כירה מן הכותל ומה שייך זה למאי דהביא הש"ס דברי רבי יודא שזה הדין הוא השנוי במשנה דלקמן. וגי' הנ"י ופירושו נוח לנו בשי' הסוגיא אבל לדינא כבר כתב הטור שלא קבל כן מא"א הרא"ש ז"ל וכן נראה מדעת הרמב"ם שלא חילק בזה בהאי דינא שם הל' י"א:

הלכה ב

מותר. בתשובת הרשב"א שהביא הב"י ריש סי' קנ"ה כתב כשקדם החנות או הרפת לאוצר אין בעל העלייה יכול לעכב עליו וכו' וע"ש דמחלק בין היזק מניעות האורה וכו'. וכדאמרי' התם בדין דמתניתין דלקמן דף כ' ע"ב אם היתה רפת קודמת לאוצר מותר ולדעתו ז"ל שם נראה דהה"ד לדין דמתני' וכדאמר הכא ומכאן ראיה לדבריו:

כל שכן כנגד דירתו. לכאורה היה נראה לפרש כדפרישית בפנים דאי אריש מאי שייכא האי בעיא לכנגד דירתו והרחקת התנור מן הכותל כבר תנינן לה לעיל אלא דלפ"ז האי כל שכן קשה לכך נראה דאריש קאי דקתני היה מעמידו בעלייה וכו' ולא קתני בהאי חלוקה מהרחקת התנור על גביו ומיבעיא ליה להש"ס אם בעל העלייה אינו צריך אלא לעשות המעזיבה תחתיו משום היזק הבית אבל למעלה לא צריך להרחיק התנור כנגד דירתו או דילמא דגם בעל העלי' צריך שיהא על גביו גובה ד' אמות ופשיט ליה דכ"ש הוא דבעל העליה צריך שישמו' עצמו בהיזק הואיל ובגובה הוא והיזיקו יותר מצוי ומתני' דלא קתני לה הכי סמיך אכ"ש. וכן הרמב"ם ז"ל שם הלכה י"א לא העתיק אלא כלשון המשנה דממילא נשמע דגם בעל העלייה צריך שירחיק בשיעור דעל גביו והטור בריש סי' קנ"ה הוא דכתב להדיא כן. וכל זה פירשתי מפני שהיה קשה לי לפרש דירתו על דירה ממש שלא הוזכר בדברי הפוסקים בדין דחנות שאכתוב לקמן אלא באוצר וכן הגירסא שלפנינו על האי מתני' היא ולא על דין חנות דמתני' דלקמן ועכ"פ מה שפירשתי נכון הוא לדינא דמתני'. אבל בחידושי הרמב"ן ז"ל מצאתי שפירש להאי מילתא אמתניתין דלקמן שכתב על מה דאמרו בדין דחנות בדף י"ח ע"א דירה שאני וז"ל פי' רש"י ז"ל עיקר שפירש חנות ורפת דירתו של אדם הן ואין לנו לאסור דירתו עליו אא"כ ההיזק מוכן אבל מי שפירש שאין אדם עשוי לעשות דירתו אוצר כלל כמדומה לי שטעה שמצאתי בירושלמי כנגד דירתו מהו אמר ר' אחא כ"ש דירתו אלמא כי קתני תחת אוצרו של חבירו רבותא קתני וכ"ש דירה וכי קתני היתה רפת קודמת לאוצר מותר כגון שהיה משתמש שם בציבי ותיבנא ונמלך לעשות אוצר עכ"ל וא"כ הוא ז"ל היה גורס להא סוגיא כולה על מתני' דלקמן:

המזיק אין לו חזקה. כדאמר התם דף כ"ג ע"א אין חזקה לנזקין ומוקי לה בקוטרא ובית הכסא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"א משכנים הלכה ד' דכל הרחקות שאמרו בנזקין כל המחזיק בו זכה וכמו שביאר שם לדעתו ז"ל דבראה ושתק ה"ז מחל מיד וכיוצא בזה חוץ מד' מיני נזקין עשן וריח בית הכסא והאבק ונדנוד הקרקע שכל אחד מאלו אין לו חזקה ואפי' לאחר כמה שנים. ובענין מה דמחלק הכא בין עשן תדיר או לא התוס' קיימו

לסברא זו שם ד"ה קוטרא וכן הרא"ש ז"ל שם בשם ר"ת ומביא ראיה מדהכא. וגרים שם הוה מדלקא קלח. ובגמי"י שם בשם אביאסף שגם ר"ת ז"ל פסק כן וכתב שהריב"א פליג אדהא. ויתבאר לפנינו אי"ה ובענין חלוקי דיעות בהא דאמרו אין חזקה לנזקין. ועיין בהלכה דלקמן דמוכרח הוא כהסוברים דלכל הנזקין דשייכ' חזקה בהו לאלתר הוי חזקה חוץ מאלו הנזכרים וא"כ מפרשי להא דאמר הכא ממחין בעשן תדיר לענין דאין להם חזקה בכה"ג ולעולם ממחין בהם וזהו הוא החילוק בין אלו וכיוצא בהן ובין שארי נזקין:

הלכה ג

עבר רבי אחא ולא מחא. לכאורה שמעינן מהאי עובדא דמפרש לה מתניתי' דלא קתני אלא לא יפתח לכתחילה ולא קתני בזה דיכול למחות כדתנן בסיפא ולפיכך לא מיחה רבי אחא וכעס עליו על שהיה בדעתו דגם בדין זה מוחין אלא דלפ"ז הוה קשה מאי דעתיה דרבי אבדומי וי"ל דהכא הוה שלא החזיק זה החליטר והיה רבי אבדומי סובר דכיון דלא החזיק עדיין יכולין למחות בידו ולפיכך אמר רבנין עברין ולא מחוי ורבי אחא שכעס על זה משום דס"ל דכיון שראה ושתק בתחילה מחל ושוב אין למחות בידו דלא בעינן חזקה להרחקת נזקין אלו והשתא אין זה המעשה סותר להא דר' יעקב בר אחא דלעיל דשם מיירי שמיחו בידו מיד ולפ"ז מהכא סייעתא לדעת הסוברים דבהרחקת נזקין הוי מחילה לאלתר דמהאי עובדא מוכח דדברי רבי אחא להלכה איתמר ובפ"ג בהלכה ט' יתבאר בס"ד:

תני לשכינו יכול לחזור בו. ברייתא שהבאתי בפנים מהתוספתא יש שנויה כיוצא בה התם דף כ"א ע"ב ולשכינו אינו כופהו רשב"ג אומר אף לשכינו כופהו ושם נשנית ומתפרשת לדין אחר ואינו ענין לכאן אלא בדין דבני מבוי אם כופין זה לזה מלירד לאומנותו. והתוספתא שהבאתי מוכרחת דמיירי מדינא דלעיל באם קדם הרפת והחצר כדאיתא התם. ובריייתא אחרת היא השנויה שם והיא בת ספתא דב"מ פ' י"א ומפורש שם לדין הנזכר בבני מבוי. ובריייתא זו דמייתי הכא עכ"פ מהאי דינא מיירי כדפרישית וכן מביא הרמב"ן ז"ל בחידושיו מקצת מהאי דינא וענינא על האי דאיתמר התם אין חזקה לנזקין והבאתי לעיל. וכתב שם והדבר ידוע שאין הלכה כר"מ במומין וכ"ש בנזקין ומכל מקום יש ללמוד מן הירושלמי הזה שהיזק ריבוי הדרך של אומן בחצר היזק גדול הוא שאין אדם עשוי למחול בו וכקוטרא ובית הכסא דמי וכ"כ הרב ר משה הספרדי ז"ל בשם הגאונים ז"ל עכ"ל וזהו מ"ש שם הרמב"ם בפרק י"א בהל' ה' וכן בני המבוי או בני חצר שנעשה א' מהן אומן ולא מיחו בו שהרי הוחזק והיו העם נכנסין ויוצאין

לקנות ושתקו ולא החזיק בדבר זה וכו' שזה היזק קבוע כמו העשן והאבק וכזה הורו הגאונים. וזהו דלא כת"ק דהכא וכן משמע מדבריו ז"ל דאף משקיבל עליו יכול הוא לחזור בו ולכאורה כרשב"ג דהכא הוא אלא דכבר נרמז ג"כ מזה בדברי הרמב"ן ז"ל דעד כאן אנו למדים מכאן אלא לענין זה דטענת ריבוי הדרך בחנות ובאומן טענה היא דהוי היזק גדול כמו העשן והאבק דאין השתיקה וקבלה שקיבלו עליהם ולא מיחו בו כלום ולא מהניא חזקה לכה"ג. ועוד דבלאו הכי ע"כ דלא פסק כהאי דהכא שהרי כאן מדמה לה קדם החנות לקדם הרפת וכדתני בתוספתא ומחלק הכא בין הוא לשכינו ואפילו לדברי רשב"ג דוקא לשכנו יכול הוא לומר כן אבל לדידיה מודה הוא דצריך לקבלו מכיון שקדמו. והוא ז"ל לא פסק כן אלא ברפת כמ"ש בפ"ט הל' י"ב וטעמו דלא נשנית האי ברייתא התם בדף כ' ע"ב אלא ברפת בלבד אבל לא בחנות ואומן מכיון שהיזק גדול הוא (וסברא זו היא דשמעינן מהכא). דומה לעשן ובית הכסא דלא מהני חזקה כדפסק בפי"א שהבאתי בהלכה דלעיל. והיינו שכתב בפ"ט שם ואם הוחזקה החנות בתחלה לרפת או לנחתום וכיוצא בו וכו' אינו יכול למחות בידו דדוקא בכגון אלו וזהו מוסכם עם מה דאיתמר הכא לעיל בהלכה ב' אין הוה כגון קיני או כנפח מתחילה מותר וכמ"ש שם אבל בחנות אומן לא וכדתנן חנות שבחצר יכול למחות בידו וזהו כפירושו דאפילו החזיק בחנות כזה בדין דרישא יכולין לעכב ובדין דסיפא אינו יכולין לעכב אם החזיק כדכתב בפ"ו הל' י"ב וכמה שהבאתי לעיל להדיא דקול הנכנסין והיוצאין בחנות אומן הוא דהוי היזק גדול והאי מילתא לחודה הוא דלמדנו מסוגיא זו. והארכתי בזה קצת לפי שיצטרך לנו ביאור זה לקמן בפ"ג אי"ה עיין בהל' ט' שם:

שורא דחמץ. בבבלי ריש פרקין דף י"ט ע"א מוקי נברכת הכובסין דמתני' דהתם במחמצן אבל דניידן הרחקת ארבע אמות בעי וצ"ל דהאי ש"ס ס"ל דנברכת הכובסין ששנינו בריש פרקין דבג' טפחים סגי היינו במקום ששורין הבגדים במים בלבד וכדאיתא בתוספתא מרחיקין את הנברכת ואת הבקיע מכותל של חבירו ג' טפחים ושורא דחמץ דקאמר הכא ומפליג בקילקול החומה הרבה דס"ל מקום שמחמצין שם מכין הבגדים עד שיתלבנו וכעין דפי' הרמב"ם להה"א דנדיין דהתם בפ"ט הלכה ה' ומפני שהיזקו מרובה צריך להרחיק מן החומה ביותר וכדמוכח דנקט בתר האי דמכושתיה דהרחק ד' אמות בעי. ואין בין האי ש"ס לדהתם אלא כינוי השם בלבד. וכל זה לפי מה שכתוב לפנינו ואני מטריח א"ע בכל מקום ליישב הגי' אפי' בתיבה ואות א' בכל האפשרי ובלבד שלא יהא נגד הדין והשכל אבל נראה שט"ס הוא וצ"ל שורא דתמן ואדלעיל קאי בענין הרחק מרישתיה דקאמר רבי יוסי ברבי בון דקשה ומזיק הרבה להכותל שאפילו עמודים

שבתוך הבית והבית נשען עליהם נעשין רכין ותלושים והכותל חומה בעצמה שהיא עומדת שם נעשת כל כך חלושה דממש מן קול גורי פרסיי' נפל ולפיכך צריך להרחיק זה מן הכותל ארבע אמות. והיותר נראה דגי' חמץ על מקום ששמו כך הוא כדאשכחן בריש פ"ו דדמאי וכן בסוף פ"ק דע"ז רבי חגיי נחת לחמץ אתון שאלון ליה וכו' וכלומר חומה של בתי עיר חמץ חלושה היא הרבה מן קל גורי פרסייא נפל וצריך הרחקה ד' אמות:

הלכה ד

בכותל סודמין היא מתני'. יש לפרש בענין פלוגתייהו דרבי לא ורבי יוסי דפליגי כפשוטו לרבי לא בכותל אטום וסתום שאין בו חלונות מיירי וליכא טעמא דלא יאפיל אלא טעמא דדווחא בלבד ורבי יוסי מוקי לה בכותל שיש בו חלונות דאיכא טעמא משום דווחא וגם כן שייך הרחקה מהחלונות בכדי שלא יאפיל וכגון שהוא בנוי מן הצד וכדמוכח מסיפא דמתני' דקתני ובחלונות כגירסא דהכא במתני' דמשמע דאדלעיל קאי דבחלונות שבאלו כתלים צריך בין מלמעלן וכו'. וכדמתרץ התם בדף כ"ב ע"ב אליבא דרבא בבא מן הצד והיינו כפירוש הרמב"ם ז"ל כמ"ש בפירושו ובחיבורו בפ"ט משכנים הל' ט' שכתב ראובן היה כותלו סמיך לכותלו של שמעון כמין גם וכו' וזה כפירושו לתרץ ג"כ הא דפריך התם בריש הסוגיא כותל קמא היכי סמך וכו' וכדפרישית בפנים במתני' וכל הסוגיא דמוכחא כפירושו וכדרכו ז"ל. ובמה שהיה נראה לומר דהכא קאמר מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין וזה לכאורה פירושו כותל שני של ראובן מכנגד כותלו הראשון וכעין שכתבתי בפנים וכמה שהביא הה"מ בשם מי שכתב בשמו של הר"י מיגש ז"ל ובאמת לא כן הדבר כי לא פירש כן הר"י הלוי כמו שאביא פירושו לקמן וכן הרמב"ם כתב שם ובא ראובן לעשות כותל שני כנגד כותל שמעון וכו' כזה וכן הכא יש לפרש כן מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין צדי החלונות שבכותל שמעון שהוא כנגדו וכדמייתי ראיה מהתוספ' ששם כתוב מן כנגד החלון והיינו כמלא החלון צריך להרחיק זה הכותל בכדי שלא יאפיל אור של החלון והשתא תרווייהו איתנהו משום דווחא ובכדי שלא יאפיל והיינו בכותל שיש בו חלונות וה"ק ובחלונות בלאו הכי צריך ד' אמות מכנגדו בכדי שלא יאפיל ומפרש הוא ז"ל להא דהתם נמי כן דמקשו ליה לרבא דקאמר טעמא משום דווחא והא בכדי שלא יאפיל קאמר אבל משום דווחא לא ומשני הב"ע בבא מן הצד וכלומר הא ע"כ מתני' מיירי דכותל הראשון עשאו מן הצד דאי לאו הכי היכי סמך ליה משום דווחא כדאמר לעיל ועכשיו שבא לסמוך כותל שני כנגד כותל שמעון צריך להרחיק משום דווחא ארבע אמות ואם יש חלונות בכותל שמעון בלאו הכי צריך הוא להרחיק מכנגדו בכדי שלא יאפיל. וזהו ובחלונות וכו' דקתני במתני' ובריייתא מפרשה

לה והכי איתא בתוספתא החלונות ד' אמות מכנגדן כדי שלא יאפיל. וכמה שכתב היא ז"ל בפ"ז מדין החלונות והוא כמו שנלמד מהא דקאמר התם לקמן וזה שייך אפי' במקום דליכא משום דוושא ונמצא פירושו ז"ל מכוון מסוגיא דהכא ודהתם. וכבר מבואר שיש פירושים ושיטות אחרות בענין זה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו ופירש בשם רבינו האי גאון ז"ל דהכא מיירי דבכותל ראשון מחל לו והרשהו לסמוך והטור בסי' קנ"ה כתב ולדברי הרמב"ם ז"ל דרך אחרת בזה והה"מ כתב ודבריו כדברי רבו ז"ל. ובעיקר הקושיא שהקשו לא ביאר כלום דהא ברישׁ הסוגיא קאמר וקמא היכי סמיך וכו' אלא אמר רבא וכו' ונפל לא יסמוך וכו' ובדרישה כתב שנראה לו דהרמב"ם לא גריס ונפל כדברי רבא והאריך שם בענין כותל פחות מד' אמות מהיכן למד לומר כן וע"ש ובענין הגי' בדברי רבא ברחוק ד' אמות שהוא דוחק. וראיתי בפירוש הר"י הלוי מיג"ש ז"ל וז"ל דייקינן בגמרא וכותל קמא היכי סמוך ליה לכותל חבירו ואוקמה רבא דה"ק מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות פי' רוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו לא יסמוך לו כותל אחר כנגדו ארכו כנגד אורך כותל של חבירו לעשות ממנו בית אא"כ הרחיק מכותלו של חבירו ד' אמות מ"ט דדוושא דהני ד' אמות מהני לכותל חבירו ומשום הכי מצי לעכובי עליה וליכא הכא לאקשויי וכותל קמא היכי סמך דהאי כותל קמא רחבו כנגד אורך כותלו של חבירו הוא דאכתי איכא דוושא ואי משום רוחב כותל להיא פורתא לא חיישינן עכ"ל הרי לפניך להדיא דלא היתה גירסתם ז"ל ונפל בדברי רבא. וכן עיקר יסודו של הדרישה נפל במה שרצה לפרש דברי הרמב"ם בענין כותל פחות ארבע אמות מההיא דאמר רבא ברחוק ארבע אמות ופי' בדוחק ע"ש אבל באמת לא היו גורסין כן כמו שהוא לפניך אבל פשוט הוא דלגירסתם ז"ל שגורסין בד' אמות א"כ מכאן למד הרמב"ם זה דדוקא בכותל חבירו בד' אמות הוא דקאמרי' דצריך חיזוק הארץ. וכך הם ז"ל מפרשין לדברי רבא כותל חבירו שהוא בד' אמות. ויתר הדקדוקים שהאריך בדרישה לעיל בהסוגיא לפי פי' הרמב"ם כבר מבוארין הם במה שביארתי לעיל ואין להאריך:

הלכה ה

הדא דתימר לימין. במה שמחלק האי תלמודא בזה יש לפרשו דלימין דקאמר פירושו לאלתר הוא כמו דבר המיומן ומזומן מיד הוא ודוגמתו תמצא לקמן בסוף הפ' ונוטל בימין כלומר שצריך שיסתום לאלתר ובשמאל הוא היפוך הדבר שאינו מזומן מיד והוי כעין דאמרי' התם דזימנין דיתבא בחורא ובהדי דמנח לי' קפצה ובהכי הוי גירי דיליה ועיין לקמן בהלכה ט':

ולהלן את אומר שלשיס ריס וכו'. עיין במה שכתבתי בסוף פ' מרובה בזה בענין פי' הרמב"ם ז"ל בישוב הכרמים:

הלכה ו

הדא דתימר בשאין דרך הרבים מפסקת בנתיים. כדפרישית בפנים. ושוב מצאתי כן בחידושי הרמב"ן ז"ל ופי' שם להא דמשני בבבלי דף כ"ד ע"א אהא דפריך וליזיל בתר רובא דעלמא הב"ע בשביל של כרמים גם כן בענין זה דאין מקום זה דרך הרבים ואין בני אדם מצוין שם אלא שביל של כרמים הוא שאין עוברין בתוכו כלל אלא אותן בני אדם של שני שובכות לפיכך אין לחוש לנפילה אלא דהני ואינהו לא מייאשי סבר מאן שכיח התם חבראי איהו מחזיר לי אי נמי נקיטנא ליה בדינא כדאמרינן במציעא גבי סלע שנפלה משנים ולא כפי' רש"י ז"ל בההיא דשביל של כרמים ולא גריס התם דכל דמידדי והדר חזי לקינו וכו' ע"ש. ובענין פסקו של הרמב"ם ז"ל בדינים אלו כתבתי מזה בחיבורי הגדול המקום יסעייני ויזכני להוציאו לאורה ובחלק הא' במעיין הב' בירורתי ובארתי ת"ל בכל הסוגיות השייכות לדין דרוב וקרוב וכתבתי לפירוש הא' שפי' הרמב"ם בההיא דפריך התם בריש הסוגיא הנזכרת מתיב רבי זירא והיתה העיר הקרובה וגו' ואף ע"ג דאיכא דנפישה מינה בדליכא וכו' דלא פירש כפי' רש"י בדליכא דנפישא אלא כולן שוות. אלא ה"ק בדליכא הכא דנפישה מינה ואהא פריך ומי פסיקא לך למימר בדליכא וליזיל בתר רובא דעלמא ועל כרחך איכא טובא דנפישי מינה ומשני ביושבת בין ההרים וכלומר בהא קאמינא לך דליכא ובהכי משכחת לה אבל היכא דיש כאן שתים שהן שוות א' קרובה וא' רחוקה לכ"ע אזלינן בתר קורבה ולא בעינן שתהא יושבת בין ההרים וכן אם אותה העיר הרחוקה נפישא מן הקרובה אזלינן בתר רובא ולא חיישינן עוד לדנפישה גס מינה דא"כ אין לדבר סוף ובהא לא איירי כלל לא המקשה וליזיל וכו' ולא המתרץ דהכל מודים בזה ולא פריך ליה וליזיל וכו' אלא אהא דנקט בלישניה בדליכא והכי ה"ל למימר בששניהם שוין ואהא לא הוי פריך ליה מידי ומשני ביושבת וכו' כדאמרן והא דפריך לקמן התם גבי ב' שובכות דמוקי כששניהן שוין וליזל בתר רובא דעלמא התם שייכא שפיר האי קושיא גם על שניהן שוין וליזל וכו' וליהוי של מוצאו אבל גבי עגלה ערופה לא שייכא כלל האי קושיא על שניהן שוין דא"כ אין לדבר סוף ומאיזה עיר יביאו עגלה ערופה דלעולם ניחוש דילמא איכא עוד דנפישא מינה ולא פריך אלא אהא דקאמר בדליכא דמשמע דליכא הכא כלל ובזה מתורץ למאי דפסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות רוצח הלכה ו' אין העיר הקרובה מביאה וכו' ולא הצריך שתהא יושבת בין ההרים. וכתבתי שם ראיה לפי' הזה בדליכא מהתוס' ד"ה ואי דליכא אחרינא וכו' ע"ש.

ובבירור כל הסוגיא מדין הזה כתבתי שם דכל הקושיות ופירוקי דנאמרו בהסוגיא מתיב רבי זירא וכו' לא קאי אלא ארבי חנינא לחודיה דאיהו ס"ל דאפי' בקורבא דמוכח אזלינן בתר רוב הרחוק וכדהוכיחו התוס' שם אליביה וע"ש אבל הרמב"ם לא פסק כוותיה בקורבא דמוכח וכדמוכח מההיא מימרא דלקמן התם חבית שצפה בנהר וכו' דפסק הוא ז"ל בפי"ב ממ"א הלכה כ"ח כרב התם ואיהו ע"כ דלא ס"ל בקורבא דמוכח כר"ח ודקאמר התם דכ"ע אית להו דר' חנינא וכו' היינו בעיקרא מילתיה דר"ח דהוה ס"ד דלית ליה לדרב כלל להא דר"ח דהולכין אחר הרוב ואפילו בקורבא דלא מוכח ועיין בתוס' שם ובד"ה רוב וקרוב וכו' ולפיכך ניחא נמי הא דפסק הרמב"ם בסוף פט"ו מהלכות אבידה בדין דמתניתין דהכא גוזל הנמצא וכו' ולא הצריך גבי שתיהן השובכות שוין לומר בשביל של כרמים וכדאוקי בגמרא התם משום דכל הא לא אתיא אלא לר"ח. והכא הוי קורבא דמוכח נגד רובא דעלמא ולפיכך לא חיישינן לרובא דעלמא בכה"ג ואפי' בשאין שביל של כרמים. וכל זה לא כתבתי שם אלא לפי הגי' שלפנינו בגמרא דילן וכפי פירש"י שם. אבל למאי דלא גריס הרמב"ן ז"ל כגי' רש"י ומפרש לה כדהכא דאין כאן דרך הרבים מפסקת וליכא למיחש כלל לרובא דעלמא פשוט הוא ולא צריכין לכל מה שאמרנו בענין דינא דמתני' דהכא דבהכי מיירי גם הרמב"ם שם דנמצא בין שני שובכות קאמר ואין כאן דרך הרבים מפסקת וזה לא היה צריך לבאר בפירוש. ואם דהאמת יורה דרכו דאין דעת הרמב"ם לפסוק בקורבא דמוכח כר"ח. גם שם דקדקתי בדעת הרמב"ם שפסק בסוף פ"ג מהלכות שקלים להדין דהמשנה ריש פ"ז דהתם מעות שנמצאו בין שקלים לנדבה וכו' ואמאי לא הצריך שיהו שניהם שוין וכדפי' הר"ב שם להאי מ"ד רוב וקרוב הולכין אחר הרוב מוקי למתני' שהשקלים והנדבה שוין ולכאורה קושיא היא דהא לא שייך כאן קורבא דמוכח דלא אמרינן הכי אלא נגד רובא דעלמא וכמבואר בתוס' ד"ה מתיב ר"ז ובכה"ג הא פסק הוא ז"ל כר"ח דהולכין אחר הרוב. ובראותי בחידושי הרמב"ן ז"ל בסוגיא דשמעתין למדתי תירוץ לקושיא זו דכתב שם וז"ל ואי קשיא לך היכי מקשינן ממתני' עליה דרבי חנינא הא אין הולכין בממון אחר הרוב לאו מילתא היא דכי אמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב הני מילי דלא לאפוקי ממונא משום דקי"ל זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה אבל היכא דליכא חזקה אזלינן בתר רובא ואי בתר רובא ליכא למיזל כ"ש בתר קורבא דהא רובא עדיף לרבי חנינא עכ"ל. וא"כ אף אנו נאמר דאף על גב דליכא הכא חזקת ממונא לענין לאפוקי מדחבריה מ"מ איכא חזקה ואומדנא דמוכח דלשקלים הוא מכיון דנמצאו קרוב לשקלים ובהא אין הולכין אחר הרוב אלא אחר חזקה ואומדנא דמוכח ודמיא להא דרבי אחא בגמל האוחר בין

הגמלי' ונמצא הרוג בצידו דאי לאו דהתם לאפוקי ממונא הוא הוו כ"ע מודים לדר' אחא ועיין בריש שור שנגח את הפרה מ"ש בענין זה בס"ד ועיין בתוס' פ' קמא דחולין דף י"א במ"ש בשם הר"ר חיים בענין רובא וחזקה דכתבתי במקום אחר דדעת הרמב"ם כדעת הר"ר חיים ואין כאן מקום להאריך:

הלכה ז

מה מפקה מביניהון וכו'. והתם קאמר האי טעמא מפני שהוא נוי לעיר לחוד וא"כ לעולם צריך הרחיק. והנ"י כתב דנ"מ בין טעם דנוי ובין מקום דאיכא טעמא דהיזיקא כמו בגורן קבוע דאי משום נוי אין בני העיר יכולין למחול ואי משום היזק יכולין למחול. ובדין דאילן גופיה שייכא שפיר טפי הנ"מ דהכא אם עומד בתוך שלו ולהכי קאמר האי נ"מ:

הלכה ח

מפני שהיא תדירה. מהכא משמע דמפרש לה תדירה ברוחות ושייך הא דבתרה מה דא"ל אבייי לר' מנא וכעין דאמרינן התם בכתובות בסוף פ' המדיר מכריז ר' יוחנן הזהרו מזבובים של בעלי ראתן רבי זירא לא היה יתב בזיקיה. אבל בבבלי דף כ"ה ע"א מסיק לפירושא דתדירה תדירה בשכינה וכדפרישית במתני' כשם שזה מרחיק זה מזה וכו'. והתם בדף י"ח ע"ב בהסוגי' דמפרש לה לפלוגתייהו דת"ק ורבי יוסי קאמר בפשיטות דקא"ל להו ר' יוסי לרבנן תינח משרה וירק דהני מזקי הני והני לא מזקי הני אלא חרדל ודבורים תרווייהו מזקי אהדדי וכו' וא"כ משמע דבצלים וכרישין ג"כ לא מזקי תרווייהו אהדדי נינהו דהא לא פליג ר' יוסי מהאי טעמא עלייהו דרבנן אלא בחרדל ומשרה וירק דנקט משום דבבא דרישא נקט והה"ד לכרישין ובצלים הני מזקי הני וכו' וכר"א בר"ש דברייתא וכפשטה דת"ק דמתני'. והמסקנא התם לעולם רבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו ס"ל ולדבריהם דרבנן קא"ל וכו' והשתא הדר ביה משינויא דלוקח דלעיל כן פי' הר"י הלוי ז"ל בפירושיו וכן הסכים הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן פי' הרא"ש ז"ל שם. ופסקו הפוסקים הלכה כרבי יוסי דמתני' וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י משכנים הלכה ה' אלא שהוא ז"ל הצריך שם שירחיק בכל הדינים השנוים במתני' שלשה טפחים בכדי שלא יהיה היזק בידים דבכולא פירקין אמרי' מודה רבי יוסי בגירי דיליה. והרבה האריכו בזה האחרונים ומ"מ לא ביארו מהיכן למד הוא ז"ל לשיעור הרחקת ג"ט. והטור בסי' קנ"ה כתב וה"ר משה מיימון ז"ל כתב שצריך להרחיק משרה וכרישים וחרדל מירק ובצלים ודבורים ג"ט וכ"כ רב אלפס ואין נראה כן בגמרא ותמהו ע"ז מן האחרונים דהב"ח כתב דבספרי האלפסי שבידינו לא נמצא כתוב דבעי הרחקה ג"ט אלא במשרה וירק וכמו שהעתיק הרא"ש. ולא נמצא כתוב בפירוש ג"ט אפי' במשרה וירק בדברי

הרי"ף ז"ל שבידינו אלא דכתב הוא ז"ל אלא מיהו צריך ודאי לארחוקי משרה מירק כי היכי דלא ליהוי גיריה כי היכי דמרחיק בור שיח ומערה וכו' ומזה למדו לשיעור ג"ט. והקשו גדולי המפרשים על הרמב"ם דפסק כן גם באינך והרי"ף לא כתב אלא במשרה וירק כן וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו בשמעתתא דמרחיקין סולם מן השובך וז"ל ומה שכתב רבינו הגדול ז"ל לקמן מיהו צריך ודאי לארחוקי משרה מירק בכדי דלא ליהוו גיריה משמע דג' טפחים קאמר ואע"פ דבג"ט מיתם תיימי והדר אזלי אפ"ה הוא דמשרה מקלקל ליה לירק ומתונתא דידיה מטי ליה בג"ט כי היכי דמטי לכותל אבל כרשים ובצלים לא מרחיק כלל כדעת רבינו ז"ל ודברי הרב רבי משה הספרדי ז"ל אינן כלום עכ"ל. והנה מבואר זה אם נאמר דמר פירש דברי הרי"ף ז"ל כך ומר פירש דאכולה מתני' קאמר ובבא דרישא נקט ליה בלישניה דלכאורה אין לחלק להטעם שכתב הוא ז"ל בעצמו במשרה וירק וכן באינך אלא דמוסיף אני מה שלמדתי מתוך דבריו ז"ל לקמן ומשם נדע לטעם הרמב"ם ז"ל בענין הרחקת ג"ט לכולי דיני דמתני' וממקום אחר הוא דלמד לומר כן דבמשנתינו דהכא כתב וז"ל תמהני בה למה לא פירש כמה מרחיקין אותן ולא שנו בכולהו מתני' הרחקה סתם חוץ מזאת ולא מצאתי לא בתוספתא ולא בירושלמי כמה היא אלא שאני רואה מן התוספתא דהרחקת חרדל מן הדבורים חמשים אמה היא והרחקת משרה יש ללמדה מנברכת שהיא ד' אמות וכרישין מן הבצלים אינה כל כך אלא יש ללמדה מדין כלאים ביניקתן וגם זה תמה שעירבן במשנתינו ולא פירש ולא חלק ביניהם וכו' ובסוף דבריו כתב ויש לפרש שהרחקת משרה וכרישין ודבורים חמשים אמה היא ואדלעיל קאי ומרחיקים נ' אמה את המשרה מן הירק וכו' ואין זה מחוור עכ"ל בחידושיו. והנה הפליג הוא ז"ל בהרחקתן ואם דמהתוספתא אינה כ"כ ראיה בל"ה דשם נשנית לענין הרחקה מן העיר ורבי יוסי קאמר לה דתני התם וכן היה רבי יוסי אומר מרחיקין את הדבורים מן העיר חמשים אמה כדי שלא ינשכו את בני האדם וכך היא בנוסחת התוספתא כתיבת יד אשר לפני ונוסחא דווקנית היא כתובה על קלף ישן נושן לערך אלף שנה ובכמה וכמה מקומות מצאתי שם מוגה וכן מה שחסר באיזה מקומות בספרי הדפוס הועתקה שם בשלימות. וכן הביא הוא ז"ל בעצמו להאי תוספתא דהכא בשמעתתא דריש פרקין ורצה הוא ז"ל ללמוד משם הפלגת הריחוק דעד נ' אמה באים הדבורים שם. וזה הוא לת"ק וגם רצה להשוות כל דינים השנוים במתני' וא"כ למה לא נאמר לענין הרחקת דגירי דיליה למאי דקי"ל כרבי יוסי ולהשוות כל הדינים כדברי הרי"ף דלעיל. אבל האמת יורה דרכו ומדבריו ז"ל בעצמו שהראה לנו את הדרך נלמד דעת הרמב"ם ז"ל דהכל למד מן דין דכלאים וכדנראה להדיא מהאי תלמודא במס' כלאים

דמשוה דין הרחקת הזרעים בנזקין ליניקת כלאים דהכי איתא התם אריש פ"ז אמתני' המבריך את הגפן בארץ אם אין עפר ע"ג שלשה טפחים לא יביא זרע עליה. תמן תנינן מרחיקין את הזרעים וכו' שלשה טפחים רבי ירמיה מקשי תמן את אמר אין השרשים מהלכין מן הצד והכא את אמר השרשים מהלכין מן הצד. פירוש תמן במתני' דהתם המבריך וכו' דלא קתני אלא על גבה אלמא דמן הצד לא חיישינן דהזרעים אין מהלכין מן הצד והכא בנזקין את אמר מרחיקין וכו' ש"מ דהשרשין מהלכין מן הצד. א"ר יוסי כאן וכאן אין השרשים מהלכין מן הצד אלא שהן עושין עפר תיחוח והן מלקין ארעיתו של כותל תדע לך שהוא כן דתנינן תמן מי רגלים ומי רגלים מהלכין מן הצד. בתמיה אלא דטעמא שהם עושין עפר תיחוח במקומן ומתוך כך נתקלקל יסודו של כותל התיב רבי יוסי ברבי בון והתנינן מחרישה אית לן מימר מחרישה מהלכת מן הצד. כלומר דרבי יוסי ברבי בון ג"כ התיב לסייע לשינויא דרבי יוסי דהא מחרישה ג"כ אין דרכה להלך מן הצד אלא טעמא כדאמרן. ע"כ. ועכ"פ למדנו מהאי סוגיא דמדמה נזקין לשיעור יניקת כלאים וא"כ ילמד סתום מן המפורש דשיעור ג"ט בכל מקום הוי כגירי דיליה לענין נזקין דהא גם למאי דקי"ל כרבי יוסי במתני' וכן בדין דבור קי"ל ג"כ כדינא דמתני' דריש פרקין וגם רבי יוסי מודה בהן וש"מ דג' טפחים חשיב גירי דידיה לכל דיני הרחקת נזקין מה שלא פירש לנו התנא במתני' בהדיא וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל בזה. ובענין דעתו בגירי דיליה מבואר הוא שם בזה הדין בעצמו דלא נקרא גירי דידיה אלא היכא דההיזק מזומן בשעת מעשה וזה נלמד מדין מרחיקין את הסולם מן השובך דמוקמינן דרבי יוסי מודה בדוקא שמזומן הוא כעת מעשיו של זה כדציינתי לעיל בהלכ' ה' ד"ה הדא דתימר לימין וכן בדיבור דלקמן ולפ"ז מפרש בהסוגיא הנזכרת דכד הדר משינויי דלעיל וס"ל לרבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו וכו' ואין על המזיק להרחיק כ"א בדבר שהוא מוכן ומזומן ההיזק מעשה שלו ויתבאר מזה לקמן פ"ג הל' י' בענין סוגיא דהאי תלמודא:

הלכה י

אוף אנא אית לי ישוב העולם באילנות. והכי אמר בתוספתא פ"ק רבי יוסי מתיר שלא נתנו שדות אלא לנטיעה ומכאן מביא הריב"א ראיה הובא בהגמי"י פירש דלא לכל מילי אמר ר' יוסי על הניזק להרחיק את עצמו אלא בדברים שהן עיקר ישוב או תשמיש שאין לו למזיק להניח ישובו או דירתו או תשמישו אבל אם לא היה המעשה של מזיק עיקר ישוב אפי' רבי יוסי מודה דעל המזיק להרחיק את עצמו ע"כ. אבל מסתימת דברי הפוסקים אינו נראה כן דלא אמרו רבי יוסי מודה אלא בגירי דיליה וכן נראה מדאמרו גבי מרחיקין את הסולם מן השובך לימא מתניתין דלא כרבי יוסי אפי' תימא רבי יוסי ומודי

בגירי דיליה וזמנין דבהדיה דמנח ליה יתבא בחור וקפצה ואי בכה"ג מודה רבי יוסי לא הוי צריך להאי שינויא דהא סולם מן שובך אין עיקר ישוב הוא להאי סולם דיליה ואין לנו לדמות במה שמשתמש בו לפעמים לעיקר ישוב וכן מוכח מכמה מקומות בפרקין ומהכא ג"כ אין ראיה כל כך דכלפי דאמר רבנן יישוב העולם בבורות הוא השיב להם רבי יוסי אם כן גם אני אומר ישוב העולם באילנות ופירות הוא:

לפום כן אמר רבי יסא בשם רבי יוחנן אין שרשין לענין ביכורים כלום הכי אמר רבי יוחנן בפ"ק דבכורים אחר הסוגיא שהבאתי בפנים והכי המסקנא התם בפרקין דף כ"ז ע"ב כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד אילן הסמוך למצר וכו' שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפרק ב' מבכורים הלכ' י"א ובענין מה שיש לדקדק בחשבון תנאי יהושע כבר בארתי לעיל פרק הגוזל ומאכיל הלכה ב' מזה ע"ש ד"ה שעל מנת כן ובפרק הספינה הלכה א' ד"ה בשם רבי יהושע בן לוי ארבעה:

הלכה יא

רבי יונתן הוה דאין טבאות. לישנא דהאי ש"ס בכל מקום כך הוא על טבא אומר טבאות וכעיו האי עובדא גריס בבבלי פ' חזקת דף ס' ע"א ר' ינאי הוה ליה אילן נוטה לרשות הרבים וכו' והכא ל"ק מעיקרא מאי סבר משום דלא הוה נוטה אלא גו דההוא רומאי:

הלכה כרבי שמעון. והרמב"ם ז"ל פסק בפי"ג מנ"מ הלכה כ"ו כתנא קמא דמתני'. והרי"ף ז"ל הביא המשנה כצורתה וסמיך אכללא דהלכה כרבים ונראה דטעמיה דהרי"ף והרמב"ם דלא פסקו בה כדעת דהאי ש"ס משום דבגמרא דילן שקיל וטרי שיעורא דרבי יהודה נפיש או דרבנן נפיש וכו' וש"מ דלא ס"ל להש"ס הלכתא כר"ש דאי אמרי' כנגד המשקול' תו לא איכפת לן הי משיעוריהו דר"י ורבנן נפישא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג

הלכה א

חזקת הבתים. מאן אית ליה שור המועד לג' ימים וכו'. הכא מדחי לה להאי היקישא דחזקה משור המועד דאי הכי לא הוה רבי יהודה פליג עלה לקמן והתם בריש פרקין בעי למימר מעיקרא דאפי' לר"מ שייכא האי היקשא מה שור המועד בעידנא דאיתא להאי נגיחא ליתא להא וכו' עד דמסיק מאן הולכי אושא רבי ישמעאל ובאמת לרבנן לאו מהיקשא דשור המועד למדו אלא כדמסיק רבא עד תלת שנין מיזדהר אינש בשטרא וכו'. ונראה הא דדחיק התם לאוקמי אפי' כר"מ משום דגמריה דר"מ מרבי ישמעאל

הוא דקיבלה כדאמרי' בעירובין דף י"ג כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע ר' מאיר הוא:

המוכר בית לחבירו. כבר ביארתי בחיבורי בקידושין שם דמסוגית הבבלי. פרק שור שנגח את הפרה דף נ"א ונ"ב דשם מבוארין דינים אלו והמסקנא התם דלא קנה לגמרי אלא דמהני אלו המסירות לענין זה שלא יצטרך לומר לו לך חזק וקני אם הוא שלא בפני הבעלים אבל עכ"פ צריך שיקנה בדרכי הקניה כל א' וא' כדינו לזה בחזקה ולזה במשיכה וסוגיא דהאי ש"ס אף דלכאורה נוכל לפרש ג"כ דלאו לענין קנין לגמרי הוא אלא לענין דהוה כאומר לו לך חזק וקנה אלא דבקידושין לא משמע הכי דהתם מוקי לה דין דמסירת המפתח בפלוגתייהו דר"ש ורבנן בתוספתא דטהרות דלרבנן דקאמרי המוסר מפתחו לעם הארץ הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח וה"נ מסירת המפתח לאו מילתא היא ולר"ש דמטמא מסירת המפתח מילתא היא א"כ משמע דלענין קניה לגמרי מיתפרשא דאם לענין דהוי כא"ל לך חזק וקני וכגמרין א"כ הוי האי דינא למאי דאיתמר בגמרא דילן כר"ש ולא כרבנן אבל אי מתפרשת לה להא דמוקי לה בפלוגתא לענין קניה לגמרי לק"מ למסקנת סוגיא גמרא דילן דבאמת קי"ל כרבנן וכסתם מתני' דריש פ"ז דטהרות ומסירת מפתח לאו מילתא היא לענין שיקנה לגמרי עד שיחזוק בו כל חד וחד לפי דינו והתם דלא מסר לו אלא לשמירה הלכך הבית טהור:

ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. בקידושין שם כתבתי דלמאי דפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מא"ב מהל' ל' בדין זה הולד שהיה מושלך בדרך ובא אחד ואמר בני הוא ואני השלכתיו נאמן וכן אמו נאמנת נאסף מן השוק ובאו אביו ואמו אחר כך ואמרו בנינו הוא אין נאמנין וכתב הה"מ דהאי אי אביו או אמו כן הוא בירושלמי. וכך היה הוא ז"ל מפרש להא דרב דהתם אביו או אמו א' מהן. ולפ"ז לכאורה קשה הסיפא דמשמע מדבריו דאפי' שניהם אין נאמנין והא בסוגיא דהכא מבואר להדיא דאביו ואמו כב' עדים הן ורבי אבהו בעי למימר דאפי' בסיפא אביו לחוד הוא דנאמן ועכ"ח שניהן נאמנין לכ"ע וכדאמר הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו משמע הכא שדין זה מוסכם הוא אם לא שנדחוק ולומר דגם בסיפא הכוונה בדבריו ז"ל אביו או אמו. ואם כך היה ג"כ כוונת הה"מ לפרש א"כ צ"ל דבשני רעבון דקאמר דנאמנין ג"כ או אביו או אמו קאמר והיינו דציין על הא דהביא אמר רבא ובשני רעבון אע"פ שנאסף מן השוק אביו ואמו נאמנין ופירש רבינו אביו או אמו וכן הוא בירושלמי לפ"ז היה ביותר קשה דהכא לא חילקו בכך אלא כל זמן שלא נאסף א' מהן נאמן ואם נאסף צריך שיהו שניהם מעידין עליו כדמסיק. והנראה דלא פסק הוא ז"ל כהאי דהכא אלא בדין דרישא ולא מחלק בין מרגיע או לא משום דהתם

בגמרא דילן סתמא קאמר ולא מחלק בהכי ש"מ דבתינוק קטן לא חיישינן לענין יוחסין בענין זה ולא מדמינן לה לדין חזקה ובפירוש' דאו אביו או אמו ברישא הוא דסמיך על הא דמבואר להדיא הכא אבל בנאסף מן השוק אין אביו ואמו נאמנין אפי' שניהם מעידין וטעמיה מדאמר רבא ובשני רעבון אפי' נאסף מן השוק נאמנין שניהם הא לאו הכי אין נאמנין דכיון דנאסף מן השוק ויצא עליו שם אסופי צריך ב' עדים כשרים להעיד עליו ופסק כרבא דבתראה הוא. ושם כתבתי לשיטת הרשב"א ז"ל בדין זה ע"ש:

עגלים וסייחין המקפצין ממקום למקום אין להן חזק'. היינו שאינן מסורי' לרועה אבל אם הם מסורים לרועה יש להן חזקה כדקאמר התם דף ל"ו ע"א גבי הגודרות אין להן חזקה ובעבדים אמר התם דוקא לאלתר אבל לאחר ג' שנים יש להן חזקה וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' טוען ובבעלי חיים לא כתב שלש שנים משום דבמסור לרועה תליא מילתא:

שתי שדות בנכסי הגר והמצר בנתיים. מילתיה דרבי יוחנן בבבלי פרקין דף נ"ג ע"א וכדפרישית בפנים וכן בעיא דרב חסדא התם ג"כ בעיא דלא איפשיטא ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מזכייה ומתנה הלכ' ז' דהרי זה ספק ואם בא אחר והחזיק בה לקנותה זכה האחרון וכבר נתבאר מזה בפ"ק דקידושין וכן הא דתלש צפונה וכו' זהו הדין משדה שאינה מצויינת במצריה הנזכר שם לקמן וכפי' התוס' והרמב"ן ז"ל וכן דעת הרמב"ם שם בהל' י':

בגין דלא תימר קשיא לשמואל וכו'. וכלומר דבאמת לא קשיא מידי לשמואל דמדינא קאמר דלא קנה אלא מה שתלש ומתני' מפרש שמואל באומר לו לך קנה מה שעליה במה שאתה מיפה לי קרקע כל שהוא וכדמוקי לה רב ששת התם דף פ"ז ע"א וכלומר בשכירות היפוי שהקרקע נקנה בכסף והמטלטלין נקנין אגבה וכך היא גירסת הרי"ף ז"ל ויפה לי קרקע כל שהוא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג מהל' מכיר' והיינו דהצריך שם שיהא הפשתן יבש שאינו צריך לקרקע דלפירוש הזה צריך להעמידה בשאינו צריך לקרקע ודינו כמטלטלין וכן כתב הרמב"ן ז"ל שם בחידושיו שכך פי' רבינו הגדול ז"ל בתשובותיו. וכך ראיתי בפי' רבינו יוסף הלוי ז"ל תלמידו ורבו של הרמב"ם וזהו דלא כפי' הרשב"ם והתוס' ומ"ש בכ"מ שרצה לפרש דברי הרמב"ם כדברי הנ"י ואינו מוכרח כל כך דלפירוש הרמב"ם ורבו דלעיל אין צריך שישכיר לו בפירוש מקום הקרקע בשביל היפוי אלא בשכר היפוי קנה הפשתן בתורת שכירות וכן הוא בהדיא בפי' הר"י מיגאש. וזהו שכתב הרמב"ם קנה הכל מפני התנאי הזה כלומר מפני תנאי השכירות הוא דקנה מקום הקרקע לקנות הפשתן שעליה. ולפי' הרשב"ם וסייעתיה צריך להעמידה בשאינו

עומד ליתלש שהרי כתב לך והחזק בקרקע לקנות הפשתן המחובר בה דקרקע נקנית בחזקה וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע וכו' וכ"פ הרמב"ן שם לדעת פירוש הזה. ומ"ש הוא ז"ל על זה וכן במשמע וכן מוכיח בירושלמי בפ"ק דקידושין נעלמה מעיני דעתו הגדולה היכי מוכח משם. והתם משמע דדברי שמואל קיימין בנכסי הגר כפי' רב אבדומא וסמיך הש"ס על הא דהכא דלא מסיק לה בהאי אוקימתא דר' אבדומא גם לא מצאתי שם בכל הפרק ראיה לזה:

משוך בהמה זו לקנות וכו'. הגי' הנכונה היא בקידושין וכמו שהבאתי בפנים וכך העתיק הרמב"ן ז"ל בחידושיו פרק הספינה בסוגיא דכליו של לוקח ברשות מוכר וכו' והביא הסוגיא דקידושין ולא זכר כלל מהאי ברייתא דמקשי לה הכא מינה ועיין לקמן ודע דבקידושין פריך עלה דאמר רב חסדא לקנות ולדותיה לא קנה אילו האומר לחבירו משוך את הבהמה זו שתקנה משאוי שלה שמא לא קנה ומשני הדא דתימר בשלא היתה עוברה אבל אם היתה עוברה עשו אותה כמשאה. וכבר כתבתי בקידושין שם דהאי סוגיא דהתם לאו דהלכתא היא וכדעת רוב הפוסקים דסוברים דמשוך הבהמה לקנות כלים שעליה לא קנה הכלים ואפי' הבהמה כפותה. אלא דחלוקין הפוסקין בטעם הדין הזה דלדעת הרמב"ם ז"ל הטעם הוא משום דהוי כמשיכה לפירות בתוך כליו של מוכר ולא קנה וכך כתב בפ"ג ממכירה הלכה י"ד אמר לו המקנה משוך בהמה וקנה כלים שעליה הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה וכו' והיא כפותה לא קנה כלים וכו' א"כ מבואר שזה הוא הטעם לדעתו ז"ל דאין ללוקח בגוף הבהמה כלום וזהו לפי שיטתו דמפרש לבעיא דרבי אלעזר בפ"ק דמציעא דף ט' ע"ב משוך בהמה זו וקני כלים שעליה מהו וכו' ומדאקשי ליה רבא דאפי' א"ל קני בהמה וקני כלים שעליה לא קנה דחצר מהלכת היא וכו' ואי אמרת דמשיכת הבהמה הוי משיכה לענין משיכת הכלים היכי אמרי' חצר מהלכת היא והא מטעם משיכת הכלים עצמן הוא קונה וכך כתב הרמב"ן ז"ל לשם לסייע מהאי סוגיא דב"מ להיש מפרשין שהביא דס"ל דלא הוי משיכה וכתב שם ב' טעמים לדיעה זו אי מטעם דהוי בכליו דמוכר אי מטעם דהן מונחין ועומדין ואין זזין ממקומן. ומבואר הוא דטעם הרמב"ם כטעם האחד של הי"מ שהביא ודעת הרמב"ן ז"ל שם אכתוב לקמן. ודעת הרא"ש ז"ל וכן הטור בסי' ר"ב הוא ג"כ דאינו קונה הכלים במשיכת הבהמה אבל מטעם אחר כדכתב הרא"ש ז"ל שם בדין המכר. ובעיא זו לא איפשיטא הילכך אם א"ל משוך בהמה זו וקני כלים שעליה לא קנה הכלים במשיכת הבהמה ואפי' בכפותה כיון דבעיא דלא איפשיטא היא אוקי ממונא בחזקת מרה קמא וע"ש דמחלק בין מציאה והפקר לדין מכר מטעם הנזכר ומבואר הוא דלדעת הי"מ

שהביא הרמב"ן ז"ל וכדהוכיחו מהתם אין לחלק בין מכר למציאה והפקר. ועוד איכא נ"מ בין הני שיטות בדין דכלים בקופה שהביא הטור שם בסוף הסי' אם אמר לו משוך קופה זו ובמשיכתה קנה מה שבתוכה קנה מה שבתוכה אע"פ שלא קנה הקופה וזהו כדעת התוס' והרא"ש בזה דלמדו לחלק בין בהמה לקופה מדנקט ר"א בהמה בבעיא דיליה וכדכתבו שם הטעם לחלק זה לפי שהקופה ומה שבתוכה משיכתה שוה אבל משיכת הבהמה ע"י הילוך ומשיכת הכלים ע"י גרירה וכיון שכן ש"מ דלדעת הי"מ ודעת הרמב"ם אין לחלק בין בהמה לקופה שהרי מטעם אחר נגעו בה לפי שלא הקנה לו גוף הבהמה והוי ככליו של מוכר וא"כ הה"ד לקופה והם ז"ל לא דקדקו מדנקט ר"א בהמה דחדא מגווני נקט ולמדו לדעתם ז"ל מדברי רבא כדלעיל. ומשום הכי תימה יש כאן על הב"י שקבע בש"ע שם לדברי הרמב"ם בסעיף י"ד ומטעם הואיל ולא הקנה לו בגוף הבהמה ובסעיף שאחריו קבע כדעת הרא"ש והטור ומבואר הוא לכל המעיין דאין דעת הרמב"ם וסייעתיה בדין הקופה כן ולא דקדקו האחרונים בזה כלום והש"כ ציין שם לסי' ר' דשם מבוארים הדינים דכליו של לוקח וכו' אבל כמדומה לי שלא כיון לזה ולא הביא אחד מהעיקר והשורש במה שתלוין דעות החולקין בענין משיכת הבהמה לקניית הכלים והנם מבוארין בדברי הרמב"ן ז"ל. ודעתו ז"ל שם לחלק על עיקר הדין דקניית הכלים דס"ל שם בפשיטות דאע"ג דלא א"ל משיך הבהמה אלא משוך הכלים והוא משך הבהמה דקני הכלים דהא אימשיכו להו הכלים ומפרש להבעיא דר"א בב"מ דמיירי דא"ל משוך בהמה זו וקני הכלים אגבה ומשום הכי הוא דמקשה רבא עליה כיון דבאגב מקני ליה היכי ליקני והא חצר מהלכת היא ומביא שם ראיה לדבריו דבמשיכת הבהמה קונה הוא הכלים שעליה. מסוגיא דהאי תלמודא דקידושין וכמה שהבאתי לעיל דהתם מיפשט פשיטא ליה להש"ס באומר משוך הבהמה לקנות משאו שעליה דקנה וכן לולדה אם היתה עוברה דהוי כמשאוי שעליה. אבל צריך לי לעיין בזה לדעתו הגדולה ז"ל דהכא משמע דלא קאי המסקנא כן דהא בהדיא פריך עלה מהאי ברייתא והתני המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום וברור הוא דליכא לפרש בענין אחר אלא לקושיא דמקשי על הא דבעי לחלק בין אם היתה עוברה או לא והתני המוכר לו עוברי בהמתו דמשמע דכבר מעוברת היא ואפ"ה לא קנה ובודאי מטעמא אחרינא הוא משום דהוי דבר שלא בא לעולם ועכ"פ קשיא על הא דרבי נסא הדא דתימר וכו' וזה אין צריך לפנים דלא מצינן לפרושי להאי והתני בניחותא ולסייעתא לדרב חסדא דמעיקרא דאמר לקנות ולדותיה לא קנה דסייעתא לדרב חסדא ודאי ליכא למילף מהאי ברייתא דמה נפשך אי רב חסדא בולדותיה שכבר ילדה מיירי וכדמשמע למאי דס"ד מעיקרא והיינו

דמקשי עליה בקידושין אילו האומר לחבירו משוך הבהמה לקנות המשא וכו' א"כ לא דמי לדינא דברייתא דהתם איכא למימר דטעמא משום דדבר שלא בא לעולם הוא ואי דמפרשינן להא דרב חסדא דבולדותיה שיבאו לה אח"כ קאמר א"כ מאי מקשו עליה ממשיכת הבהמה לקניית משאוי שעליה וע"כ לא קאי אלא לקושיא ופירכא על דמפרש ומוקי למילתיה דרב חסדא דבשלא היתה עוברה הוא דלא קנה ומטעמא דולדותיה שכבר ילדה לא הוי משאוי שלה ולא מהני משיכת בהמה לולדות אבל אם היתה עוברה הוי כמשאוי שעליה ומקשי עלה דתיפוק ליה דאפי' מעוברת היא לא עשה ולא כלום כדתני בברייתא ואפשר דדעת הרמב"ן הי' לפרש דלא פריך עלה אלא מהאי טעמא משום דהוי דבר שלא בא לעולם וזה דוקא בעוברי בהמתו אבל במשאוי שעליה כדקאי קאי דמשמע דפשיטא ליה להאי ש"ס דמהני משיכת הבהמה להכלים והמשאוי שעליה. ודעת הרמב"ם כבר מבואר לעיל דדעתו כהי"מ ולמדו מסוגיא דב"מ דהתם. ובעיקרא דדינא דברייתא במוכרי עוברי בהמתו יתבאר בדיבור דלקמן. והארכתי בפירוש האי סוגיא להראות לפני המעיין דעל כרחך סוגיא דהכא מיתפרשא דמיסבר סבירא ליה להאי ש"ס לפירושא דהאי ברייתא דאפי' בשהיתה בהמה מעוברת לא עשה כלום והיינו דמקשי והתני וכו' על הא דקאמר אם היתה עוברה עשו אותה כמשאוי ובא' מאיבריה ועיין בדיבור דלקמן:

והתני המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום. הרא"ש ז"ל מביא להאי בפ' המוכר את הבית בשמעתתא בן לוי שמכר שדה לישראל בדף ס"ג ע"א וכתב שם ואתיא הא דר"ל כהא דתניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי בפ' חזקת הבתים המוכר עובר שפחתו וכו'. ובאמת בתוספתא שלפנינו לא מצאתי' וחפשתי בכל התוספתא וגם בנסחא הדווקנית נוסחא הישנה של כתובת יד אשר לפני ולא מצאתי כלום מזה ובהאי תלמודא פ"ו דדמאי מייתי להו לדינים אלו בשם רבי אבהו אמר ר"ל. ואיך שיהיה הרא"ש ז"ל למד מכאן דאפי' היתה הבהמה מעוברת לא עשה כלום מטעמא דהוי דבר שלא בא לעולם וכמה דפסק הטור בסי' ר"ט להדיא כן. ומה שכתב הב"י בסי' ריב"ב אחר שהביא דברי הרא"ש הנז' ואיכא לספוקי אם הי' הבהמה או השפחה מעוברת כשמכר לו ולדותיהן אם קנה ואין הכרע בדברי הירושלמי כי יש לפרש בו שקנה ויש לפרש בו שלא קנה כי שני הפירושים עולים כהוגן בלשון הירושלמי עכ"ל והדרישה האריך לפלפל בדברי הב"י. ומבואר הוא דהם ז"ל לא פילפלו אלא במה שראו בהעתקת הרא"ש בהאי ברייתא וא"כ יש לפרש עוברי בהמתו בשתי פנים אבל המעיין בהסוגיא כולא דהכא יראה להדיא דאין לפרש בענין אחר אלא בענין המבואר דהאי ש"ס ס"ל לפרש לברייתא דאפי' היתה

הבהמה מעוברת לא קנה והיינו דמקשי על הא דקאמר אבל אם היתה עוברה וכו' וכבר רמזתי בזה בדיבור דלעיל ומכאן מבורר דין הנזכר בטור סי' ר"ט בענין זה. ובמה שהביא הרא"ש בפ' הספינה להתוס' הכתובה בפ"ד דמכלתין המוכר שפחה לחבירו מכר כלים שעליה וכו' שפחה מעוברת אני מוכר לך מכר את הולד וכו' והביא הרי"ף ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ז הל' ז' זהו דין אחר דהתם מכר לו גם השפחה ובא ללמדינו החילוק דאם א"ל שפחה מעוברת אני מוכר לך דדעתו על הולד ובין א"ל שפחה מניקה אני מוכר לך אין דעתו אלא שמכרה לו לחלבה וכדין המוזכר במתני' שם וכמה שהשווה אותו הרמב"ם שם ואין התוספתא זו סותרת לברייתא השנויה כאן דלא מכר לו אלא העוברים והולדות ומטעם דדבר שלא בא לעולם הוא ואלו הקנה לו גוף השפחה לולדות קנה באמת וזה מבואר. וכן אין אנו מוכרחין לדייק מהתוס' דדוקא באמר לו שפחה מעוברת הא שפחה סתם לא מכר לו את הולד וכדדייק הרא"ש ולפיכך תמה שם וכתב עלה ולא מסתבר כלל אלא דבאמת גם אם מכר לו שפחה סתם מכר לו את הולד אשר תלד ומשום סיפא נקט לה דאם א"ל מניקה וכדלעיל. ובדין דבר שלא בא לעולם גם בזה אין דעת הרמב"ם ז"ל ללמוד מכאן כמו שלא למד דין משיכת הבהמה לקנות הכלים המוזכר בדיבור דלעיל ולפיכך סתם דבריו בריש פ' כ"ב ממכירה איו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו' תנו מה שתלד בהמה זו לפלוני. ולא כתב אפי' היתה מעוברת ואפשר דדעתו ז"ל במעוברת והוכר עוברה דקנה וכמו שפסק בפ"ז מהל' אישות הל' י"ו לענין קידושין וכבר רמזתי בזה בפ"ג דקידושין הל' ה' דגם בדין דקידושין סוגיא דהאי ש"ס התם אזלא כדעת החולקין בזה ע"ש:

מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרות. כבר בארתי מזה לעיל בפ' איזהו נשך הלכה ב' ד"ה ע"מ שהמעשרות שלי וע"ש:

מוכר לו חורבה ומשייר לו אוירה כן פסק הטור סי' רי"ב וע' לקמן פ' המוכר את הבית הל' ב' דמכאן למד הרמב"ן ז"ל דמוכר את הבית וכתב לו עומק' ורומא אפ"ה לא קנה לוקח העלייה הבנויה ע"ג דיומדין שהוא באויר ואם נפלה חוזר ובונה אותה המוכר דקאמר הכא ומשייר לו אוירה וכיון שמשויר הוא אם נפלה חוזר ובונה אותה והביאו הטור והש"ע סי' רי"ד וע"ש דעת הרמב"ם ז"ל בזה:

מהדא דכתיב ותקח המילדת וגו'. כבר כתבתי בעשרה יוחסין דבבבלי שם לא הביא מהמקרא ומשום דאיכא למימר דשאני התס שקשרה החוט והיתה לה סי' בו וכן הא דמייתי לה הכא אסמכתא בעלמא היא ועיקר הטעם כתב הר"י ז"ל שם מפני שעל הרוב אי אפשר בלאו הכי אלא לסמוך על החיה והלכך כל שבא עד א' ומכחישה אפי' לאחר

שהעידה אינה נאמנת. ומצאתי בתוספתא דמכילתין בתחילת פרק שביעי בהדיא כן. נאמנת חיה לומר זה יצא ראשון אימתי בזמן שאין שם ערער אבל יש שם ערער הרי זו אינה נאמנת:

הלכה ב

שלשה שנים מעת לעת. פלוגתא דרב ושמואל גם התם בד' ל"ו ע"ב ואמרי' מאי בינייהו אמר אביי דקל נערה איכא בינייהו ופי' רשב"ם ז"ל דקל ילדה ובחורה דפחות מג' שנים שלימות טוענת ג' פעמים והכריע הרמב"ן ז"ל כפי' הזה מדהכא דאמר ג' שנים קציר וכו' אלמא לשמואל נמי ג' שנים בעינן אלא דאינן שלימות ולא כפי' ר"ח ז"ל ע"ש. ונראה דהיינו נמי דקאמר כך חלוקין בשני אליהו דמה שייך חלוקין במאי דהוה אלא כל א' מתרץ הפסוק לפי דעתו דלמר ג' שנים דאמרי' בעלמא לאו דוקא שלימות וההה"ד הכא ולמר ג' שנים דקרא שלימות היו וההה"ד כאן ולכ"ע עכ"פ ג' שנים בעינן ויהיב הש"ס לסימנא כדרך שחלוקין וכו' לומר דלא תטעה לשנות לדשמואל דלאו דוקא ג' שנים כפי האחר אלא כדכתיבי קראי ג' שנים אבל בחידושי הרמב"ן ז"ל מצאתי שכתב גבי מה דאמר התם לעיל לרבי ישמעאל ור"ע דכ"ע ניר לא הוי חזקה והכא פירא רבא ופירא זוטא איכא בינייהו ובירושלמי גרסינן כשם שחלוקין כאן כך חולקין בשני אליהו פירוש שהיו זורעין שדותיהן על דעת תבואה ולא היתה באה לכלל תבואה אלא לכלל שחת מתוך שלא היו גשמים יורדין לרבי ישמעאל לא הויא חזקה ולר"ע הוי חזקה אמר רבי חנינא שני ערלה ביניהן פירוש שהערל' פרי האסור לרבי ישמעאל דבעי פירא רבא לא הויא חזקה ולר"ע דאמר פירא זוטא נמי הויא חזקה ערלה נמי הויא חזקה דהא איכא פירא זוטא כגון עלין וקנוקנות וסמדר לדברי האומר שאינו פרי ומכאן אתה למד שמחלוקותם בדבר שלא הגיע נגמר בישולו כך פי' לי רבינו נ"ע. אחר כך מצאתי מדרש האגדה בויקרא רבא בפרשת זבה שדורשין ויהי ימים ויהי דבר ה' אל אליהו בשנה השלישית לאמר רבי ברכיה רבי חלבו בשם רבי יוחנן ג' חדשים בראשונה וג' חדשים באחרונה ושנים עשר חדש באמצע הרי י"ח חדש וחרונא אמר חדש אחד בראשונה וחדש אחד באחרונה וי"ב חדש באמצע הרי ארבעה עשר חדש ומזו האגדה אמרו בזה בירושלמי שכשם שהן חלוקין כאן כך הם חלוקים ממש בשני אליהו לא ראה מורי ז"ל המדרש הזה והוצרך להוציא פי' אחר מפילפולו ואין הענין אלא כמו שכתבתי ומה שאמרו בירושלמי בדליכא זמורות אבל אכל זמורות כל שנה ושנה כשהגיע זמנן אכילה רבתי היא ואפילו לרבנן הויא חזקה עכ"ל. למדנו מדבריו ג"כ דהגי' שלפנינו משובשת במה דגריס להא דרבי חנינא בהלכה דלקמן וטעות המעתיקים היא ומקומה כאן אחר תיבות בשני אליהו

וכמו שכתב הוא ז"ל. מיהו הא דפירש בענין ערלה דר"ל זמורות הולך לשיטתו דדעתו כדעת הראב"ד ז"ל לפרש הא דרב יהודה שם אכלה ערלה אינה חזקה ובכתובות דף ס' קאמר עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות רב יהודה לטעמי' דאמר אכלה ערלה ה"ז חזקה ומחלקי בין זמורות לפירות אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן שכתב בפי"ב מטוען הל' י"ב אכלה ערלה וכו' אף ע"פ שנהנה בעבירה ה"ז חזקה וגירסתו בגמרא כגי' הרי"ף ור"ח ז"ל:

הלכה ג

אמר ר' חנינה שני ערלה ביניהון. אין כאן מקומו וגרסי' לעיל סוף הלכה ב' כמו שנתבאר בדיבור דלעיל ואפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קאי וע"ש:

אין חזקה לבורח ולא מארץ לארץ. פלוגתייהו דרב ושמואל בדין בורח ע"כ גם בבורח מחמת ממון מיתפרשא דהא מייתי ראיה לשמואל מקרא דשונמית והיא לא ברחה מחמת מרדין שנאמר בה שהיתה יריאה למחות ואין הטעם אלא מפני שברח מן הארץ לא היה יכול למחות והכי מיתפרשא פלוגתייהו התם דף ל"ח ע"ב ורבא הכריע שם לחלק בין מחמת ממון למחמת מרדין וכדפסקו הפוסקים כוותיה ואתיא שפיר האי קרא דשונמית לפי המסקנא ובדין מארץ לארץ כבר פירשתי בפנים דלא תיקשי דברי רב אהדדי מהא דלעיל:

רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות. הרמב"ן ז"ל בחידושיו רצה ללמוד מכאן בהא דאמרו התם דף ל"ו ניר אינו חזקה היינו שאף ימים שחרש אין עולין לו וכבר השיב עליו הטור בסי' קמ"א. ולדידי צ"ע בדעתו ז"ל דמה ראיה איכא מדהכא הא בהדיא קאמר מודה רב במנכש ומעדר וכו' אלמא דה"ק דתרווייהו בעינן דאם עשה בה בדבר שלא נהנה אכתי לא הויא חזקה עד שיהנה ממנה לבסוף וכיון דנהנה חזקתו חזקה ונמנין משעה שנכנס לתוכה דאל"ה לענין מאי מודה רב במנכש ומעדר ומה שכתב שם וה"נ משמע בהדיא לקמן בפרקין וכו' גם משם אין ראיה מוכרחת כ"כ ואין להאריך. וכן דעת הרמב"ם ז"ל כדעת רוב הפוסקים דאם נהנה הוא לבסוף מונין לו משעה שהתחיל לחרוש בה כדנראה מדבריו בפרק י"ב מטוען הלכה ט' ע"ש. ובדין דחליצה כבר נתבאר בחיבורי שם במקומו:

אפילו ערר עמו בפני פועלין ערר הוא. כן המסקנא לדינא דאפילו מיחה בפני שנים שאין יכולין לומר לו הויא מחאה וכן הוא גוונא דהכא דאף דמסתמא הפועלין שלו אין מודיעין אותו מ"מ יודיעו לאחרים וחברא חברא אית ליה עד שיצוה להם אל תוציאו

דבר זה מפיכם כדכתב הרמב"ם בפי"א שם הלכה ו' ואתיא כשמואל דהכא כדרב דהתם ולמאי דאמר רב יהודה משמיה דשמואל התם יש לפרשו כעין דהכא:

גידול בר מניימין הוה ליה עובדא וכו'. והכי איתא גם התם דף ל"ט ע"ב האי עובדא וא"ל חייא בר רב כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אין צריך למחות. ומשמע דא"צ למחות כלל כדמשמע מדהכא כדמייתי ראיה מהתוספתא אבל הרשב"ם ז"ל פירש שם דה"ק שוב אין צריך למחות בהני ג' אבל בסוף ג' צריך למחות וכר"ל משום בר קפרא לקמן שם וכן מסקנת הפוסקים דבסוף כל ג' שנים צריך למחות. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל שהביא להא דהכא וגריס שם הגירסא נכונה כמה שהגהתי בפנים לפי התוספתא. ותני כן היה אוכל שש שנים ערר עמו ג' ראשונות א"ל אתה מכרתו לי אתה נתת לי אינה חזקה שמע שמואל וכו' וכתב הוא ז"ל ושמעת מהך גמ' דבני מערבא דאינו צריך למחות לעולם קאמר. ופי' שם בתוספתא ב' פירושים ואין להאריך בשכבר פירשתי בפנים. ובענין עיקר הדין י"ל דגם מסקנת האי תלמודא ס"ל הכי והיינו דקאמר שמואל אם מזו אין אנו מניחין לגדולי א"י כלום וכלומר דעדיין הדבר שקול הוא וצריכין לשאול גדולי א"י מה יאמרו בדין הזה משום דס"ל דבאמת צריך למחות בסוף כל שלש שנים ולפ"ז יש לפרש ג"כ הא דלעיל בניחותא וצריך לעוררו על כל שלש שנים דלדינא קאמר דצריך הוא למחות בסוף כל שלש שנים ודברי שמואל דלעיל הן דבריו דכאן ופליג על הא דקאמר חייא בר רב הכא:

הלכה ד

כהדא ראובן אוכל שדה וכו'. סוגיא זו ביארתי היטב לדינא בכתובות ומה שהביאו הרמב"ן והר"ן ז"ל ראיה מהתם לשיטתם אבל הכריעו להלכה כפי' הרשב"ם ז"ל. ומהכא מבוארת המסקנא כמבואר בפנים וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מטוען הלכה ד' ע"ש:

הלכה ה

השותפין והאריסין. ובנוסחת הבבלי האומנין והשותפין. וכתב הרשב"ם ז"ל ובסדר משנת רבינו גרשם ז"ל ה"ג השותפין וכו' אבל אומנין לא קתני ונתן הוא ז"ל טעם לגי' ר"ג והיא גי' דהאי ש"ס דמסקינן בגמרא דכ"ע יש שותף שאין לו חזקה וא"כ כ"ש אומן. ולפי מה דאמרו כאן בגמרא ומיהו מייתי תחותיה האומנין וכו' לא שייך האי טעמא דשמואל הוא דסבר לה דיש שותף שאין לו חזקה ואפ"ה מתני לאומנין במתני' והרבה דברים נשנו במשנה ולא סמיך התנא אכל שכן. אבל עיקר הטעם הוא להאי נוסחא דס"ל התם אומן במטלטלין הוא דאיירי ואינו דומה לשארי דינים השנוים במשנה דבחזקת

שלשה שנים איירי ושמואל ס"ל דמשכחת לה באומנין הבונין לאיזה בנין או המתקנין להשדה וכדעת הרמב"ם ז"ל ופירושו בפי"ג מטוען הל' ד' ושוב מצאתי שם בהגמי"י שכתב כעין זה בספר ר"ג אין גורס האומנין ולספרים שגורסין יש לפרש שנתן עבדו לאומן ללמדו אומנות והוה בביתו ג' שנים בענין זה דומה לשותפין וכו' אכן בעמוד לא פירש כן. וכבר נתבאר דטעמו של הרמב"ם לפי פירושו הוא דומה ממש להשאר שנשנו בענין שמחזיקין בקרקע:

לית כאן שותף וכו'. מבואר היטב בפנים והקושיא ופירוקא כדאמר התם אליביה דשמואל מעיקרא דף מ"ב ע"ב ל"ק הא דנחית לכולה הא דנחית לפלגא וכחד גיסא. והמסקנא כשינויא דרבינא כדפרישית במתני' ראה עבדו וכו'. תוספתא היא בפ"ב ומייתי לה התם בדף מ"ה ע"ב וכדפרישית בפנים. ונתבאר מענין זה בהגוזל בתרא הל' א':

באריס לעולם וכו'. מבואר למאי דפרישית כמסקנת הסוגיות דהתם וכר"י ור"ל דלא מחלקינן וכן בבן אריס כדפרישית:

בחיי אשתו וכו'. והתם מסיק לה דאפילו בחייהן מחלקינן כדאמרי' בדף מ"ז ע"א בן שחלק ואשה שנתגרשה הרי הן ככל אדם:

רב אמר בפוחת מעשרה וכו'. מילתיה דרב הכא כשמואל דהתם דף נ"ג ע"א גדר גדר והשלימו לעשרה וכו' והיינו הך כדפרישית בפנים דהשלימו לעשרה לאו דוקא הוא כדפירש הטור בסי' קצ"ב דאורחא דמילתא נקט וכן יש לפרש דברי הרמב"ם בפ"א ממכירה הל' י"א ולי' דגמרא נקט:

הלכה ו

עד זומם אין נפסל בב"ד. כלומר אין שעת פסולו משעה שהוזם בב"ד אלא משעת עדותו שהעיד נפסל הוא למפרע ובפ' מרובה שם ביארתי מענין הסוגיא בענין זה ופירושא דעדי טביחה ומכירה השייך להסוגיא ע"ש:

הלכה ז

גידל תרנגולין בחצר שאינה שלו ה"ז חזקה. בחזקת ג' שנים ושיש עמה טענה קאמר וקמ"ל דאף דבחצר השותפין לא מהני חזקה ג' שנים בדברים אלו וכיוצא בהן לפי שאין דרך השותפין להקפיד בכך אם לא עשה מחיצה והילכך אין לדברים אלו חזקה לעולם בחצר השותפין דכשירצה א' יכול לעכב על חבירו מלעשות כך מיהו בחצר חבירו דמקפיד בכך אפילו בלא מחיצה אם כן אם החזיק ג' שנים הוי חזקה וכדנתן רבי יוסי טעם לדברי רבי אלעזר. וכך המה דברי הרמב"ם ז"ל דבפי"ב מהלכות טוען הל' י"ד כתב דחזקת ג' שנים הוי חזקה בחצר חבירו לדברים אלו אפילו בלא מחיצה וטעמא כדברי

רבי יוסי דהכא דהא חבירו ודאי מקפיד בכך ומדלא מיחה כל ג' שנים הוי חזקה אלא דלאלתר לא הוי חזקה בחצר חבירו ואפי' עשה מחיצה דדרך שאלה הוא וכמו שכתב הוא ז"ל בפ"ה משכנים הלכ' ה ובחצר השותפין איפכא הוא בזה דבעשה מחיצה הוי חזקה לאלתר וכדפי' הר"י הלוי מיג"ש ז"ל להא דמוקי לה התם בחצר השותפין עסקינן דבחצר השותפין הוא דאיכא לאפלוגי בין עשה מחיצה ללא עשה מחיצה אבל בחצר חבירו אפי' מחיצה לא מהני לענין דלא הוי חזקה לאלתר דבודאי דרך שאלה היא. והובא דבריו בדברי הה"מ שם ובזה מתיישב הא דכתב שם הראב"ד ז"ל על דין דחצר חבירו הירו' חולק עליו וכו' ולק"מ דהכא בחזקת ג' שנים איירי וכמו שפירש הה"מ בזה וזה מוכרח מדברי רבי יוסי דאם נפרש להא דהכא בחזקה דלאלתר ומטעמא דמחילה א"כ מאי האי דקאמר מה נפשך וכו' אם אין לו רשות לגדל וכו' הא אכתי השתא יכול למחות בידו הוא ולפי' הראב"ד ובעל העיטור ז"ל צ"ל דפירושו ואם דהכניס שלא ברשות א"כ ראה זה ומחל לו וזה דוחק לפרש הרי זה חזקה דקאמר אלא ודאי דה"ק ואם לא ברשותו הוא דעשה כן מפני מה לא מיחה בידו עד הנה ומדלא מיחה ה"ז חזקה כדין כל חזקה בעולם וממילא בחזקת שלש שנים ויש עמה טענה אייריי. ובמה שהקשה ר' יוסה הכא ממתני' דנדרי' כבר הבאתי בפנים דבנדרים משני לה וכשינויא דרבינא התם בפרקין:

הלכה ח

להאריך ולהרחיב בו וכו'. הכא מקיים הש"ס פירושא דרבי יוחנן לחוד כדמייתי ראיה מסיפא דמתני' וכן מהתוס' ומשמע דלאוקימתא דר"ל לא מיתפרשא המתני' שפיר בענין החילוק בין מרזב למזחילה. והתם בדף נ"ח ע"ב ג' אוקימתות נאמרו בפירושא דמתני' שמואל מפרש לה כרבי יוחנן דהכא ורבי חנינא כעין דר"ל דהכא ורבי ירמיה בר אבא אמר לענין בנין שאם רצה לבנות תחתיו בונה תנן המזחילה יש לה חזקה בשלמא למ"ד הנך תרתי קמייתא שפיר וכו'. וא"כ גם לרבי חנינא שפיר מיתוקמא כדפי' הרשב"ם ז"ל דהמזחילה יש לה חזקה ואין מקצרין אותה. ונראה דנ"מ איכא בין פירושא דר' חנינא דהתם ובין פירושא דר"ל דהכא דלר' חנינא דקאמר שאם היה ארוך מקצרו א"כ שפיר מיתפרשא הסיפא דלמזחילה יש לה חזקה ואין בעל החצר יכול לקצר המזחיל' אלא כפי מה שהחזיק זה בארכה החזיק אבל למאי דקאמר ר"ל הכא להאריך ולהרחיב בו ועל האי גיסא קאי והיינו במה שבעל החצר יכול לעכב עליו שלא להאריך ולהרחיב בו אלא כפי אשר עשאו בתחלה כך יניחנו וא"כ מהיכי תיתי לחלק בזה בין מרזב למזחילה דאף דיש למזחילה חזקה ודאי אין חזקתו אלא כאשר החזיק בה במדתה שלא לקצר אותה גם לא להאריך אותה ובהא מסתברא דבעל החצר מעכב עליו דאין לו אלא חזקתו בה והילכך

לא מיתוקמא מתניתין אליבא דר"ל שפיר והיינו טעמא דהש"ס מכריע הכא להא דרבי יוחנן. ולמדנו מזה דאף דיש למזחילה חזקה מ"מ בעל החצר מעכב עליו שלא להאריך ולהרחיב אותה אלא יניחנה כאשר היא במדתה ועיין לקמן. ובעיקר דינא דמתני' הרי"ף ז"ל הביא כל הג' אוקימתות משמע דס"ל דכולהו הלכתא נינהו וכ"כ הנ"י והני תלתא אמוראי לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא הלכך קי"ל ככלהו וכ"נ דעת הרי"ף וכ"נ דעת הרמב"ם עכ"ל בשם הרנב"ר ז"ל. ובאמת דכך נראה לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ח משכנים הל' ה' ואף כי הה"מ רצה לפרש אליביה דהני אוקימתות פליגי ופסק כבתרא ולמד ממה שכתב ז"ל וכן אם רצה בעל החצר לבנות וכו' ושארי אוקימתות לא כתב אלא בענין בעל הגג וכו' ע"ש אבל מזה אינו מוכרח גם כי בעיקר תלונות הראב"ד ז"ל לא העלה ארוכה כי מה לו לבעל החצר אם רוצה זה לקצרו או לשנותו לצד אחר וא"כ מה צורך להשמיענו זה ואם דדעתו הוא דדוקא בצינור הדין כך הוא אבל לא במזחילה קשה למה יעכב וכו' וזהו נכלל הכל בכוונת ההשגה והנראה דודאי הני אוקימתות מפרש הרמב"ם כפשטן וכדעת המפרשים ז"ל דאבעל החצר קאי דלענין אלו השינוים הרשות ביד בעל החצר לשנות ואין בעל הגג מעכב עליו ולא פליגי. ומה דנקט הוא ז"ל בדבריו רצה בעל הגג לעקור הצנור וכו' הוא מב' טעמים חדא דרצה הוא ז"ל לכלול גם דין המזחילה בדבריו כאשר פתח בהל' זו הרוצה להוציא צינור וכו' או שעשה מזחילה על כותלו וכו' וכתב הדין דבתחילה מעכב עליו ואח"כ כתב אם החזיק והביא דרב יהודה אמר שמואל לקמן דאם בעל הגג בא לסותמו בעל החצר מעכב עליו שגם הוא החזיק שיהו מימי גגו של זה יורדין לחצירו וסיים וחילק במה שאין הבעל חצר מעכב על בעל הגג. רצה בעל הגג לעקור וכו' וכלומר דלענין זה בין ברישא במה שבעל החצר מעכב ובין בסיפא במה שאינו מעכב נכלל ג"כ דין המזחילה בזה ואם היה כותבו כפי פשיטות האוקימתות בגמרא לענין שאין בעל הגג מעכב על בעל החצר היה צריך לחלק במזחילה במה שבעל הגג יכול לעכב על בעל החצר שלא לקצר במזחילה ושלא לעקור אותה מצד זה להחזירה לצד אחר ורצה הוא ז"ל לקצר בדבריו וממילא נשמע דבמה שאין לבעל הגג פסידא הרשות ביד בעל החצר לשנותו כגון לשנות המרזב לצד אחר או לקצרו דגם בזה אין בעל הגג נפסד בכך ובעל החצר מרויח שלא יתפוס באויר חצירו הרבה מה שאין כן במזחילה באלו שתי השינויים דודאי בעל הגג מעכב ויש לו להשתמש כפי אשר החזיק בה וזה דבר הלמד מעניינו הוא דכמו שהדין הוא עם בעל החצר במה שיכול לעכב במה שמפסיד ואינו יכול לעכב במה שאינו מפסיד כך הוא הדין עם בעל הגג ואח"כ כתב דין הבנין וגם בזה השמיענו הוא ז"ל בדבריו חילוק הדין שלפעמים דין

המזחילה שוה לדין המרזב שאין בעל הגג יכול לעכב ולפעמים יכול לעכב וזה כדמסיק התם בכותל בנין עסקינן דבכה"ג בעל הגג מעכב והיינו דנשמר ז"ל בדבריו וכתב וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצינור וכו' ולא קאי דין זה על המזחילה שהזכיר בריש דבריו או שעשה מזחילה על כותלו וכו' דבזה ודאי בעל הגג מעכב עליו מלבנות תחתיה כי היכי דלא ליתרע אשיתיה כדאמר התם והלכך לא נקט הכא אלא צנור. ומה שהביא שם ברצה בעל הגג לעקור הצנור וכו' אין הכוונה למעט המזחילה מדין זה וכמו שרצה הראב"ד ז"ל לפרשו וזה הוא עיקר כוונת השגתו שהקשה ובעל החצר למה יעכב על בעל המזחילה מלקצר וכו'. אבל באמת אין כוונת הרמב"ם כן ולמעט מזחילה מדין זה דפשיטא הוא דגם במזחילה אין לו לעכב בכך דמה איכפת ליה לבעל החצר בזה אלא דאורחא דמילתא נקט דאין מדרך בעל הגג בעצמו לעשות במזחילה שעל כל הכותל כן ולקצרה וכן לשנותה לצד אחר שהרי אפילו בבנין שתחתיה הוא מקפיד כדאמרינן ומכ"ש לשנותה בעצמה מצד זה לצד אחר וכל דבריו במזחילה של בנין מיירי כדמוכח וכמוזכר והילכך לא נקט ג"כ כאן אלא צנור שמדרך לקצר הצינור היוצא או לשנותו ממקום למקום ובזה נתבארו דבריו ז"ל ונלמד מכלל דבריו במקום שיש לחלק במזחילה ובמקום שאין לחלק ולא היה צריך לבאר זה בפירוש. ועוד אוסיף לומר דלמאי שנתבאר דנלמד מהכא דלהאריך ולהרחיב לעולם בעל החצר מעכב עליו בין בצינור בין במזחילה והכי מסתברא וא"כ יש לומר דגם דין זה השמיענו בדבריו ז"ל דכבר נתבאר הטעם במאי דנקיט בלשונו בענין רצה בעל הגג וכו'. ואגב השמיענו דגם במה שאין בעל החצר מעכב היינו במידי דלא איכפת ליה וזהו שכתב ורצה לקצרו אין בעל החצר יכול לעכב עליו לומר דדוקא לקצרו אינו מעכב אבל להאריך ולהרחיב ודאי מעכב עליו לעולם ובענין זה נכלל גם דין המזחילה ואורחא דמילתא נקט כמבואר זהו מה שלע"ד בדעתו ז"ל. ועיין בדרישה סי' קנ"ג שהאריך וכפי' דברי הנ"י וכל דבריו אינם מוכרחים:

אמר רבי הושעיה לא אמרו אלא בחצר וכו'. מה דפרישית בפנים הוא לפי הנראה להגי' שלפנינו דכתובה בהלכה זו ובמתני' לא הוזכר ד' אמות לענין חלון ופירשתי בה לפי הסוגיא דיבמות שהבאתי. אבל הנכון דהא דרבי הושעיא אין כאן מקומו אלא במתני' דלקמן אדין הזיז קאי ושם מקומו וכדאמרינן התם דף נט ע"ב אמר רב הונא לא שנו אלא בעל הגג בבעל החצר הוא דאינו יכול למחות להשתמש בו אבל בעל החצר בבעל הגג יכול למחות מלהוציא אפילו בזיז פחות מטפח משום היזק ראיה והיינו נמי דקאמר רבי הושעיה הכא לא אמרו אלא בחצר שאין יכול למחות לבעל החצר אבל בגגות כלומר הוא יכול למחות בבעל הגג ואפי' הוא למעלה מד' אמות יש בו משום היזק ראיה בעת שבעל

הזיז רוצה להשתמש בו. וכן י"ל נמי דבגגות דקאמר דבעל הגג א' מעכב בחבירו במקום שדרכן להשתמש בגגות כגון שהן שוין והיינו הך דלדינא חדא היא ועיין לקמן בדין הזיז. ובענין הסוגיא דיבמות שהבאתי בפנים כבר בארתי שם כהאי פירושא והנה מצאתי עכשיו כך בחידושי הרמב"ן ז"ל כפי' הזה ודחה פי' אחר הנאמר בה. ועכ"פ מוכחא הסוגיא דפרקין בבבלי דף נט ע"א בפלוגתא דר' זירא ור' אילעא דבחלון המצרית איירי כפי' ר"ת וכך הוא פי' הרמב"ם ז"ל בהסוגיא דהתם דר' אימי דהתם הוא ר' אמי דבגמ' דילן והלכך בההוא דאתא לקמיה לא רצה לפסוק כר' אילעא דלטעמי' אזיל כדאמר התם כן אנן אמרין וכו' ושדריה לקמיה דרבי אבא בר ממל וכ"כ שם הרמב"ן. ובענין הדין פסק הוא ז"ל כרבי אילעא וכן פסק הרי"ף ז"ל משום דמעשה רב ובענין החזקה מה שפסק שם בדין החלונות בפ"ז משכנים הל' ו' והל' ז' כבר מבואר במפרשים שהוא שיט' רבו הר"י מיגאש ז"ל:

הלכה ט

נתן ברבי הושעיא בחולק את ביתו. גם בזה הנכון הוא דאין כאן מקומו והרבה חלופי שיטות יש בפרק הזה שנתחלפו בטעות ההעתקה ובדפוס ומה שפירשתי בפנים הוא לפי אשר לפנינו. אבל עיקר מקומו אמתני' דלקמן בריש ההלכה בדין לקח בית וכו' אלא אם רצה בונה חדר וכו' ומפרש נתן בר' הושעיא בחולק את ביתו לשנים דבכה"ג רשאי וכדמשני התם דף ס' ע"א. ולפ"ז האי למשוך כמה דזיז יש לפרשו דלדינא קאמר וכלומר יש לו להוציא כמה וכן למשוך כמה כפי שיעור האורך כך במשך רחבו וכמה י"ל לשון חשיבות הוא דר"ל מקום ד' על ד' שהוא מקום חשוב בכל דוכתא והוי כהאי דאמר התם דף נט ע"ב החזיק טפח במשך ד' החזיק ברוחב ד'. ודע דבדין הזה דמתני' פירשתי כדברי הר"ב ואם שדרכי לפרש המשנה בכל מקום לפי דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו והמוסכם להלכה ומה שיש בדברי הר"ב לתקן תמצאנו בפירוש המשנה אשר אני מפרש בכל מקום בחיבורי העתקתי כאן דברי הר"ב בענין זיז פחות מטפח דאינו יכול למחות דאתיא כרב יהודא דהתם וכמו שכתב התיו"ט אבל לא זכר דאין דעת הפוסקים ז"ל כן אלא דפסקו כרב הונא הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל אלא במה שפי' שם הרא"ש החלוק בין פחות מטפח לטפח זהו לשיטתו ז"ל דס"ל דגם לנזקין ג' שנים בעינן וכשי' הרשב"ם ז"ל ומבואר הוא דשי' הרמב"ם וסייעתי' דלנזקין דשייך בהן חזקה לאלתר הויא חזקה. ופירושו בזיז מבואר הוא לפי מה שכתב שם בריש פ"ח והיינו דאינו יכול למחות בעל הגג לבעל החצר מלהשתמש ואין לו חזקה לבעל הגג בזה שאם רצה בעל החצר לבנות בונה ומבטל להזיז ואם הוא טפח יש לו חזקה ואין לזה לבנות ולסתור הזיז ויכול הוא

למחות בתשמיש בעל החצר אבל בתחלה כשבא להוציא לעולם בעל החצר מוחה בבעל הגג מלהוציא זיז ואפילו פחות מטפח משום היזק ראיה וכרב הונא וכר' הושעיא הכא למאי דפרישית בהלכה דלעיל. ודע דהקשה הר"י מיג"ש על רבו הרי"ף ז"ל בריש מכלתין בפירושיו על שפסק הרי"ף בתשובותיו כדעת הסוברים דאין להיזק ראיה חזקה והא בהדיא תנינן חלון המצרי איו לו חזקה ולצורי יש לו חזקה והרמב"ן ז"ל תירץ לזה בריש מכלתין דהתם בחלון שאין בו היזק ראיה עסקינן ויש לו חזקה לעניו לבנות כנגדו שאם החזיק בחלון צורי והלה רוצה לבנות כנגדו צריך להרחיק ד' אמות כדי שלא יאפיל אבל בחלון שיש בו היזק ראיה לחבירו לעולם אין לו חזקה שיכול לומר סבור הייתי לקבל ומפני שהוא היזק תדיר אין אדם יכול ליזהר ממנו כל שעה ושעה ואיני יכול לקבל זה דעת רבינו הגדול ז"ל ומצאתי לו סיוע בירושלמי ובפ' ח"ה אפרש בס"ד עכ"ל שם. והנה ממתניתין דזיז אכתי מוכח דיש להיזק ראיה חזקה אלא שהוא ז"ל תירץ גם בזה בשמעתין שכתב וכן הא דתנן הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות בבעל חצר בשאין בו היזק ראיה עסקינן ושאין בעל החצר יכול לבנות תחתיו אבל בעל הגג על בעל החצר כלומר אם יש בו היזק ראיה לעולם אין לו חזקה שכל דבר שיש בו היזק ראיה כגון חלונות וכל שכיוצא בהן אין לו חזקה וכקוטרא וכבית הכסא דמי כך השיב רבינו הגדול בתשובותיו עכ"ל. ופי' הרמב"ם ורבו ז"ל כבר נתבאר לשיטתם בענין פי' המתני' ודעתם ז"ל לחלק בין היזק ראיה שאין בו מעשה כגון בריש מכילתין בכותל חצר דאין לו חזקה ובין שיש בו מעשה כגון הני דיני דמתני' חלון וזיז דיש להן חזקה וזה הובא בדברי הה"מ ז"ל בפ"ב משכנים הל' י"ד. עוד כתב הר"י הלוי ז"ל בפירושיו לחלק בין אם ההיזק ראיה שוה לשניהם כגון חצר דריש מכילתין דתרווייהו מזקו אהדדי יכול הוא לומר הא דשתקי ג' שנים לאו משום מחילה אלא משום דתרוינן שוין בהיזק וה"א היום או מחר תתרצה לעשות מחיצה אבל לא מחלתי אבל בחלון וזיז הוא מזיק לבעל החצר ואין בעל החצר מזיקו וכיון דפתח ושתק בעל החצר ש"מ אחולי אחיל ליה ע"כ וכעין זה כתב הרא"ש ז"ל בריש מכילתין והביאו הטור בסי' קנ"ז ובסברא זו יש לתרץ בהרבה מקומות. ועיין בהלכה דלקמן ד"ה הכא את אמר ומדברי הה"מ נראה שרמז גם לחילוק זה שכתב שם דממילא מזיקין זה את זה בלא עשיית שום מעשה וכו' אבל לענ"ד נראה דאין לערבב אלו ב' הטעמים ויש נפקא מינה לפי חילוקי הסברות האלו וזה בדין השנוי לקמן לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין ודין דלא יפתח לחצר השותפין פתח כנגד פתח דלטעם הראשון שני דינים האלו שוין הן דבעשיית מעשה הדבר תלוי ומיד כשעשה זה מעשה שפתח חלונותיו וידע זה ושתק הויא חזקה ואלו

לטעם השני אין הדבר תלוי בעשיית מעשה לחוד אלא אפילו במעשה החילוק הוא בין פותח חלונותיו לחצר השותפין דבזה הוא דיש לו חזקה כיון דהוא מזיק לבעל החצר ואין בעל החצר מזיקו אבל בפתח כנגד פתח מכיון דשניהן מזיקין זה את זה לעולם לא הויא חזקה וה"ז דומה לכותל דחצר השותפין דריש מכילתין והכי מסתברא והכי מוכח לקמן והמדקדק בדברי הרמב"ם יראה להדיא דתפס הטעם וחילוק השני לעיקר וזהו שכתב בדין שיש חזקה להיזק ראיה בפ"ז הל' ו' הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו' ולא נקט אלא חלוקה זו. וכן בפ' חמישי הל' ו חילק שני דינים אלו לשתי בבות מפני שאין דומין אלא לענין לכתחילה אבל לא לענין חזקה וזה מוכרח הוא כמו דמבואר הוא במקומו בהלכה הסמוכה. ובמה שכתב הרמב"ן לסיוע מן הירושלמי דעתו על הא דלקמן ד"ה תני תמן ויתבאר שם. ובמ"ש לסייע בסברא זו סבור הייתי לקבל ועכשיו איני יכול והוא מסוגיא דלא יחפור וכבר ביארתי שם לדעת הרמב"ם בהלכה ג' ד"ה תני לשכינו וכו' גם בהלכה זו הבאתי ראיה נכונה לדעת הרמב"ם בענין חזקה לנזקין דרבו הדעות החולקין בזה כמבואר בדברי הרא"ש ז"ל והטור סי' קנ"ד וקנ"ה ומשם מוכח להדיא כדעת הרמב"ם וסייעתיה דחזקה לנזקין במקום דאיכא לאלתר הויא חזקה וע"ש בד"ה עבר רבי אחא:

הלכה י

הכא את אמר פתח כנגד פתח מותר. הרמב"ן ז"ל הביא לזה בחידושיו פ' לא יחפור בשמעתתא דחרדל ודבורים וכתב שם אחר שהאריך בענין הסוגיא דהתם וז"ל נקיטינן השתא לפום נוסחא דר"ש ז"ל ולפירושו דכל הני הרחקות דמתניתין כגון הבא לסמוך גפת וזבל וריחיים ותנור למצר חבירו ואין שם כותל אי נמי הבא לפתוח חלונותיו לחרבתו של חבירו שאינו מזיקו עכשיו לענין היזק ראיה שאין עשוי לתשמיש אעפ"כ יכול לעכב עליו ולומר לו אני בונה שם כותל או אני בונה חרבתי ונמצאת מזיק אותי וההיא שעתא הוו גירי דידיה ויכול לעכב עליו דמודה ר' יוסי בגיריה וכו' וכענין זה אמרו בירושלמי פ' חזקת הבתים הכא את אמר פתח כנגד פתח מותר פירוש בתוספתא והכא את אמר פתח כנגד פתח אסור פירוש במשנתינו אמר ר' יוחנן שנייא היא בגנות שנתנו לחפירה אמר ר' נסא וחרבות לא נתנו לבנות וסליקא התם בתיובתא ושמעינן מינה דחורבה שעשויה ליבנות אינו רשאי לפתוח שם פתח וחלון כנגד חלון וכן כתב הראב"ד ז"ל בתשובה אלא שהוא פירש הירושלמי בענין אחר ומכל מקום עלה לו ממנו שחורבות עשויות הן ליבנות עכ"ל. והנה בפירושו ז"ל הכא את אמר בתוספתא קאי וכיון למה דתני בתוס' לעיל ממה שהבאתי בפנים וכן היה ר"מ אומר לא יפתח אדם פתח ע"ג

פתחו של חבירו וחלון ע"ג חלון של חבירו וחכמים מתירין ואם כך הוא לכאורה לא הוי פריך הש"ס מידי דמתני' כר"מ אתיא וסתים לן רבי כוותיה ולא נמצא שם יותר מה שמפורש להיתר לפתח כנגד פתח כ"א מה שהבאתי מהדינים הנשנו שם ועוד כיוצא באלו. גם כי הוא ז"ל לא פי' הא דר' יוחנן כל הצורך. ובמה שלמד הוא ז"ל בענין חרבה היא עשויה ליבנות וא"כ אין לפתוח או לסמוך בתחלה אע"ג דאין ההיזק ברי עכשיו זהו לשיטתם ז"ל להסוברים דבכה"ג הוי גירי דידיה לרבי יוסי וכבר נתבאר בפ"ב שיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתיה דסוברים דלא מיקרי גירי דידיה אלא א"כ ההיזק מזומן בשעת מעשה כדכתב בפ"י ופי"א משכנים וכמבואר לעיל שם מהסוגיות לפי שיטתם ופירושם. ואפשר לומר דלשי' הרמב"ם וסייעתיה ל"ק לדידהו מסוגיא דהכא דר' יוחנן לא חש ליה להשיבו ושאני בגנות דקאמר במקום שההיזק מזומן לפי שנתנו לחפירה או להפריח כגי' הרמב"ן וכלומר באיזה ענין שיהיה לזה איזה היזק בשעת מעשה במה שזה פותח או סומך. ובעיקר פירושא שפירשתי לריש הסוגיא בפנים הוא כדברי הנ"י שהביא שם בשם הרמ"ה ז"ל דמשמע דפריך דיוקי דמתניתין אהדדי אלא דגם שם אינו מבואר כל הצורך. ומיהו מ"ש שם דמכאן מוכח דלא כדברי הר"י ברצלוני שמביא הטור בסי' קנ"ד בענין מבוי מפולש דס"ל דינו כר"ה מדלא משני הכא כאן במפולש כאן באינו מפולש נראה דאי משום הא לא אריא דבכל מקום מבואות המפולשין לר"ה כר"ה חשבינן ליה וא"כ היינו ר"ה דמתני' וזהו העיקר דנלמד גם מכאן דמבוי שאינו מפולש כחצר השותפין הוא ומבוי המפולש כר"ה הוא דכיון דמפולש לר"ה שכיחי ביה רבים ביותר וא"ל סוף סוף וכו'. וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל בזה שכתב בפ"ה משכנים הל' י"ד מי שבקש וכו' ואם היה מבוי מפולש פותח כל פתח שירצה לכתחילה ור"ל אפילו פתח כנגד פתח והיינו כל פתח שכתב שדינו כר"ה ממש. גם מה שכתב הנ"י שם ומ"מ שמעינן מן הירושלמי דבחצר אף שנתן לו רשות אסור דיכול לומר סבור הייתי לקבל ועכשיו איני יכול לקבל אלמא דלהיזק ראיה דחלון לא מהני שום ראיה עכ"ל ומביאו ב"י בסי' הנזכר ולפ"ז היה קשה להרמב"ם ולסייעתו דס"ל דיש חזקה להיזק ראיה. אבל לפי סברת רבו ז"ל שהבאתי בדבור דלעיל דיש עוד לחלק בהיזק ראיה בין מקום ששניהם מזיקין זה לזה או א' הוא שמזיק לחבירו לק"מ דשאני חצר השותפין דשניהן מזיקין זה לזה בפתח כנגד פתח וכל כה"ג ודאי לא מהני חזקה להיזק ראיה וזהו כמ"ש לעיל דהטעם הב' הוא העיקר לחלק בענין חזקת היזק ראיה והיינו דלא דייקינן מהכא דאין חזקה להיזק ראיה אלא בפתח כנגד פתח אבל לא בדין דרישא לא יפתח אדם חלונותיו וכו' דבזה חצר חבירו וחצר השותפין שוין הן לדינא ולענין חזקה היכא דידע ושתק מחל. וה"ז ג"כ

דבר אחד ממה שלא זכרו האחרונים ז"ל לחלק בזה ומוכרח הוא מדהכא וכן להמדקדק בפירושי הר"י הלוי ודברי הרמב"ם ז"ל ועיין בסי' קנ"ד סעיף ג' בהגהה ומטעם הנזכר שבארתי אין לחלק בין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון ולעולם אין חזקה להם לדעתם ז"ל וכמבואר:

תני תמן וכו'. ברייתא זו הוא נשנית בבבלי דף נ"ט ע"ב ת"ר מעשה באדם אחד שפתח חלונותיו לחצר השותפין וכו' ובא לפני ר' חייא ואמר יגעת ופתחת יגע וסתום. גם מכאן טען הרמב"ן ז"ל על דברי האומרים וסוברים דיש חזקה להיזק ראיה דרבי חייה משמע דס"ל דלעולם אין לו חזקה ומפורש בירושלמי הפותח חלון וכו' עד מגחך הוינא באהין גברא ושמעת מינה שאין להם חזקה שאלו היה חזקה להיזק ראיה לעולם כיון שהוא פתח במעמד חבירו והוא מושיט לו צרורות מיד נתקיימו חזקתו כדאמרינן אי דלי צנא דפירי לאלתר הוי חזקה ואמרינן נמי והא אית לי סהדי דאתא וסייע בגודא בהדאי וכיון שלא נתקיימה חזקה בכך לא מקיימא ליה חזקה לעולם היכא שיש שם היזק ראיה כדעת רבינו הגדול ז"ל ומסתברא כוותיה עכ"ל. וזהו הסיועו שרמז הוא ז"ל בריש מכלתין והבאתיו בהלכה דלעיל. ולדעת הר"י הלוי והרמב"ם והרא"ש ז"ל וסייעתי' דס"ל דיש חזקה להיזק ראיה א"כ נאמר דמשם ראיה דפסקו כר' אבא בגמ' דילן דלעיל דף ל"ה ע"ב ואי דלי ליה איהו גופא צנא דפירי וכו' וזהו מוסכם לפי סתמא דהש"ס דילן וכדפסק הרמב"ם בפי"א מטוען הלכ' ט' וא"כ תפסו לדברי רבי ישמעאל לעיקר דהיכא דשתק זה הויא חזקה לאלתר כדא"ל החזקת בני החזקת ומכ"ש היכא דעשה מעשה וסייע אותו וזהו שכתב הרמב"ם בפ"ז משכנים הל' ו' הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו' כגון שבא וסייע עמו וכו' ה"ז החזיק בחלון וכו' וכן בפי"א הל' ו' מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה כגון שפתת חלון וכו' והה"מ כתב שם דין זה אע"פ שלא נזכר בגמ' בפירוש פשוט הוא וכו' ודברי ר ישמעאל בר' יוסי הם בענין שהחזיק לאלתר וא"כ אם זה טוען כנגדו באיזה טענה שיהיה עליו להביא ראיה ומקצת מזה זכר הה"מ שם בהל' ד' והביא שם חלוקי הדיעות בין הרי"ף ז"ל שתפס הירושלמי ובין הר"י מיגש והרמב"ם ז"ל שלא פסקו כהך דהכא. ולענ"ד נראה דמדין הנזכר בהל' ו' מוכח להדיא דפסק כר' ישמעאל בר' יוסי וזה בגוונא דהניזק היה לו לידע בשעת מעשה דמה דאמר ר"נ בדף מ"א ע"א גבי האי דרב ענן שקל בידקא בארעיה וכו' לית הלכתא כר' ישמעאל היינו היכא דלא הוה מסייע ליה אבל היכא דסייע בהדיה א"נ היכא דלא טעה זה אלא דהוה ליה לידע מודה ר"נ כדמוכח דקאמר אהא דא"ל הא אחיל דאתא וסייע בגודא בהדאי א"ל מחילה בטעות היא וכו' וכן פי' שם הר"י מיגש ז"ל וכתב לתרץ ביה קושיות התוס' דהתם דהא בפ'

איזהו נשך משמע דס"ל לר"נ מחילה בטעות הויא מחילה דשאני התם דידע דלא הוו פירות בעולם בשעת מכירה ומחיל אבל הכא לא ידע מאי דעביד ליה בארעיה דניחול וא"כ סברא זו קיימת לדעתם ז"ל דבמקום דידע מחיל ואין חילוק לדעתם בין דין דדלי צנא דפרי הנזכר ובין דין דפתח חלון. ומ"ש הטור בסי' קמ"ב כדעת הרב יונה ז"ל לחלק בזה זהו כפי' דעת הרי"ף ז"ל כמו שזכר הב"י שם בהגהה ב"ה ע"ש וכבר נתבאר לעיל במה שהכרחתי לדעתו ז"ל לחלק בין פותח חלון לחצר ובין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון בחצר השותפין:

היו חמשה פתחים וכו'. כבר הבאתי התוספתא דאהלות בפנים. והרמב"ן ז"ל הביא להסוגיא כפשטה ולא זכר כלום מהתוספתא. ואפשר לדחוק ולפרש הגי' דהכא דבזה כנגד זה הוי ככולן לאורה ומהחיצונה בא האור לכולן והלכך שיעור כולן כמלא מקדח אבל לא משמע הכי מהתוספתא. ומכל מקום למד הוא ז"ל דמה שאמר שמואל התם ולאורה אפילו כל שהו יש לו חזקה היינו מלא מקדח כדמשמע הכא דכשיעורו לטומאה שיעורו לחזקה. ודעת הרמב"ם ז"ל בזה סתם ומשמע מדבריו אפילו כל שהוא ממש כדכתב בפ"ז משכנים הלכ' ז' אבל אם פתחה לאורה אפי' היתה קטנה ביותר וכו' וא"כ לא למד מטומאה בענין השיעור אבל באיזה חלון יהיה ענינו לאורה כבר גילה דעתו בפ' י"ד מט"מ בהל' א' שכתב וחלון העשוי לאורה הוא שאין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמש. וזהו כדברי התוספתא שהבאתי. ובפ"ז דלעיל שם כתב הה"מ בדין האורה והרבה פירושין נאמרו בה ושי' רבינו כלשון רבו ז"ל. וכפי' הר"ר יוסף הלוי ז"ל אשר לפני לא מצאתי מזה:

הלכה יא

מתניתא מסייעה לריש לקיש. כדברי התוספתא כך פסק רב הונא התם בשלהי פרקין ומוסכם הוא להלכה והתם לא פריך עליה ממתניתין דלקמן אלא מברייתא אחריתא ומשני לה. ויש לומר דמהאי מתני' ל"ק דלא מיקרי מצר הרבים אלא בשהחזיקו באיזה דרך יותר ממה שהיה כגון התם במתני' וכן בדין דמתני' דהכא דפליגי התם ר"י ור"ל בענין אם כנס להחזיר כתלים למקומן דפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ג מנ"מ הל' כ"ד כוותיה דר' יוחנן בהא אבל בענין אם נפלו הזיזין או שנפל הכותל חוזר ובונה אותו במקומו ומוציא כדתני בתוספתא ולאו מצר שהחזיקו בו רבים הוא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד

הלכה א

המוכר את הבית\. היציע. מה דפרישית בפנים הם דברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל בריש פכ"ה מהל' מכירה לא כתב אלא את היציע שסביבות הבית ומשמע לדעתו דאם היה בתוך עוביו של כותל בכלל הבית הוא ולטעמיה אזיל דהכי מפרש ליה ליציע דקרא שהיו סביבות הכותלים כדכתב בחבורו פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ט' והכי פי' לברקא חלילא דקאמר רב יוסף התם בריש פרקין וקאמר התם אבל אפתא מזדבנא ופירש הר"י הלוי ז"ל עליה שעל גב הבית והיינו פתוחה לתוך הבית וכן פסק הוא ז"ל שם:

כל הדין פירושא וכו'. בתמיה והכי משמע התם דלא קפיד מר זוטרא אלא שיהא ברחבו ארבע אמות וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם והרשב"א ז"ל פירש ארבע על ארבע:

הלכה ב

לאיזה דבר כתב עומקא ורומא תוספתא היא בפ"ג וכמה דפרישׁ' בפנים ובמתני' כך הוא דרך הרמב"ם ז"ל שם ובפכ"ד וכן פי' הרמב"ן בשם רבו ז"ל להא דהכא. ובענין שיור האויר דעתו כדעת רבו ז"ל והביאו הה"מ שם וא"כ פי' להא דהכא בפ"ג הל' א' דדוקא היכא דשייר לו בהדיא האויר הוא דמשויר וע"ש מ"ש בשם הרמב"ן ז"ל ד"ה מוכר לו:

רב ירמיה בשם רב הלכה כרבי עקיבא וכו' הכי אמר רב ירמיה התם דף ס"ה ע"א איפכא תנינא ומשום הכי לא אמר ליה רב ולא מידי:

הלכה ג

מכר תנור מכר כיריים. וכן הוא נוסחת הרי"ף ז"ל במשנה וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' ה':

כיני מתניתא מכר את המכתשת החקוקה. הכי איתא בתוספתא ומייתי לה בבבלי בפלוגתא דר"א ורבנן והרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו כסתם מתני' ובענין המחובר לקרקע באיזה דין אמרינן הרי הוא כקרקע יתבאר במקום אחר אי"ה:

הלכה ד

רבי יצחק שאל על דעתיה דר' לעזר וכו'. נראה דחדא בעיא תליא באידך דלא תיקשי מאי מספקא ליה בבעיא קמייתא פשיטא דבמוכר סתם איירי רישא דאל"כ מאי האי דקתני בזמן שא"ל היא וכל מה שבתוכה הרי כלן מכורין הא אפילו בסתם נמי מטלטלין מכורין הלכך קאמר משום דאיכא למיבעי אליבא דר"א נמי וא"כ איכא למימר דמש"ה קתני בזמן שא"ל היא וכל מה שבתוכה לאשמועינן דד"ה מודין בה ולעולם ת"ק ס"ל דאפילו בסתם

הכל מכור או דילמא מתני' כפשטה היא ולת"ק בסתם לא מכר לו מטלטלין ור"א ס"ל דאם א"ל היא וכל מה שבתוכה מכר לו בתים בורות שיחין ומערות אבל לא מטלטלין וחדא מגו חדא הוא דקמיבעיא ליה. ור' יוחנן פשיטא ליה דמתניתין כפשטה מיתפרשא וכן לא מספקא ליה להש"ס דילן בהא וכדנראה מהאי ברייתא ומייתי לה נמי התם ויש לגרוס חנויות ה"נ כדהתם וכדמפרש לה דרוב תשמישתייהו לגו. וכן בתוספתא פ"ג תני לה כלישנא דהכא ואם דמייתי לה מדתני בי לוי וגריס התם ג"כ חנויות. וחצירות הכתוב כאן ט"ס הוא:

הלכה ה

ומאן תניתה ר' לעזר. משמע דכמה נוסחאות שונות היו להם בדין הזה. ועיין בכ"מ בפכ"ה מהלכות מכירה הלכה ז' שתמה על דפסק הרמב"ם ז"ל דאפילו א"ל הוא וכל מה שבתוכו לא מכר את הגלגל ואת הקורה והא אפילו בברייתא לא קתני הכי וצ"ל שרבינו היה גורס כן במשנה ע"כ וגיר' הרמב"ם בברייתא כגי' הרי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל תמה ע"ז דבמתני' לא מיתני הכי ומתני' היא עיקר ומביאו בב"י סי' רט"ו. ואפשר דהוה משמע להו מדמוקי למתני' הכא כחד תנא ואליבא דר"א והלכך סמכו על הברייתא ופסקו כת"ק דהתם ולא חשו למה דמתמה הש"ס הכא:

הלכה ז

מאן דאמר מכורין את שהן בתחומה. והתם דף ס"ח ע"ב גירס' הרשב"ם ז"ל היה לה חלק אחד בים וכו' הרי אלו נמכרין עמה וגי' הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ז אין נמכרין עמה ולא מחלק כלום. וכן מוכח מפ"י דנדרים דתנן הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה אלמא דלא בלשון ב"א וכן לא בלשון הכתוב תחומי העיר בכלל העיר כדיליף התם מקרא דומדותם וגו' ולהאי תנא דהכא צ"ל דפליג על מתני' דנדרים וס"ל דבלשון בני אדם תחומי העיר בכלל העיר הן:

הלכה ח

ואת השומירה שאינה עשויה בטיט. וכך הוא בנוסחת המשנה בגמרא דילן. אבל גי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ' כ"ו שהיא עשויה בטיט ובסיפא גרסי אבל לא השומירה שאינה עשויה בטיט ומבואר הוא:

היו שם טבליות וכו'. כעין הני בעיות גריס גם התם דף ס"ט ע"א בעי ר"א מלבנות של פתחים וכו' וסלקא גם התם בתיקו:

ערוגה שהיא ששה על ששה. והתם קאמר אפי' ערוגה קטנה של בשמים ויש לה שם בפני עצמה אינה נמכרת עמה. ואפשר דדוקא של בשמים קאמר והלכך אפי' ערוגה קטנה וכך העתיק הרמב"ם ז"ל שם:

הקונה סדן שקמה בתוך של חבירו וכו'. לכאורה היה נראה דסדן שקמה ממש בלחוד קאמר ור' ישמעאל ס"ל דמפני חשיבותו יש לו קרקע ובזה היה מתיישב ביותר בעיא שלאחריה מכר לו כל האילן וכו' אלא דלא מצינו לשום תנא דס"ל דבאילן אחד קנה קרקע ולא מיתפרשא אלא כדפרישית בפנים וכעין דרב הונא דהתם דף ע"ב ע"ב חרוב המורכב וסדן השקמה תורת אילן עליו דהיכא דאקדיש או זבין שני אילנות והאי יש לו קרקע וכו' וכן לענין בעיא שניה וכדפרישית נשמע הדין מדאמר רב הונא בדף ע"א ע"ב מכר קרקע ושייר שני אילנות לפניו דיש לו קרקע וה"נ דכוותיה:

מכר לו כל האילן וזית שבמקום פלוני וכו'. דין זה לא נמצא מבואר ואם יש לדמות להאי דאמר התם דף ס"ט ע"ב בענין שיור דאמר לבר מדקלא פלניא וכו' או דשאני שיור דהתם אמרינן שפיר אי דקלא טבא הוא לחודיה הוא דשייריה וכו' אבל הכא לענין קניה הספק הוא אם בהא דאמר וזית שבמקום פלוני חזר בו ממאי דאמר בתחלה כל האילן אני מוכר לך ולענין שאר הזיתים ולא קנה אלא אותו הזית בלבד או דילמא כיון דהאי זיתא טבא הוא יחודי הוא דמייחדא ליה בשמיה ועדיין הדבר בספק הוא:

הקונה שלשה כתי קנים וכו'. והתם בפשיטות קאמר לה ואף על גב דאלימי ומוסכם הוא:

מה אמר במקדיש. הכא מקשי ליה להאי מ"ד והתם דף ע"א ע"א קאי האי טעמא לחלק בין מוכר לנותן כדפירש יהודה נקוסא לפני רבי זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש וכפי' ר"ח שהביא הרשב"ם ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל כדפרישית. ול"ק ממקדיש דבמקדיש אמרי' טעמא משום דבעין יפה הוא מקדיש:

נישמעינה מהדא. כבר הבאתי הגי' נכונה בפנים ממה שהעתיק הרמב"ן ז"ל מנסחא אשר היה לפניו ובמקום אחר כתב אשר זכה הוא ז"ל לנסחא הראשונה של הירושלמי. וכתב שם דמכאן ראיה לפי' הר"י הלוי ז"ל דלא קאי במה דברים אמורים אלא אירישא אבל במידי אחרינא לא שנא מכר ממתנה ומשום הכי אמר רב לעיל גבי אחין שחלקו לקוחות הן ויש להן דרך זה על זה משום דבעין רעה הוא מוכר דהא לא קתני במתני' דשני הני ממוכר לגבי דרך וכיוצא בה אלא לגבי מילי דשדה עכ"ל. ומיהו האי דינא לעיל פלוגתא דרב ושמואל היא בדף ס"ה ע"א ולשמואל אין להן דרך זה על זה ואם דמהכא

כרב מוכחא אפ"ה לא פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב משכנים הל' י"ב אלא כשמואל ומשום דר"נ קאי כוותיה ואמר שם הזהרו בהן שהלכות קבועות הן:
שייר לו דרך אף הן אין יונקין משל הקדש. כדפרישית בפנים והכי מקשה ליה כעין זה בבבלי אליבא דר"ש ושקיל וטרי ובפירושא דר"ש מסיק דלדבריהם דרבנן אומר להו וכדפרישית במתני':
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה

הלכה א

המוכר את הספינה\. אבל לא מכר וכו'. כתב הר"ב וכל הני דחשיב הכא דבמכר לא מכר אם נתן והקדיש את הספינה לא הוו הנך בכלל המתנה וההקדש ולא דמו לבור ודות וגת דפרקין דלעיל דכולהו מקרקעי נינהו ובטלי לגבי שדה הקדש לענין הקדש ומתנה אבל הנך לא בטילי כלל. וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שהשוה דין הקדש ומתנה בכל הדינים דכמו דנותן בעין יפה נותן כך המקדיש בעין יפה מקדיש והיינו בדברים השייכין להמכר כגון בשדה דברים המחוברין וקבועים בה וכמ"ש בפכ"ו ממכירה בהל' ה' והל' ו' כללו של דבר הנותן קרקע קנה המקבל כל המחובר לה וכו' והמקדיש את השדה הקדיש כולן. ובזה דין הקדש ומתנה שוין הן וחלוקין הן מדין מכר אבל לענין מטלטלין דין הקדש ומתנה שוין הן לדין המכר דלא שייך לומר בעין יפה הוא נותן או מקדיש אלא בדברים השייכין לה ומחוברין בשדה אבל במטלטלין כל שבמכר לא קנה גם בהקדש ומתנה לא הוי בכלל. וזהו דוקא במטלטלין ממש דבהו דין מתנה והקדש שוין בהן למכר אבל יש לך דבר דבהקדש הקדיש ובמכר ומתנה לא הוי בכלל וזהו דין המוזכר במתני' מכר בור מכר מימיו וכבר מבואר הוא דבגמרא אמרו מתני' יחידאה היא כדפרישית כדפסק הרמב"ם בפכ"ו שם הלכה י' המוכר את הבור לא מכר מימיו ואפ"ה בהקדיש בור הקדיש גם מימיו ומועלין בהן כדתנן בפ"ג דמעילה וכדמפרש בבבלי פרקין דף ע"ט ע"ב בבור ושובך מליאין במאי פליגי שהקדיש בור סתם ור"א ברבי שמעון סבר לה כאבוה וכו' וא"כ למאי דקי"ל כרבנן דר' שמעון בסוף פרק דלעיל אין דנין דין גבוה מדין הדיוט בזה ובירא אקדיש ומיא אקדיש הואיל ומלא היה בשעת הקדישו ואין זה דומה לשאר מטלטלין והיינו דפסק הרמב"ם בריש פ"ה מהלכות מעילה כהאי מתני' דמעילה דכתב שם אחד המקדיש לבדק הבית וכו' אפילו הקדיש אשפה מליאה זבל וכו' ור"ל דזה אינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית ומכ"ש בור מלא מים שראוין המים בדק

הבית דמועלין בהן וכמבואר מהסוגיא דפרקין הנזכרת. ומזה תבין דמה שתמה התיו"ט בדברי הרמב"ם בדין המכר ודין הקדיש בור עם מימיו וזהו מפני שראה בנ"י שכתב ומים מטלטלי נינהו. וסיים שם ומסתברא שהרמב"ם מחמיר בהקדש יותר מבמתנה. ולדעתו ממה שלמד מהנ"י דדין המים כשאר מטלטלין הן וא"כ בהקדש לעולם חמור היא ממתנה לענין מטלטלין. ולענ"ד נראה דאין דעת הרמב"ם כדעת הנ"י אלא דס"ל דבכל מטלטלין שוין הן מתנה והקדש ולא הוו בכלל ואינו מדמה הוא ז"ל מים לשאר מטלטלין ומלבד דבכמה מקומות מצינו דקאמר בש"ס מים כארעא סמיכתא נינהו אבל אין אנו צריכין לזה אלא דמבואר הוא טעמו של הרמב"ם בהקדיש בור מלא מים כדאיתא בהסוגיא כדלעיל אבל אין דעתו ז"ל בהקדש בשאר מטלטלין כן אלא כמו דביאר בהל' מכירה הנזכר וכ"כ עוד בהל' ערכין פ"ד הל' ט"ו היתה מליאה אילנות אע"פ שלא פירש הרי הקדיש גם האילנות שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. הרי דדוקא בדבר המחובר נתן זה הטעם ודין הקדש כדין המתנה בכל המטלטלין וכאשר נתבאר:

סומכוס אומר מכר דוגית. התם בריש פירקין לא מייתי לדברי ת"ק מהתוספתא אלא דברי ר' נתן דאמר מכר את הבוצית ודברי סומכוס דאמר מכר אח הדוגית וקאמר רבא בוצית היינו דוגית כו'. והרמב"ם ז"ל בריש פרק כ"ז מהל' מכירה כתב לא מכר את הבוצית ולא את הדוגית. וזה כדברי הת"ק ומשמע ליה מדקאמר סומכוס בתוספתא אדברי ת"ק מכר את הדוגית ש"מ דשמיע ליה מהת"ק דאף הדוגית לא מכר וא"כ בוצית ודוגית לאו חדא נינהו ורבא דאמר חדא נינהו היינו לפרש דר' נתן וסומכוס אמרו דבר אחד ומה דקרי סומכוס דוגית קרי ליה ר' נתן בוצית. אבל לא לפרש בוצית דקאמר הת"ק ופסק הוא ז"ל כת"ק דהתוספתא כך נ"ל ועיין בכ"מ שם:

בשם ר' יהושע בן לוי ארבעה. בבבלי פ' מרובה דף פ"א חשיב להו לעשרה תנאים שהתנה יהושע וכדמפרש לה התם. ובמקצת מהטעמים והדינים נשתנית סוגיא דהכא לקמן ונשתנית על פי התוספתא דב"ק פ"ח ופריך שם ותו ליכא וכו' ובמסקנא קאמר מאן תנא עשרה תנאים רבי יהושע בן לוי היא ופירש רש"י ז"ל ור' יוחנן פליג עליה. דאמר אילן הנוטה וכו' נמי מתנאי יהושע הוא וכבר כתבתי בפ' הגוזל בתרא הלכה ב' דהרמב"ם דקחשיב העשרה תנאים בפ"ה מהלכות נזקי ממון ואפ"ה פסק בפ"ב מהל' ביכורים כהאי דר' יוחנן וסיים בהדיא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ. משום דס"ל דהני עשרה לענין נזקין איתמר אבל בעלמא טפי איכא. ומ"מ צריך טעם הא לא משני הכי בגמרא שם ומשמעות הסוגיא דר' יוחנן פליג עליה דריב"ל כפרש"י וא"כ מ"ט פסק דלא כריב"ל דהלכתא כוותיה לגבי ר' יוחנן כדאי' בהרבה מקומות. ובברכות דף ד' ע"ב נתנו

התוס' טעם דפסקו כר' יוחנן לגביה דריב"ל משום דברייתא מסייע ליה וכן במכילתין דף צ"ו ע"א משום דדרומאי ורבא בפרק בתרא דע"ז קאי כוותיה וכמה שכתב הכ"מ בפ"ה מהל' תרומות הל' כ"ד. ואפשר דטעמו הואיל ומשמע דסתמא דהש"ס בסוף פ' לא יחפור נקט למילתיה דר' יוחנן להלכתא פסיקתא כדאיתא התם:

משמנה ועד שש עשרה וכו'. והתם בפרק דלקמן דף ק' ע"א קאמר דמהאי טעמא בדרך מעיר לעיר בח' אמות סגי ואם הוא דרך הרבים י"ו אמה וי"ל דה"נ קאמר פעמים ח' ופעמים שש עשרה והיינו משמנה ועד י"ו:

הלכה ב

ודרך אין לו וכו'. הכי אתקיף ליה ר' אלעזר לר' יוחנן גם התם דף פ"ב ע"ב והמסקנא שם כר' יוחנן וא"כ יש לו דרך למאי דקי"ל כר"ע גבי בור ודות דמוכר בעין יפה מוכר:

הלכה ג

רבי יצחק שאל מכר חצי הראש וכו'. הרמב"ם ז"ל לא הביא לזה. וההה"מ הביאו בשם הרשב"א ז"ל בפכ"ז ממכירה הל' ט' ולא פירש כלום. ואפשר דטעמו של הרמב"ם דדבר הלמד מענינו הוא דבמקום שנהגו כן ההה"ד בחצי נמי דינא הכי דמכר לו חצי השייך לממכרו. והא דפשיט ליה הכא מהתוספתא ולא מהמתני' דתנן בפרק הזרוע אמר מכור לי בני מעיה של פרה וכו' משום דבתוספתא תני בהדיא גם בראש הדין כן. א"נ י"ל דממתני' איכא למידחי ומשום דהתם מיירי דהלוקח אמר להמוכר מכור לי וא"כ יש לומר דלהכי איצטריך ליה למיתני לקחן הימנו במשקל לאשמועינן אגב דינא אחרינא דדוקא ששקלן לעצמו דין הכהן עם הלוקח דמסתמא הכי הוא כשהלוקח מתחיל ואומר מכור לי הוא שוקל בעצמו אבל שקלן לו הטבח הדין אף עם הטבח כדאמר התם. ואף דהרמב"ם שם בהל' ט' כתב האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור אני מוכר לך ה"ז מכר חציו וכו' ראש פרה זו אני מוכר לך לא מכר אלא הראש בלבד וכו' וכתב הראב"ד ז"ל דבר זה מצא אותו בערכין וכו' וע"ש פ' האומר משקלי עלי. וכתב הה"מ ע"ז ולא מצאתי אותו בגמרתינו וראוי להיות בירושלמי במס' ערכין עכ"ל. ואין לנו ירושלמי על ערכין אבל גמרתינו היא בפ"ק דערכין דף ד' ע"ב והוא מהתוספתא פ"ג דערכין והבאתי לעיל בפ"ה דב"ק בהל' א'. ומ"ש הראב"ד ועיין בפ' האומר משקלו עלי כוונתו להשיג על פי' הרמב"ם שפי' שהן שותפין בו ועיין בפ"ה מהל' ערכין וחרמין בהל' י"ז ותמצא כעין השגה זו שם ואין כאן מקומו להאריך:

הלכה ד

ארבע מדות במוכרין וכו'. פירשתי כל דיני המשנה על דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו וכפי המוסכם. ועיין עוד בחזקת הבתים הלכה א' מה שנתבאר מזה בס"ד. ומה שכתב התיו"ט במשנה זו דפי' הנ"י עולה כדרך הרמב"ם בחבורו ריש פי"ז המעיין שם יראה דבענין הפירוש מי שרוצה לחזור בו ענין אחר הוא וכדפרישית בפנים:

כשהיתה המדה לאדם אחר. וכן מוקי לה התם בדף פ"ז וזה עולה לשי' הרמב"ם ז"ל פ"ד ממכירה הל' ט':

תני ר' יודה אומר וכו'. מהכא משמע דר' יודה דמתני' אירשא קאי ולקולא אבל התם מייתי ברייתא אחריתא דקתני בהדיא בדברי ר' יהודה חנוני פטור ואסיפא קאי ולחומרא:

הלכה ה

השולח את בנו אצל החנוני וכו' בנוסחא דהכא ל"ג בהדיא ופונדיון בידו וכן היא גי' הרי"ף ז"ל וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפ"ב משלוחין ומ"מ ע"כ הכי מיתפרשא כמו בנוסחת הבבלי:

בעשירות חייב להכריע לו טפח. יש לפרש דקאי על הכרע אחד לעשרה ליטרין וכהאי דאמר התם דף פ"ד ע"א היה מבקש ממנו עשר ליטרין לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכריעה אלא שוקל לו בבת אחת ונותן הכרע אחד לכולן. וה"נ קאמר דלעשרה ליטרין שישקל לו בבת אחת הוא דחייב להכריע לו טפח:

כיני מתניתא כל מצוה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד נענשין עליה. התוספות בפ"ק דמכילתין דף ח' ע"ב ד"ה אכפייה לרב נתן כתבו בשם הריצב"א לתרץ דלא תיקשי מההיא דפ' כל הבשר אייתוהו להוא גברא דלא הוה מוקיר לאבוה כפתוהו א"ל שבקוהו דתני' כל מצות עשה וכו' אלמא אין מוזהרין עליה אלא דהתם נמי ה"ק אין אתם נענשין עליה ולהיות מוזהרין להכריחו עד שיעשה. וכך מצאתי בתשו' מיימוני בהל' שכנים דההיא לא פליגא אירושלמי דה"ק שבקוה כיון שכפיתם אותו אין אתם צריכין לטרוח יותר שאין אתם נענשים כמו בשאר מצות עשה. עוד כתבו שם וכן בחולין לתרץ מההיא דאכפייה לצדקה דשאני צדקה דאית בית לאו לא תקפוץ ולא תאמץ. ולפ"ז נוכל לתרץ גם כאן אפי' למ"ד בעלמא אין מוזהרין עליה כלל דשאני הכא דאית ביה לאו לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן וגו' איפה ואיפה וגו' והלכך מוזהרין עליה ונראה דבהא פליגי נמי הני תנאי דברייתא דלקמן וכן מייתי לה התם בענין הפלוגתא דמר סבר מעמידין אגרדמין למדות אבל לא לשערים ומר סבר אף לשערים ומשום דהאי לאו לא יהיה לך

וגו' במדות הוא דכתיב והלכך סבר האי מ"ד דאינן מוזהרין כ"א על המדות ומ"ד אף לשערים ס"ל כר' בון בר חייה דאין נענשים עליה תנינא אבל מוזהרין עליה לכתחלה אף במקום דליכא לאו כ"א עשה לחוד. וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דתפס דעת ר' בון דהכא לעיקר דמשמע דהמסקנא הכי הוי דאין נענשין עליה תנינא ולפיכך פסק בסוף פ"ח מהל' גניבה חייבין ב"ד להעמיד וכו' את המדות ופוסקין השערים יש להם רשות להכותו וכו' וכן וכו' מי שמפקיע את השער וכו' דמכיון שמוזהרין על שניהם יש להם רשות להכות ולכוף עליהן והיינו טעמיה נמי דפסק בענין מקלה אביו ואמו בסוף פ"ה מהל' ממרים דיש לב"ד להכות על זה מכת מרדות ולענוש כפי מה שיראו דאף דאין נענשין מ"מ אם ירצו יש להם רשות הואיל ומוזהרין בכך:

בר נש דתנא כבשה דאהינו חבשין ליה. יש לפרש כבשה דאהינו מענין אשכול של תמרים וכלומר דבר נאה ומשובח אלא דבכ"מ בש"ס משמע דאהינו פירושו תמרים שלא בישלו כל צרכן. ולפ"ז לא היה ממליץ בעד רב. ואפשר דבניחותא קאמר דלהכי חבשין ליה משום דתני דבר שאינו עיקר ולטעמיה אזיל רב קרנא דפליג אדרב כדס"ל התם וכן נראה דהאי עובדא דהכא היינו דקאמר התם דבי נשיאה אוקימו אגרדמין וכו' נפק דרש להו מעמידין אגרדמין בין למדות בין לשערים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו

הלכה א

המוכר פירות. נותן לו דמי זרעו וכו'. הכי מייתי לה להפלוגתא בברייתא התם דף צ"ג ע"ב ופסקו הפוסקים כת"ק דאינו נותן לו אלא דמי זרע:

מהו שיחלקו את השאר. ועיקר הבעיא דכיון דמין שאינו במינו הוא אם אמרינן דבטל ברוב לענין זה. ומשמע דהמסקנא הכא דצריך ליתן ולהחזיר לו כל הסאה והכי משמע נמי בסוגיא דביצה דף ל"ח ע"ב דקאמר התם הרי שנתערב לו קב חטין וכו' יאכל הלה וחדי וכו' אלמא כיילא חסריה וכו' דלא שייך ביטול בממונא. ולפ"ז גם בבעיא ראשונה כהן וישראל חולקין בשבח דממונא דכהן הוא אלא דיש לחלק בין ממון שיש לו תובעין לאין לו תובעין דמצי אמר לכהן אחרינא יהיבנא ואין להאריך כאן:

רבי חייה בר ווא שאל בא בסוף שבוע וכו'. האי בעיא תליא בפלוגתא דריב"ל ור' יוחנן וכבר בארתי התם דמסקנת הפוסקים כר' יוחנן ומשום דרבא בפ' בתרא דע"ז קאי כוותיה דאמר כל דריחיה חלא וטעמיה חמרא ומבואר בגיטין שם:

ויידא אמרה דא. ממסקנא דהכא משמע כפי' הרשב"ם ז"ל דהאי דקאמר ומיישן והולך עד החג על מיושן קאי שצריך שיהא ג' שנים שלימות וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז ממכירה הל' ו' דעל המיושן כתב וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג. ובגיטין כתבתי דגם לפי' הרא"ש ז"ל שפי' דעל הישן משל אשתקד קאי מתפרשת הסוגיא דהכא וע"ש:

הלכה ב

ארון עומד באמצע ותולק הבית עשר אמות לכל רוח. והכי גריס בברייתא התם דף צ"ט ע"א ארון שעשה משה יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח. וא"כ לכל רוח ורוח ממש קאמר. והרשב"ם ז"ל פי' יש לו עשר אמות ריוח לכל רוח ורוח לימינו ולשמאלו הרי עשרים בלא ארון ולפניו כ' עד הדביר. ובהדיא קאמר הכא דהארון באמצע היה עומד. וכן פירש רש"י ז"ל ביומא דף נ"ב ע"ב במתני' החיצונה היתה פרופה וכו' בפ"ק דמגילה דף י' ע"ב בהאי ברייתא ארון שעשה משה וכו' ומה שתמה התיו"ט ביומא פ"ה משנה ב' מהאי ברייתא על הרמב"ם ז"ל. מברייתא גופה דהתם ליכא לתמוה דאפשר לפרש כמו שפי' הרשב"ם ז"ל כאן אלא דמהכא הוא דקשיא ואפשר לומר דמה שכתב הרמב"ם בריש פרק ד' מהל' בית הבחירה אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח. אין כוונתו שעליה ממש היה מונח ואף הארון היה במערבו אלא דאפשר דהארון לעולם באמצע היה עומד כדתני בברייתא דהכא בהדיא ומקצתו מהארון הי' מונח ונוגע על האבן שהיתה במערבו. וזה היה לסימן שהיא אבן שתיה שממנה הושתת העולם. וכך נראה קצת מלשונו שלא כתב עליה היה הארון עומד. כן יש לדחוק לפרש שלא יהיו דבריו נגד ברייתא מפורשת להדיא:

הלכה ג

וזה עושה לו פותחת. מפרש בגמ' התם משום חשד אשתו ופי' נ"י שהרואים אותו נכנס בלא רשות תמיד אפשר יוציאו לעז על אשתו ויבואו לתשדה ובדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהל' שכנים הלכה י"ג. ובעל חצר משום חשד אשתו שלא תכנס לשם אלא מדעתו נראה שהוא ט"ס וצ"ל שלא יכנס:

הלכה ד

בונה מלפנים כבחוץ. כמה דאמר ר' יוחנן נמי התם דעביד להו בקרן זוית וכפי' הרשב"ם ז"ל דלא לצד הפתח קאמר כדעת הי"מ אלא באותן הזוית שכנגד הפתח. ובהדיא קאמר הכא בונה מלפנים. ומיהו במה שפירש הוא ז"ל לפי שיטתו להא דמשני במעמיק שהכוך שבקרן מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן וכו' ולא הוי ניחא ליה לפרש במעמיק זה תחת זה מתמח הקושיא שהקשה דא"כ יעשה כן בכל המערה. אבל קושיא זו כבר מתורצת

היא בתוס' ד"ה דעביד להו וכו' דכל המערה א"א לעשות כן לפי שהיה מתקלקל כותל המערה. ובהדיא קאמר הכא בני חדא מלעיל וחדא מלרע וא"כ לשי' זו בעצמה דעושה אותן בקרן זוית ממש מתפרש הוא לענין מעמיק כפי' הי"מ בזה:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז

הלכה א

האומר לחבירו בית כור עפר. דוקא א"ל עפר וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ' כ"ח מהל' מכירה שכתב כל הדינים האלו עפר וכן פי' הרשב"ם ז"ל וכ"כ הרמ"ה ז"ל הביאו הטור סי' רי"ח וכבר דקדקו על הרב שהביא בהגהה בסי' הנזכר על דברי הרמב"ם שכתב המחבר בש"ע וההי"ד אם אמר בית כור לבד וזהו דעה אחרת כדעת התוס' והרא"ש והנ"י ז"ל:
ובסלע ששילחו בית רובע אין נמדד עמה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הלכ' ג' וכך היתה גירסתו ז"ל בגמ' דילן וכגי' רב האי גאון שהביא הרמב"ן ז"ל ובכל הסוגיא זו כמה דפרישית עולה כפי הסוגיא דהתם וכן בהני בעיות דלא איפשיטו לקמן הוא כעין הבעיות דהתם ומלבד ממה שנראה מסוגיא דהכא דר' יוחנן קאמר היה רובה מצד אחד וכו' והיא בעייא דרב חייא בר אבא דהתם רוב במיעוטה ועלתה בתיקו שם. וכן בשיעור רחבו כדלקמן. וכן הא דמפרש הכא בסלע יחידי כנ שאין המחרישה סובבתו זהו מן הצד והיינו סמוך למיצר דאמר התם בברייתא דאפי' כל שהיא אין נמדד עמה והכא פירשו מהו סמוך למיצר. ובב"י בסי' הנזכר הביא בשם הר"ן ז"ל על הא דבעי רב פפא מיפסק עפר בנתיים מהו וסלקא בתיקו וכתב ולא איתפרש בגמ' כמה עפר מפסיק בעי אבל בירושלמי פירשו דכל שהמחרישה סובבתו זהו באמצע עכ"ל. ולפי גי' ופי' זה א"כ פליגא הא דהכא אתלמודא דילן. דהא קאמר בפשיטות דאין נמדד ולפי גי' שלפנינו ופירושה שפיר אתיא כדהתם:
רבי חגי אמר עד ארבעה טפחים. כצ"ל וכן נראה מדברי הרשב"א ז"ל הביאו הה"מ שם. ובכל מקום רחב ארבעה מקום חשוב הוי. וכתב שם דמשמע מתוך בעיא זו שאם יש ברחבן ד' על ד' אין נמדדין כדברי רשב"ם ז"ל. אבל דעת הרמב"ם ז"ל אינו נראה כן דלא זכר שיעור הרוחב ומפני שלא הוזכר בגמ' דילן:
והוא שיהא שם בית ארבע קבין עפר. כצ"ל. והכי אמרינן התם בריש פרקין א"ר יצחק טרשין שאמרו בית ד' קבין וכו' והרשב"ם ז"ל כתב וה"ה קביים בחצי כור מסתימת דברי

הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ח מהל' מכירה אין נראה לדעתו כן דלא כתב שם אלא כדברי ר' יצחק וכהאי דמסקינן שם בדין זה וע"ש:

הלכה ב

מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל מחזירו את למדה בחבל. משמע להדיא מהכא דלעולם היכא דאיכא יתר על כדי רובע לסאה צריך להחזיר לו את הכל ואע"פ שאין כאן התוספת בין הכל שדה של תשעה קבין ודקתני בסיפא שאם משייר וכו' ולא את הרובע בלבד וכו' אריש נמי קאי דהחילוק הוא אם יש כאן ט' קבין בין הכל מחזיר לו קרקע ואם לאו מחזיר לו מעות אבל לעולם צריך הוא להחזיר את הכל דאין כאן מחילה אם יש בהמותר יותר מכדי רובע לסאה והיינו דקאמר מחזירו את למדה בחבל וזה עולה כפירוש הרשב"ם ופי' רב האי גאון ז"ל הובא בפירושי הר"י הלוי מיגש ז"ל והוא ז"ל חולק עליו ומפני שאין מצוי ביד כל אעתיק דבריו למען יראה הרואה להבין דדברי הרמב"ם ז"ל בכל דיני דמתני' עולין הם כפי' ודעת רבו ז"ל וז"ל לא את המותר בלבד יחזיר אלא את כל הרבעין כולן פי' כשיהיה המותר יתר על רובע לסאה שהוא שבעה קבין ומחצה לכור אם יגיע זה המותר לתשעה קבין שהוא שיעור שדה לא את היתר על שבעת קבין ומחצה לכור הוא שמחזיר לו בלבד אלא את כל המותר כולו מחזיר לו ואין שם ויתור כלל הואיל ויש בו באותו מותר שיעור שדה ורבינו האי ז"ל כתב בספר מקח וממכר דהיכא דאיכא יתר על שבעת קבין ומחצה אע"ג דלא מטי לתשעה קבין מהדר ליה הכל ואפי' הנהו שבעה קבין ומחצה ושמעינן מינה דס"ל לגאון ז"ל דהאי דקתני שאם משייר בשדה תשעה קבין וכו' לא אסיפא בלחוד אלא אריש נמי דקתני יתר מיכן יעשה חשבון הוא וקשיא לן להאי פירושא דאמרינן לעיל אמר רב הונא תשעה קבין שאמרו אפי' בבקעה גדולה ורב נחמן אמר נותן לכל כור וכור שבעה קבין ומחצה ואי איכא טופיינא למליותא דתשעה קבין הוא דהדר הכל אבל אי איכא טופיינא על שבעה קבין ומחצה ולא מטי עד תשעה קבין ההוא טופיינא בלחוד הוא דהדר אבל הנהו שבעה קבין ומחצה לא הדרי עכ"ל הר"י הלוי ז"ל. ומעתה יראה המעיין בדברי הרמב"ם בפ' כ"ח מהל' מכירה הל' ו' והל' ז' שהן ממש כדברי רבו ז"ל וההי"מ שפי' לדבריו שכתב בהל' ו' יתר על כן יחשוב עמו על כל הרבעין כולן וכו' וכמו שהעתקתי דבריו בפירש המשנה שלי דכתב דר"ל כפירש הרשב"ם ורבינו האי ולא כדברי רבו ומחמת כן הוקשה לו הא דכתב לקמן בהל' ז' היתה התוספת יתירה וכו' והנשאר יתר על הרבעים וכו' שהוא סותר לדבריו דלעיל ורצה לחלק לדעתו ז"ל דכל שאין שם תשעה קבין יתר על הרבעין החזרה במעות אע"פ שיש בין הכל תשעה קבין וכשיש ט' קבין יתר על הרבעין

החזרה בקרקע ודברי תימה הם וכו' ע"ש ובודאי אם נפרש כך דברי תימה הן ואין הדעת סובלתו אבל האמת יורה דרכו דמה שכתב בהל' ו' יתר על כן וכו' לא היה דעתו ז"ל כלל לנטות לפי' שהבין הה"מ דלא כתב יחשוב עמו על כל הרבעין כולן לומר דמחזיר לו הכל אם הוסיפו וכו' וכדעת החולקין דזה לא עלה על דעתו ז"ל אלא שביאר בכאן דין א"ל הן חסר הן יתר או בית כור עפר סתם ויחשוב כל הרבעין אם פחתו וכו' וכל שהוסיף על בית כור יחזיר לו ולא ביאר בהלכה זו אלא לענין החשבון ובענין אם ההוספה יתר על כן והוא צריך להחזיר ומה היא החזרה וכיצד היא החזרה מסיים בהלכה דלקמן ומה הוא מחזיר לו אם היתה התוספת פחותה מט' קבין מחזיר לו דמים וכו' אם יש בו ט' קבין וכו' ר"ל ואם לאו הטופיינא בלחוד הוא דהדר ואגב ביאר דין הסמוך לשדה שלו וכו' ודין היוקר והזול המבוארים שם וכפי דעתו ז"ל ובעיקר דין התוספת והחזרה הראה בפירוש שדעתו כדעת רבו ז"ל שנתבאר ופסק כרב נתמן לפי הפירוש שפי' רבו ז"ל ולענ"ד אין כאן ספק בזה:

הלכה ג

מוכתב למלכות. כדפרישית וכך הוא פירש הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו ממכירה הל' י"ג והרשב"ם ז"ל פי' בדף צ"ב ע"ב מוכתב למלכות ליהרג. והיינו ליסטים מזוין:

רבי הונא אמר השתות עצמו מנכה. מחלפה שיטתיה דרב הונא דהתם בדף ק"ו ע"א דאמר שתות כפחות משתות ופסקו הפוסקים כוותיה וכדפרישית במתני' חצי שדי אני מוכר לך ופלוני מקיפך וכו'. בבבלי פ' המוכר את הבית דף ס"ב ע"א גרסינן מצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר אמר רב לא קנה אלא כנגד הקצר א"ל רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור שתיק רב ומודה רב היכא דאיכא מצר ראובן ושמעון וכו'. ובודאי דלא דמיא להאי דהכא דהתם פליגי כמה הוא דקנה והכא בהדיא אמר לו חצי שדי אני מוכר לך ופליגי איזה מקום הקנה לו בחצי שדהו. ומכל מקום שמעינן דלרב דאמר התם דלהכי מצר לו מצר הקצר לומר דמשם וכנגדו הוא דמקני ליה ולא יותר והוא הדין להא דהכא דמשם הוא מודד לו חצי שדהו וכמ"ד כמין מטלית. ומבואר הוא דמחלוקת הפוסקים הוא בהאי דינא דהתם דדעת הרי"ף ז"ל לפסוק כרב כ"כ בחידושי הרמב"ן ז"ל לדעתו דס"ל דהא דשתיק רב שלא חש להשיב להם וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפכ"א ממכירה הל' י"ג כרב. ודעת התוספת והרא"ש ז"ל לפסוק כרב כהנא ורב אסי דהא דשתיק משמע מפני שהודה להם והרמב"ן ז"ל הכריע כדעת הרי"ף ודעת הרמב"ם ז"ל וכתב דמההיא דב"ק דף י"א גבי ההוא גברא דשאיל נרגא וכו' ראיה לפסק זה דספיקא דהש"ס היא התם אי קבלה מינייהו ואי לא קיבלה והיינו דאיצטריך גמרא למיפסק שם

והלכתא כרב כהנא ורב אסי אלמא לא הדר ביה רב וכחב שם כלל גדול בדין זה כל מקום דנמצא בש"ס שתיק רב לגביה דרב כהנא ורב אסי אם הוא באיסורא כגון גבי אפרוח בפ"ק דביצה דף ו' אזלינן לחומרא ובדיני ממונות המוציא מחבירו עליו הראיה:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח

הלכה א

יש נוחלין\. תני רבי ישמעאל שנה הכתוב נחלה זאת וכו'. לאו לדרשה גמורה קאמר לה אלא לרמז בעלמא כדרשב"י התם דף קי"ו כתיב התם יום עברה וכו'. ועיקר דרשה דדשינן מוהעברתם להקדים אב לאחין הוא דאתא כדדריש ר' ישמעאל בר' יוסי התם וכן ס"ל לסוגית הש"ס דהכא כדמוכרח מלקמן ועיין בדיבור הסמוך:
חכמי העכו"ם אומרים בן ובת שוין כאחת. אשמעינן האי ש"ס דרשה שלהם כדי לידע מה להשיב לאפיקורסין כמה שהשיבו להן הכא ואין לך תשובה נצחת יותר מזו וכדאמרינן בעלמא שטיא שפיל לסיפיה דקרא. ובאמת צריך לעיין אמאי לא מייתי לה בש"ס דילן לתשובה זו וכן מ"ט לא קאמר הכא כדאמר התם דהקושיא כדרשת חכמי העכו"ם הקשה ליה רב פפא לאביי בדף ק"י ע"א אימא אי איכא בן וכו' איכא בן ובת כי הדדי לירתו א"ל אביי ואיצטריך קרא לאשמועינן היכא דלית ליה אלא חד ברא לירתינהו לכולהו נכסי וכו' אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא וכדפי' הרשב"ם ז"ל דא"כ הכי איבעי ליה למיכתב איש כי ימות וזרע אין לו ונתתם את נחלתו לאחיו. ונראה דנ"מ לדינא איכא בין הני דרשות דתשובות דהכא ודהתם וזה אם אמרינן ירושת הבעל דאורייתא או דרבנן כדלקמן והשס" דהכא לשיטתיה אזיל וכן הש"ס דהתם לשיטתיה הוא דמקיים לתשובת אביי אבל לא כטעמיה וכאשר יתבאר. וזה למאי דאמרינן התם בריש פרקין שארו זה האב מלמד שהאב קודם לאחין וכו' והא קראי לאו הכי כתיבי דכתיב ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו וגו' קראי שלא כסדרן כתיבי והאי תניא מייתי לה מהכא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום האחין וכו' ולמאן דנפקא ליה מוהעברתם האי שארו מאי עביד ליה לכדתניא שארו זו אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו. והתוס' בסוגיא דדף ק"י ד"ה טעמא וכו' כתבו שני פירושים לתשובת אביי הנזכר. דהרשב"א פי' דאביי ס"ל כמ"ד שלא כסדרן כתיבי קראי דאל"כ היכי קאמר לישתוק מקרא דוהעברתם הא איצטריך למידרש במקום בת אתה מעביר וכו' ואי אתה מעביר

מן האב במקום האחין. והר"י פי' דאפי' למ"ד כסדרן כתיבי אתא ואביו הכי דריש מדלא כתיב איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבנו דהוה מצי למידרש במקום הבן אתה מעביר נחלה מן האב וכו'. ולכאורה אליבא דאביי גופיה מוכרח הוא כפירו' הר"י דהא איהו הוא דס"ל לקמן דף קי"א ע"ב כהאי תנא דדריש שארו זו אשתו כדמתרץ אליביה וא"כ היכי מצי למיסבר כהאי מ"ד שלא כסדרן כתיבי ודריש שארו זה האב אבל הא ליתא דלא תיקשי מהכא לפי' הרשב"א דאביי לא קאמר התם אלא לפרש אליביה דהאי תנא דדריש שארו זו אשתו אבל איהו גופיה לא ס"ל כהאי דרשא אלא דדריש ירושת הבעל כרבי ישמעאל התם מולא תסוב נחלה וגו' וכדאשכחן בהדיא לאביי דאמר הכי בדף קנ"ט ע"ב נאמר סיבה בבן ונאמר סיבה בבעל וכו' אלמא דנפקא ליה לירושת הבעל מהכא והשתא איפכא הוי דמוכרח הוא כפי' הרשב"א דלא ס"ל לאביי למידרש שארו זו אשתו דלא איצטריך אליביה להאי דרשא אלא דדריש שארו זה האב וכמ"ד שלא כסדרן כתיבי. ושמעינן מיהת דלאביי ס"ל ירושת הבעל דבר תורה. והשתא איכא למימר דסתמא דהש"ס דהתם דמסיק לה כאביי וקאמר אלא מחוורתא וכו' מדלא קאמר אלא מחוורתא כדאביי היינו טעמא משום דלאביי שמעי' בהדיא דס"ל ירושת הבעל ד"ת ודריש ליה מקרא דלא תסוב והילכך ס"ל כמאן דדריש שארו זה האב ומהאי טעמא הוא דמצי למישני ליה לרב פפא ואיצטריך קרא לאשמעינן וכו' כפי אשר נתבאר. אבל סתמא דהש"ס לא ס"ל בעיקר טעמיה דאביי כוותיה אלא דס"ל ירושת הבעל דרבנן כדדחו ליה התם לדרשת דלא תסוב דילמא בסיבת הבן לחודיה ולעבור עליו בשני לאוין ועשה וכו' וכדאיתא התם בהסוגיא לכל הני דחיות דדחי לקמן. כ"א בהא ס"ל להש"ס כאביי דדרשינן שארו זה האב וקראי שלא כסדרן כתיבי והלכך מצינן למישני כדאביי וכדדרשיה אבל לא כטעמיה והיינו דקאמר אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא ולא קאמר כדאביי ושמעינן השתא דסתמא דהש"ס דהתם ס"ל דקראי שלא כסדרן כתיבי וס"ל נמי דירושת הבעל דרבנן. אבל סתמא דהאי ש"ס ס"ל כמ"ד ירושת הבעל דבר תורה כדאמר בכתובות בפרק האשה הלכה ה' דפלוגתא דר"י ור"ל היא התם ובפ' הכותב הלכה א' מסיק לה בהדיא כמ"ד ד"ת דקאמר התם גבי טענה דראשי האבות לפני משה רבינו אדרבה אתא מימר לך אפי' בשעה שהיובל נוהג והנחלות חוזרות ירושת התורה אינה חוזרת וע"ש. ואף דאכתי מצינן למימר ההיא דרשה ותשובה דאביי דהתם כדאמר איהו גופיה וס"ל ירושת הבעל ד"ת כדלעיל מ"מ לא ניחא ליה להש"ס דהכא בענין תשובת האפיקורסין להשיב כעין זה דקראי שלא כסדרן כתיבי דעל כרחך האי מילתא דשלא כסדרן בעינן למימר לפי התשובה דהתם וכפי אשר הכריח הרשב"א בתוס' וכבר

הכרחנו לעיל כפירושו ודבר כזה לא נתקבל להם והלכך קאמר האי תשובה נצחת שאין להשיב עליה. והש"ס דהתם לא בעי למימר כדהכא שאע"פ שהתשובה נצחת היא מ"מ לאשמעינן אתא דס"ל כהאי מ"ד דירושת הבעל דרבנן היא וגם לאשמעינן כהאי מ"ד דקראי שלא כסדרן כתיבי וכאשר נתבאר. ויצא לנו מזה דמסוגיא דהתם סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל והסוברים כוותיה דירושת הבעל מדרבנן כדכתב בפט"ו מהלכות אישות הלכה ג' ובפ"א מהל' נחלות הל' ח' ובמה שנתבאר מתיישב השגת הראב"ד ז"ל במה שטען עליו שם משמעתא בתרא דפרק מי שמת דהתם אביי קאמר לה וסתמא דהש"ס בהאי סוגיא בפרקין לא ס"ל כוותיה דאביי בהא ועיין לקמן ד"ה לא הוא האיש יורש:

אם אמרתם בבת הבן שאינה באה אלא מכח האחין. כדפרישית וכתשובת רבן יוחנן בן זכאי להצדוקין בדף קי"ו ע"א:

נמצאת הבת למידה מן הכתוב והבן מק"ו. והתם בדף קי"א ע"א מיפרך הק"ו דאמרי' דיו וכסברת רבי זכריה ומסיק לה מהיקשא דמטות כדהשיבו ליה לרבי יודן נשיאה לקמן. והתם בהאי עובדא לא גריס ליה לתשובת רבי יודה נשיאה על ההיקש כדאמר הכא או חילוף וכו'. ונראה דגם בהאי מילתא לשיטתייהו אזלי הסוגיות דהכא ודהתם דהא למאי שנתבאר לעיל בדיבור חכמי העכו"ם לטעמא דדריש התם דבן קודם לבת בנכסי האב מדכתיב האי קרא ובן אין לו וגו' ולפ"ז לא מצי למיפרך התם או חילוף דנקיש מטה האב למטה האם דתיקשי ליה א"כ לא ליכתוב לא ה"א ולא וי"ו דלא לקרא ובן אין לו והעברתם וגו' ולא להיקישא דמטות איצטריך וממילא ידעינן דבן ובת שוין בכל מקום והלכך פריך ליה התם פירכא אחריתא אי מה מטה האב בכור נוטל פי שנים וכו'. אבל לפי דרשא דנפקא לן הכא דבן קודם לבת בנכסי האב דמדמי ליה להאי קרא דבתריה ואם אין לו בת כדהשיבו לעיל לחכמי העכו"ם א"כ שפיר מצי למיפרך או חילוף וכו' אימא דגלי לן קרא בהיקישא דמטות דשאני האי קרא מקרא דבתריה ולא מדמינן והיינו טעמא דכעס ר' יוחנן ואמר לית אהן גברא בעי למישמע מילה דאורייתא דאין לנו לפלפל בזה אחר שכבר קבלנו מחכמינו ז"ל לסתור דרשת דחכמי העכו"ם:

לא הוא האיש יורש את אמו והאיש יורש את אשתו. מה דפרישית בפנים לפי הנראה לכאורה דמציין הש"ס על הרישא וכן היה נראה מדלקמיה דהשתא שייכא שפיר הא דסיים ואמר הדא הלכתא תנייתה וכו' דמדלא אשכח טעמא לדינא דירושת הבעל ומשום דלא ס"ל כהך דרשא דדריש לה התם מקרא דלא תסוב וכדדחי ליה נמי התם לחד מ"ד וכן לא ס"ל לדרשא דשארו ואמר להן ברייתא זו דדרשין מלשארו כפשטו הקרוב קרוב קודם. אבל הנכון הוא דלא על הרישא קאי אלא על הסיפא האשה את בנה והאשה את

בעלה ופירכא הוא דפריך הש"ס ולא הוא האיש את אמו וכו' וכדפריך התם דף קי"ד ע"ב הא תו למה לי הא תנא ליה רישא האיש את אמו והאיש את אשתו וקאמר רבי יצחק בעי מימר פנסטה הסיפא ומלה לעז היא. סוף הענין. וכלומר דרצה לפרש הא דאיצטריך הסיפא ולא אשכח תירוצא ואמר הדא הלכתא תנייתא והניח הקושיא בהלכה הראשונה דבאמת משנה יתירה היא הסיפא כדאמרינן בעלמא ושנה להן הלכה השניה דבתרה סדר נחלות כך הוא ופירש להן כדתנינן בברייתא בן אין לי וכו' וזה פשוט והתם משני לה הא קמ"ל דאשה את בנה דומיא דאשה את בעלה מה האשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו בקבר וגו' ושמא רבי יצחק דהכא לא פשיטא ליה האי מילתא דבעיא היא בסוף פ' מי שמת אם הבן יורש את אמו בקבר והלכך לא אשכח שינויא למשנה יתירה דהסיפא. ודע דבענין ירושת הבעל כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נחלות הלכה ט' מי שנתגרשה ספק גירושין ומתה אין הבעל יורשה וכתב עליו הראב"ד ז"ל מה שאמרו במס' גיטין בירושלמי נראה שהוא חולק עליו וכו' ועיין במ"ש הה"מ שם בענין זה ובמה שרצה לפרש מילתיה דר' זעירא דהתם. אבל האמת יורה דרכו והפירוש הנכון כבר בארתי בחבורי שם בפרק מי שאחזו בהלכה ד' דהאי מילתא לא קאי אדלעיל כלל במה דאיתמר התם ממתני' דהזורק המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי דקאמר התם אתיא דב"ש כרבנן וב"ה כר' יוסי בר' יהודא. והכא סליק ענינא. ליידא מילה אמתני' קא מהדר דמה היא באותן הימים רבי יהודה אומר כאשת איש לכל דבר ועלה מפרש לאיזה ענין קאמר הרי היא וכו' ומאי אתא לרבות בכל דבר וקאמר ר' לעזר ליורשה כהאי דתנינן בכתובות ובתוספתא דהתם מפרש לה בהדיא דהבעל זכאי במציאתה וכו' ובירושתה ועלה קאמר ר' זעירא זאת אומרת שהיא כאשת איש לכל דבר וסיומא דמילחא היא ולא פליג אר' לעזר כלום אלא כלומר לזאת אמר רבי יהודה לכל דבר. והשתא בפה מלא נוכל לומר דמשם ראיה לפסק הרמב"ם. ומשם למד הוא ז"ל לומר כן דהא לא איתמר כל כי האי מילתא אלא לפרש דברי ר' יהודה וא"כ ר' יוסי דפליג עליה במתני' והלכתא כוותיה וס"ל דמגורשת ואינה מגורשת ואינה כאשתו ואם מתה היא אין הבעל יורשה וזה ברור:

הלכה ב

מי שהיה מיוצאי מצרים ומעומדים בערבות מואב נטל שני חלקים. כן הוא בתוספתא פ"ז וזהו כהי"מ שהביא הרשב"ם ז"ל בדף קי"ז ע"ב וע"ש שהוא ז"ל הביא ראיה לפירושם מהסיפא דתני התם וכן היה רשב"א אומר וכו' וברישא תני נמי בהדיא כן כדהכא: הדא הוא דכתיב ובני קרח לא מתו זהו ראיה שגם בזכות אבי אמותיהן זכו בני מתלוננים ועדת קרח שהרי בני קרח לוים היו:

רבי מושלו משל למה הדבר דומה וכו'. זהו ברייתא בספרי פרשת פנחס והתם גריס דרבי אמר המשל כעין דרבי דוסתאי דלקמיה וכדגריס בבבלי דף קי"ו ע"א. ומגי' דהכא דגריס לשני אחים כהנים שותפין סייעתא לפירוש הרשב"ם ז"ל ולגירסתו ומחזירין אצל אביהן וכו' וכדפירש שהתנו ביניהן לחלוק כל התרומות הניתנות לשניהן בשוה. דאל"כ למה יחלקו בשוה כשמחזיר כל אחד לאביו והלא כל אב יחזור ויוריש לבניו ולא לבני אחיו. ומהאי טעמא פירש רש"י ז"ל בחומש ומחזירין אצל אבי אביהן וכו' כדכתבו התוספתא שם לפירושו. ומיהו מה שכתב הרשב"ם כך היא הצעתה של ברייתא בספרי וכו'. לכאורה מהברייתא דסיפרי לא משמע כפירושו וכגירסתו שהרי התם גריס והורישו את אבותיהם וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה וא"כ משמע דוהורישו את אבותיהן על אבי אביהן קאי דאל"כ היינו וירשו מתים את החיים דקאמר וא"כ והורישו את אבותיהן מיותר הוא. ושוב מצאתי להרמב"ן ז"ל בחידושיו שכתב כן דבספרי גרסינן לה כדברי רש"י ז"ל אלא שהתוספתא נראית כפירוש הרשב"ם כמו שהביא שם. ונראה דהיינו דאיכא הכא בין דברי רבי לדברי ר' דוסתאי בן יהודה דלכאורה היינו הך דקאמרי אלא דדברי רבי הם כדברי הברייתא השנויה בסיפרי ולא גרים בדברי רבי שותפין וכן אינו בספרי שם וא"כ צריך לומר דמחזירין אצל אבי אביהן דאל"כ למה חולקין בשוה ודברי רבי דוסתאי בן יהודה כדעת תנא דברייתא דתוספתא ומחזירין אצל אביהן דשותפין הן וחוזרין וחולקין בשוה:

רבי יוחנן מתיב וכו'. יש לפרש לפשטה דהסוגיא דר' יוחנן על מתני' פריך דאמאי נטלו חלק בכורה הא ראוי הוא ובמקרא לשון מתנה כתיב ומשני ליה דהא כתיב גם לשון ירושה ואם מתנה וכו' וא"כ מוחזקת היא ולפ"ז דברי רבי הושעיא ענין בפני עצמו הוא. ומאי דפרישית בפנים עולה כעין קושיא ופירוקא דהתם דמאי מספקא ליה משה ומשני דהיא גופה ספוקי מספקא ליה. וגם לפי ענין זה יש לפרש דהא דקאמר אם מתנה וכו' על הספק קאי דהא הוא דמספקא ליה מפני שנאמר לו בשתי לשונות והאי אלא מאחר וכו' סיומא דהספק הוא דאם כך הוא הדבר דמאחר שנתן לשם מתנה חזר ונתן להם לשם ירושה וכך השיב לו הקב"ה. ודברי רבי הושעיא הם לפרש לשון מורשה דקאמר ומילתא באפי נפשה היא וכדפרישית בפנים בזה:

הלכה ג

ואם היו אביו בכור וכו'. דין זה מוסכם הוא והביאו הרשב"ם ז"ל להתוס' ולהאי דהכא במתני' דבנות צלפחד שבנות צלפחד נטלו חלק בכורה ואפי' אם מת צלפחד בחיי חפר אביו וכן פסקו הפוסקים וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' נחלות הל' ז' מי שהיו לו שני

בנים בכור ופשוט וכו'. וזהו דין בנות צלפחד. וסיים שם וכן הדין בבני האחין ובני אחי האב ובכל היורשים אם היה אבי אחד מן היורשים בכור נוטל חלק בכורה שלו זה היורש מחמתו. וכתב עליו הטור בסוף סי' רע"ז ואיני מבין דבריו דלא שייך בכורה אלא בבן היורש את אביו ולא בשאר היורשין. ועיין בהמ"מ במה שפירש וסיים ועוד צריך לי לשונו עיון ובמה שרצה לפרש בתחילה כבר סתר בעצמו וכתב שהוא דבר מתמיה וכו' וכן במה שפי' אח"כ שמת יעקב וכו' אם היה שם בכור ליצחק וכו' ור"ל לא שיעקב היה הבכור אלא היה שם בכור אחר ליצחק הוא או בניו וכו' וגם על זה קשה דפשיטא הוא כמו שמסיים בעצמו ע"ש. ולענ"ד דברי הרמב"ם כך הם וכן הדין אם אין בניו ממש של הבכור יורשין אותו אלא שאר יורשין וכן אם הירושה של א' מבני הזקן חזרה להאחין או לאחי האב שלו או לבניהן אם אין אחין ולא זרען כדין הירושה שחוזרת לאלו אם לא היה האב של מת קיים כדמיירי שם בדבריו ז"ל בכל אלו כשבאין עכשיו לחלוק עם היורשין הבאין מחמת זה הבכור הדין הוא שאלו זוכין בחלק בכורה שלו כמו שזוכין בחלק הפשיטות. והא דקאמר אבי אחד מן היורשין. או לגירסת הטור א' מן האחין. אין הכוונה על אביו ממש של אותו היורש עכשיו דלאיזה ענין היה אומר כן אלא הכוונה על אבי של היורש הראשון מאלו היורשין כלן הבאין מחמתו ור"ל הבכור הזה שמת והלכה ירושתו באיזה אופן שיהיה מזה לזה ע"פ סדר ירושה כולן זכין בחלק בכורה שלו ועיקר חידוש הדין דאף דחלק הבכורה לא בא לו אלא לאחר מיתה שהרי הוא מת בחיי אביו לא הוי כראוי כדקאמר הכא וכל דזוכין בירושתו מחמתן הרי הן באין תתתיו ולא חשיב כראוי גם אצליהן ואע"פ שמורישן היותר קרוב להן גם הוא מת בחיי הזקן אבי הבכור וכדי להמתיק הדבר ביותר נאמר ע"ד משל בבנות צלפחד הואיל ואנחנו קיימין בענין זה ובכעין ירושתם מיירי. בנות צלפחד זכו בחלק בכורה של אביהן אע"פ שצלפחד מת בחיי חפר אביו מ"מ לא הוי כראוי כאשר נתבאר ונטלו חלק בכורתו כשמת חפר ובודאי אם עכשיו ימותו בנות צלפחד בלא זרע הרי הנתלה חוזרת לאחי אביה שהרי אין חפר קיים וזה אין צריך לפנים שעכשיו יורשין האחין כל נחלתן וכן בניהן אחריהן ומזה לא נדבר כי אין זה חידוש דין וכבר כתב הוא ז"ל סדר הנחלות בפ"א אלא דכאן השמיענו חידוש דין שלא נחשב כראוי גם לכל היורשין הבאין מחמת הראשון הבכור וכגון שאם היה עדיין חפר קיים בשעת מיתת בנות צלפחד והן הניחו בנים כשימות חפר ג"כ זוכין הן בחלק בכורה של צלפחד אע"פ שהיה להן כראוי שהרי בשעת מיתת אמותיהן עדיין היה חפר קיים ונמצא אלו בנות צלפחד חולקין עם אחי אבי אמותיהן בנכסי חפר ונוטלין חלק הבכורה של צלפחד שהן באין מחמתו וזהו אבי א' מן היורשין בכור דקאמר הוא

ז"ל אלא שאנחנו דברנו בבנות צלפחד ויורשיהן והחלוקה היתה עם אחי אבי אמותיהן שהן חלקו עם בני בנות אחיהן ומזה תקיש במה שדיבר הוא ז"ל בכה"ג שהאחין והן בני חפר היו חולקין עם בני צלפחד אם היו לו בנים וא"כ היתה החלוקה עם בני האחין ולהן מגיע חלק הבכורה אע"פ שמת אביהן בחיי חפר וכן הדין אם החלוקה היא עוד דור א' למטה ובאופן אשר דברנו וזהו דקאמר וכן הדין בבני האחין ובני אחי האב ר"ל שהן באין לחלוק בנכסי חפר הזקן וכוונת וכן הדין דקאמר אריש דבריו קאי דכמו שהדין שאמרנו בבכור פשוט ומתו שניהן בחייו והניחו בנים וכו' כן הדין נמי בבני האחין ועם בני אחי האב וכלומר שאם א' מבני בניו נפל חלק ירושתו לאחי האב שלו וכשמת הזקן עכשיו באין לחלוק בנכסיו עם שאר היורשין וכן בכל היורשין והיה בתחלה א' מבני הזקן בכור לעולם הדין כן שזוכין אלו הבאין מחמת הבכור בחלק הבכורה שלו ואע"פ שלא בא לידו בחיים חיותו לא הוי כראוי הואיל והוא היה הבכור ואלו באין לירש מכחו וגם מורישין ממש אף הוא מת בתיי הזקן וזהו עיקר חידוש הדין שבא להשמיענו והדין דין אמת הוא וכ"כ בסמ"ג עשין צ"ו ושם הגי' אבי אחד מן האחין כגי' הטור והיינו הך למאי שנתבאר דלעולם כן הדין בחלוקת בני אחין עם בני אחי האב או עם מי שיחלוקו ואבי אחד מהאחין היה בכור אלו הבאין מחמת הבכור זוכין בחלק בכורה אע"פ שמת זה הבכור הבאין מחמתו בחיי אביו. וכ"כ רבינו ירוחם במישרים נתיב כ"ה בן ובת שיורשין אביהם אם היה אביהם בכור נוטלין פי שנים בנכסי אבי אביהן כך דקדק רב אלפס פירש ואפילו מת אביהן בחיי אבי אביהן ע"כ וזהו הדין המוסכם שזכרנו דהוא נלמד מהתוספתא ומדהכא וא"כ זה הדין לעולם הוא עד סוף כל היורשין ולזה היה ג"כ כוונת הרמב"ם ז"ל. שוב ראיתי אחרי כותבי שגם הב"ח סי' הנ"ל פירש כעין זה ופי' א"נ באו בני אחי האב מזרעו של א' מבני הזקן לחלוק עם שאר יורשין שבאו ג"כ משאר בניו אם היה אחד מבני הזקן בכור וכו'. והיינו הך דאמרן:

הלכה ד

העבודה שיכול אלא שאינו רשאי. משמע מהכא דבמתנה אף דמה שעשה עשוי מ"מ בחלק בכורה אסור לכתחילה משום לא יוכל לבכר והשויית הבכור לאחין נמי בכלל הוא. ואפשר דכוונת ר' אלעזר לומר שאינו רשאי משום מדת חסידות ולא דעובר על לא יוכל לבכר בהשויית הבכור לאחין וכעין דא"ל שמואל לרב יהודה שיננא לא תיהוי מעוברי אחסנתא וכו' בדף קל"ג ע"ב וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' נחלות הל' י"א דמשום מדת חסידות הוא ומשמע דעל כל מה שנזכר שם בפרק זה קאמר דלא חילוק כלום:

אמר לון אם לזכרון דברים וכו'. וכן אמר ר' יוחנן התם בפרקין דף קל"ה ע"ב תיבדק הכי הוי המסקנא:

ארכביה אתרי ריכשי ברקי. הכא לא מייתי אלא פירושא דר' חזקיה ובקידושין פליגי בה דאיכא מ"ד דס"ל לייפות כחו נתכוין וכסברת רב אשי בקידושין התם ובמכילתין פ' חזקת דף נ"א ע"ב וכבר בארתי בקידושין דמה שפי' המפרשים בהא דלא פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מכירה כשינויא דרב אשי אלא כרב המנונא דאינו עולה אלא כפי שי' הרמב"ן ז"ל בפ' חזקת שם ולא כשי' רש"י ז"ל בקידושין וכבר ישבתי שם גם לפי שי' רש"י ז"ל דמוכח הסוגיא דקידושין דהאי תלמודא כפי פירושו וההיא ארכביה אתרי ריכשי דהתם בפ' מי שמת דף קנ"ב ע"ב אינו ענין לכאן דהתם במתנת שכ"מ שיש בה קנין קאמר וההיא דהכא במתנת בריא איירי ושם בארתי ג"כ מזה דאפי' למ"ד בשכ"מ אמרי' ליפות כחו וכעין ההיא דר' יוחנן דלעיל מ"מ בבריא יש סברא לומר דאי ליפות כחו נתכוין הוי ליה למיכתביה שטר מתנה באחריות מפורש ושפיר הוי יפוי כח לכל מילי וע"ש:

הלכה ה

אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. והכי איפסיקא הלכתא התם. וכבר בארתי בפנים במתני' בענין חילוקי הדינים בפסק הלכה זו וכן במתני' דלעיל דאתיא כר"י בן ברוקה ועל דרך הרמב"ם ז"ל. ובתוספתא סוף פ"ז ר' יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין כיצד אמר על בת הבן בין הבנים ועל בן הבת בין הבנות דבריו קיימין ופשוט הוא דהיינו הך ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא זה. ודעת גדולי הפוסקים דלענין בן בין הבנים יש חילוק בפסק הלכה זו דדוקא באומר אבל בכותב כל נכסיו לבן בין הבנים לא עשאו אלא אפטרופא כדשמואל בדף קל"א ע"ב כדכתב הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ס ז"ל בהל' נחלות פ"ו הל' ב' ובפ"ו מזכייה ומתנה הלכה ב' שכתב וכן הכותב כל נכסיו מתנה לאחד מבניו בין שהיה בריא בין שהיה שכ"מ וכו' לא עשהו אלא אפוטרופוס. ומשימע דדבריו כדעת הרשב"ם ז"ל בזה דדוקא בלשון מתנה אבל אם כתב בלשון ירושה קנה דאף מדבריו בהל' נחלות לכאורה לא הוה משמע כן ע"ש מ"מ הוא ז"ל סמך על מ"ש כמו שביארנו בהל' זכייה ובהדיא כתב שם הכותב כל נכסיו מתנה. והרב בעל הגהה כתב בסי' רמ"ו סעיף ג' על דברי המחבר שהם דברי הרמב"ם וי"א דדוקא שכתב לו בלשון מתנה וכו' וכבר אפשר לומר דזהו דעת הרמב"ם בעצמו בענין החילוק בין מתנה לירושה. וכן נראין דבריו להמעיין בפ"ט מזכייה הל' ה' וכן הוא דעת הרי"ף דבשכ"מ שכתב לשון ירושה קנה:

מאי טעמא דרב וכו' אמר ר' יוחנן בן ברוקה. כבר כתבתי בפנים דלפי הסוגיא דכתובות צ"ל כרשב"ג וכן נראה דלא שייך ר"י בן ברוקה להא דאיירי הכא ומ"מ יש לקיים גי' הספר דהכי קאמר וכן סבירא ליה לר' יוחנן דהלכה כרשב"ג דכתובות ומטעמיה דרב דהא דקאמר לעיל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה וא"כ הוה לכאורה דלא כטעמיה דרב אליבא דרשב"ג שהרי לר"י בן ברוקה ודאי דגרסינן בפשיטות דמתני' דכתובות אינון ירתון וכדמשמע נמי מהבבלי דף קל"א ע"א בהאי ענינא דקאמר רבי ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי. אלמא דהדר ביה רבי ומשום דלמאי דקי"ל כר"י בן ברוקה שפיר מיתני התם אינון ירתון וא"כ אין אנו צריכין לטעמא דקאמר לעיל מפני שכח ב"ד מיופה מפני שהוא תנאי ב"ד לענין כתובת בנין דכרין דהא מדינא הכי הוה וע"ז קאמר הש"ס דאפ"ה שמעינן מדאמר ר' יוחנן בכתובות בדין הוא להיות קיים וכו' אלמא דס"ל כרב דאלמוהו רבנן לתנאי ב"ד בענין ירושת הבעל. ודע דכל זה לר' יוחנן הכא דאמר סתמא הלכה כר"י בן ברוקה אבל למאי דקאמר הש"ס בסתמא ואפי' כמ"ד ירתון כח ב"ד מיופה משמע דהמסקנא דמתני' דכתובות דכ"ע היא ואפילו כרבנן דר"י בן ברוקה וכדפרישית דשאני התם דמשום תנאי ב"ד הוא ולפ"ז איכא למימר דגם לר' יוחנן בן ברוקה בכתובות בנין דכרין טעמא משום הכי הוא אבל בעלמא בבריא אפי' ר"י בן ברוקה מודה דאינו יכול להוריש לבן בין הבנים ומכאן הביא הרמב"ן ז"ל ראיה לדעת הרי"ף ור"ח ז"ל וכן הרבה מהגאונים דס"ל דבעיא דרבא שם בבריא היאך אמר ר"י בן ברוקה לא איפשיטא וא"כ אינו יכול להוציא הירושה משאר הבנים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בריש פי"ב בהל' זכייה ובפ"ו דנחלות הל' ד':

התיב ר' בא בר ממל אם אומר את שאין יורשת אשה דבר תורה וכו'. מה דפרישית בפנים לקיים גי' הספר הוא. אבל הנכון דאין אנו צריכין לדחוק בזה דתיבת שאין ט"ס הוא בכאן ואגב שיטפיה דלקמן הוא ושגוב וכו' דהתם שייך לזה אם את אומר שאין וכו' וטעו והדפיסו באלו שתי הבעיות דר' בא ודר' המנונא נמי שאין. ויורשת היינו ירושת אשה שהבעל יורשה לפי לישנא דהאי תלמודא כדלקמן גבי שגוב ופינחס. ולפ"ז מתפרשין אלו התיב ר' בא ור' המנונא כפשטן דלמ"ד ירושת הבעל דבר תורה הקשו ומשני כדפרישית בפנים:

ושגוב הוליד את יאיר וכו'. זהו כדרשת הברייתא התם בדף קי"ב ע"א דלענין ירושת הבעל מידרשא דמקרא נפקא לן והתם דחי לה דאימא דיאיר זבן מיזבן ופינחס דנפלה ליה משדה חרמים וכו' וכבר הוזכר לעיל מזה דלא אתברר התם דירושת הבעל דאורייתא וסמכו הפוסקים הסוברים דרבנן הוא על הסוגיא דריש פרק הכותב דאיפסיק הלכתא

כרשב"ג ולאו מטעמיה כמבואר ועיין במה שנתבאר ריש פרקין ד"ה חכמי הגוים ובדף קי"ג שם מייתי להמימרא דר' אבהו דדריש מהאי קרא שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשא שגוב אשה וכו' ומשמע דלא תפס סתמא דהש"ס לדרשה זו דאיכא למידחי ולומר כדרשת הברייתא מלמד שנשא יאיר אשה וכו' והיינו דאיצטריך ליה למיפסק הלכתא בדף קכ"ה ע"ב אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ואע"ג דלכאורה לא אשכחן פלוגתא להדיא בזה. וכבר מוסכם הוא מדעת רוב הפוסקים דמלוה הוי ראוי לגבי ירושת הבעל כמו לגבי בכור ואין הבעל יורש ממלוה שאין הבכור נוטל פי שנים ובחידושי הרמב"ן ז"ל מביא גירסא בשם השאלתות פ' וירא בלק דגריס בהדיא הלכתא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואין הבעל נוטל במלוה ומסוגיא דהכא נמי משמע כן דלא למדו לבעל שאינו נוטל בראוי אלא מבכור כדאמר ר' יוסי בר' בון ואם כן דינו כבכור לענין מה דנקרא ראוי. ואפשר דאף הרמב"ם ז"ל לא זכר כלום מדין מלוה גבי בעל דעתו ג"כ כשאר גדולי הפוסקים ומש"ה כתב בהל' ט' פרק א' מנחלות שהוא יורש נכסי אשתו שבאו לירושתה והוחזקו. וסמך על מה שביאר בפ"ג גבי בכור מה הן הוחזקו:

הלכה ו

אמר ר' בא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים וכו'. הנ"י פירוש דר' בא בר ממל כשמואל דהתם ס"ל דפליגי רבנן עליה דרשב"ג דאפילו לא היה נוהג כשורה אין רוח חכמים נוחה הימנו כדאמר לא תיהוי מעבורי אחסנתא ואפילו מברא בישא לברא טבא. ופי' שם על עצמותם בעבור בניהם שהם עצמותם. אבל קשה דהא ר' בא בר ממל גופיה אמר להו להני קקו פדיפטי הבו לי מה דיהבית לכון דלא אמר אביכם אלא כשתהיו נוהגין כשורה וא"כ כרשב"ג ס"ל ושמא י"ל דלהפחידם אמר כן שלא יתבעו ממנו החצי שניתן לו אבל לא שיטול מהם חלקם דהלכה כחכמים וכדמפרש שמואל:

הלכה ז

זיכה בה לאחר. פירשתי בה כפי' הרשב"ם ז"ל ועיין לקמן ד"ה דייתיקי מה שכתבתי שם בס"ד:

אם היו מוחזקין בו שהוא בנו וכו'. כדברי התוספתא שהבאתי כך אזלא הסוגיא דקידושין שם. וגרסינן תו התם אית תניי תני על קדמייתא נאמן ר' חזקיה ר' זריקן בשם ר' הונא היו מחזיקין אותו שהוא משפחתו נאמן ופירשתי שם דר' חזקיה לפרש להאי אית תניי קאי דבעי למימר דאפי' בקדמייתא אם היו מוחזקין בו שהוא בנו ואמר עליו שאינו בנו נאמן ופליג אתנא דתוספתא דס"ל אינו נאמן ואפילו לר' יהודה דס"ל האומר

בני זה ממזר הוא נאמן משום דר' יוחנן מפרש התם לעיל למילתיה דר' יהודה לתת לו הוא דנאמן אבל לא ליקח ממנו וכדפרישית שם וכלומר באופן שאינו מפסידו מירושתו הוא דנאמן עליו לומר ממזר הוא וכגון דמחזיק לנו בבנו אלא שאומר שנולד לו מחייבי כריתות אבל אם כשהוא אומר עליו ממזר הוא מפסידו מירושתו אינו נאמן להוציאו מחזקתו ועלה מייתי הברייתא דתוספתא שהיא כדברי ר' יוחנן וכדאמר ר' חזקיה שם עוד היא מתניתא. אף אנן נמי תנינא היו מוחזקין וכו' ולאית תניי דקאמר נאמן ומשמע דפליג מפרש לה ר' חזקיה בשם ר' הונא דלא פליג אלא דבכה"ג מיירי כגון שהיו מחזיקין אותו שהוא בנו משפחתו והיו מחזיקין אותה במשוחררת ובנו הוא ועכשיו אומר שלא שחררה ואין זה בנו בהא הוא דאמר האית תנייא דנאמן משום דלא מפיק ליה מחזקתו אלא שהם טעו וקסברי שהוא שחררה ואין זה אלא גילוי מילתא בעלמא ועוד דלא משוי ליה לממזר אלא לעבד ואיכא למימר דבכה"ג אפי' לרבנן נאמן הוא. ע"כ דבריו שם. ולפ"ז הוה מסתייעא מהאי סוגיא להדעות הסוברים דאף לר' יהודה אינו נאמן לאשווייה ממזר לפוסלו ולהפסידו מירושתו כ"א דוקא בדאיכא בכור והוא דעת בה"ג שכתב בהל' מילה וז"ל האומר זה בני ממזר אינו נאמן דכי קיימא לן כר' יהודה דאמר נאמן היכא דאיכא בכור אבל ליכא בכור אינו נאמן דשלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא האומר על התינוק בין הבנים בכור הוא נאמן כר' יהודא דכיון דקאמר על בריה דזוטא מגדול בכור הוא פסלינן לגדול ומגו דהימניה רחמנא לאבחוניה לבוכריה דכתיב יכיר יכירנו לאחרים ממילא קא הוי גדול ממזר אבל ודאי במקום שאין בכור לא מהימן דליכא יכיר דתליא רחמנא בגוויה לא מהימן ולא הוי ממזר ואפילו אשתו פרוצה ביותר רוב בעילות אחר הבעל עכ"ל. והביאו הרמב"ן ז"ל בחידושיו בשמעתתא דשלח ר' אבא בדף קכ"ז וקכ"ח. וכן ראיתי בכ"י אחד מכונה בשם ספר המכריע והוא מריא"ז הזקן ז"ל דפסק כדעת בה"ג וראיתי שם שברוב המקומות ממש רובו ככולו מכריע הוא נגד גדולי הפוסקים הרי"ף ור"ח ז"ל. וכבר יש לנו מכריעים מגדולי האחרונים ז"ל המאירים עינינו וכמו שכתב שם הרמב"ן ז"ל עד דברי בה"ג ואכתי לא דייקא דהא איפסיקא התם הלכתא כרב נחמן בר יצחק וכדפסק רבינו הגדול ז"ל עכ"ל ר"ל כר"נ בר יצחק דפ' החולץ דף מ"ז. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ו מא"ב הל' ט"ו לענין לפוסלו וכן להפסידו מירושתו נאמן הוא בכל מקום ואפי' בשאינו נאמן לפסלו כגון שיש להבן בנים כדכתב בפ"ד מהל' נחלות הל' ב' אבל נאמן הוא על מי שהוחזק שהוא בנו לומר אינו בני ולא ירשנו ויראה לי שאפילו היו לבן בנים אע"פ שאינו נאמן וכו' לענין יחוס נאמן הוא לענין ירושה. וזהו כפשטה של הברייתא דאית תנייא בקידושין דאזלא כסוגיא דהחולץ שם וכסוגיא דפירקין הנזכר.

וההיא דר' חזקיה ר' זריקן וכו' דהתם נראה לפרש ג"כ אליבא דהלכתא דלא באו לפרש האית תנייא וכדנראה לכאורה דר' חזקיה גופיה קאמר לעיל עוד היא מתניתא כמו שמובא לעיל אבל מהא לא דייקא דר' חזקיה דלעי קאמר לפי הברייתא דהתוספתא ועלה קאמר אית תנייא דפליג ארישא והשתא מפרש לה להסיפא דתוספתא היו מוחזקין בו שאינו בנו ובשעת מיתתו אמר שהוא בנו נאמן וקאמר ר' חזקיה בשם ר' הונא כגון שהיו מחזיקין אותו שהוא משפחתו ולא היו מחזיקין בו לבנו ועכשיו אומר ששחררה והוא היפוך הפירוש שפירשתי שם ונכון הוא ומכאן ראיה נמי לסברת הרמב"ם בפ"ד שם הל' ו' ע"ש דבענין ירושה נאמן הוא כדכתב הה"מ שם דבמקום שיש לו חזקת כשרות אמרי' מגו לפי שיש בידו להנחילו את נכסיו במתנה והוא ז"ל כתב שם אם ת"ח הוא או אדם כשר וכו' וטעמא שחזקתו אינו משקר ולמד זה מדאמר בתוספתא וקאמר בשעת מיתתו וכו' נאמן ופירשו התם דעל בנו מן השפחה הוא ומהאי טעמא נמי כדאמרי' בעלמא אין אדם משקר בשעת מיתה וכן כיוצא בזה ואין להאריך יותר:

כגון אילין נפתאי וכו'. ובבבלי פירקין דף קכ"ז ע"ב לא אמרו האי סברא אלא ארישא אמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא נאמן דמשמש לי כעבדא קאמר. וחילופיה אבית המכס וכו'. ונראה דה"נ לאו אבית המכס קאי דמשום זה לא יהיה מפסיד לתת המכס בחנם אלא האי אית תני תניי רישא דהך ברייתא היה עומד בצד המכס בתוס' הוא דקאמר התם היו מוחזקין בו שהוא עבדו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן ועלה קאמר כגון אלין נפתאי וכו' דמשמש לי כעבדא קאמר והויא כדהתם:

האומר יינתנו נכסי לפלוני והוא כהן וכו'. הך ברייתא הובאה התם בפרקין דף קל"ח ע"א ובכמה מקומות ומיתפרשא כפי האוקימתא דהכא ומדאמרינן בפ' השוחט דף ל"ט ע"ב בדין הוכיח סופו על תחלתו זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרי בה לא איסור ולא היתר איסור משום כבודן דרבנן ולא היתר משום כבודו דרשב"ג פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' זכייה הל' ג' דהוי הדבר בספק כדכתב הה"מ שם ויד המוחזק על העליונה וכן פסק בפ"ה מתרומות הל' ו' דאין אוכלין העבדים בתרומה ולחומרא וגרסי' להא דפ"ק דגיטין הל' ה' וכאן מבואר ביותר:

דייתיקי מבטלת דייתיקי. ז"ל התוספתא בפ"ח הכותב דייתיקי יכול לחזור בו מתנה אין יכול לחזור בו איזה הוא דייתיקי תהא לי לעמוד ולהיות שאם מתי ינתנו נכסי לפלוני איזו היא מתנה מן היום ינתנו לפלוני. הכותב דייתיקי עד שלא זכה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו משזכה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו ע"כ. ורישא דהתוספתא הוא הדין דהכא דגריס להאי ברייתא בשם רשב"ג. והיינו דכי אתא רב דימי התם בפרקין

ועיקרה בפרק מי שמת דף קנ"ב ע"ב דאמר דייתיקי מבטלת דייתיקי. אלא דבלשון מתנה גבי שכ"מ לא איפסקא הלכתא כהתוספתא ופלוגתא דאמוראי התם כתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה דאמר רב הראשון קנה ושמואל אמר השני קנה ופסקו הפוסקים כוותיה דשמואל דלעולם מתנת שכ"מ היא ויכול לחזור בו וכר"י ור"ל תריהון דאמרין הכא דכל שאלו יבריא וכו' חוזר אף במתנתו וכדמוכח מהאי עובדא דלקמן וה"נ קאמר רב נחמן בשמיה דשמואל התם לעיל דף קנ"א ע"א גבי אימיה דרמי בר חמא וכו' דהוי כעין האי עובדא כל שאילו עמד חוזר במתנתו וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהל' זכייה ומתנה הל' ט"ו וזה פשוט ולא כתבתי לכל התוס' אלא להתלמד דהסיפא דהתוספתא הלכתא היא והיא סיפא דהמתני' זיכה בה לאחר וכו' דבריו קיימין וכן להתלמד הפירוש במתני' וכדברי הרמב"ם דדברי התוספתא ודאי אינן מתפרשין בענין אחר אלא דהכוונה כשזכה מחיים ביו הוא המקבל מתנה ובין אחר שזיכה לו ע"י אחר ואמר תזכה בזה בשביל פלוני אינו יכול לחזור בו וכן פירש הנ"י המתני' וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ט מזכיה הל' כ"ד מי שמת ונמצאת מתנה קשורה על ירכו וכו' ה"ז אינה כלום שאני אומר כתבה ונמלך ואם זכה בה לאחר בין מן היורשין בין שאינו מן היורשין כל הדברים שבה קיימין ככל מתנת שכ"מ. רצונו לומר דברישא לא מהני לא עדים ולא קנין ביפוי כח וכוונת דבריו נתבאר ממה דכתב לעיל בפ"ח הל' י' מתנת שכ"מ שכתוב בה קנין בין שהיתה במקצת נכסיו וכו' והרי המתנה בטילה ואם קנו ממנו כדי ליפות כח המקבל וכו' הרי היא קיימת וזהו דיניה דשמואל דף קנ"ב ע"א והוזכר לעיל. ובהל' ט"ו שם כתב שייר כלום לעצמו וכו' שמתנת שכ"מ במקצת צריכה קנין בין עמד בין לא עמד כדמסיים שם דמיירי שנתן סתם אבל נתן המקצת בפירוש במתנת שכ"מ א"צ קנין וכו' ואם היה בה קנין לא קנה אא"כ היה מיפה כחו וכדמסיק התם לשמואל במיפה את כחו. למדנו מזה לדעתו ז"ל דכשנראה בפירוש שהוא מתנת שכ"מ והיינו שאינה אלא לאחר מיתה הקנין מגרע בשהוא כתוב בשטר אא"כ מוכח שליפוי כח בלבד כתב לו כן כגון שכתב וקנינו ממנו מוסיף על המתנה וכל זה הוא לענין אם יקנה או לא יקנה כלל המקבל מתנה אע"פ שאין השכ"מ חוזר בו אלא יטלו היורשין אבל לענין חזרה עדיין לא למדנו וזהו מבואר בדבריו לקמן וזה אם כתב לו בפירוש שהקנה לו מעכשיו מחיים א"כ לאו דין מתנת שכ"מ יש לה אלא כמתנת בריא כדביאר אח"כ בדבריו בהל' י"ח אל תטעה בשכ"מ שכתב כל נכסיו ופירש שנתן הכל מעכשיו והקנה מחיים שאין זה מתנת שכ"מ אלא כשאר כל מתנות הבריאים שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו מיד הנותן קנה הכל ואין יכול לחזור בו. מבואר הוא שדעתו ז"ל כרוב גדולי האחרונים שחולקין על

הרי"ף ז"ל כמו שנתבאר בפ"ק דמציעא דס"ל דאפילו בשטרי הקנאה לא קנה עד דמטא שטרא לידיה אלא דס"ל להרמב"ם דבשטר שיש בו קנין לא בעינן עד שיגיע השטר ליד המקבל וזהו דבריו כאן כשיש למתנה זו דין מתנת בריא והיינו שהקנה לו מחיים ואם היא בפירוש מתנת שכ"מ בזה ביאר דבריו לענין חזרה בפ"ט הל' ט"ו והל' י"ו שכתב שם אבל שכיב מרע שכתב וזכה וקנו מידו אין לאחר קנין כלום ואינו יכול לחזור בו וכו' בין שנתן הכל בין שנתן מקצת. ביאר בכאן שאם קנו ממנו בקנין גמור וזיכה לו ג"כ המתנה בשטר אין חילוק בין אם היא בכל או במקצת ואין יכול לחזור בו. והשתא נמצאו דבריו מבוארין בדינא דמתני' מה שכתב בהל' כ"ד וכ"ה דברישא שהקנין שכתוב בה היה ליפוי כח בעלמא ובודאי אם הגיע ליד המקבל והוא לא היה חוזר בו קנה מצד היפוי כח של הקנין כנזכר לעיל אלא לענין חזרה יכול הוא לחזור בו ולפיכך אינה כלום שאני אומר כתבה ונמלך וחזר בו אבל אם זכה בה לאחר מחייו וא"ל תזכה בו לזה הפלוני כל הדברים שבה קיימין פירוש בין אם כתוב שם מקצת נכסיו בין שכתוב כל נכסיו וזהו דסיים ככל מתנות שכ"מ וכלומר המבוארים לעיל. ואין לנו לכפול ולחזור בדברים ביותר כ"א מזה נבין דדברי הה"מ בענין שרצה לפרש סוף דבריו קשים לי להבין והסמ"ע פי' לסוף דבריו ואם זכה בה לאחר דר"ל שרצה לזכות לאותו שנתן בידו השטר והיינו כפי' הרשב"ם וכו' ומי יתן והיינו יכולין להבין הפי' הזה בדברי הרמב"ם ואם דדברי הרשב"ם הם נראין כן וכמו שהעתקתי בפירוש המשנה דברי הרמב"ם אינם סובלין כלל וכלל לפירוש הזה. ובעיקר דעת הרמב"ם שביאר הה"מ שאם היה בו קנין גמור זכה בהן ואע"ג דלא מטא שטרא לידיה זהו ודאי אמת לדעתו ז"ל וכמו שנתבאר לעיל. ועיינתי בדברי הריב"ש ז"ל בתשוב' סימן קס"א שהביא הכ"מ וכן בב"י בבד"ה סי' ר"ן וראיתי שעיקר דבריו שם לחזק הסברא לדעת הרמב"ם דבשטרי הקנא' לא בעינן עד דמטי לידיה ולא כמו שרצה הנ"י לבאר דעת הרמב"ם בזה ודברי הנ"י תמצא בפ"ק דב"מ בשמעתתא דמצא שט"ח ומה שכתוב בכ"מ בסוף פ"ק ט"ס הוא. סוף דבר דנראה אחר העיון שדברי הרמב"ם הם ממש כדברי רבו ז"ל והה"מ זכר מקצת דברי הרב מיגא"ש ז"ל ולא ביארן. והילך דברי הר"י הלוי מיגאש ז"ל בפירו' המשנה מי שמת ונמצאת דייתיקי וכו' פירוש צוואת שכ"מ קשורה על יריכו ה"ז אינה כלום פי' שכיון שלא ציוה בפיו וגם לא צוה בשעת מיתתו שיעשו מה שבאותה דייתיקי ואינה הקנאה מחיים בקנין כדי שנאמר שעבד נפשיה משעת קנין לפיכך אינה כלום שיש לומר כתבה לצוות בה ואח"כ חזר בו ולא רצה ליתנה ולא לצוות בה אבל אם זיכה בה על ידי אחר כגון שאמר זכה בצוואה

זו לפלוני כאלו צוה בפיו שיעשו מה שכתוב בה לפיכך דבריו קיימין עכ"ל. מזה נראה ונבין כל דברי הרמב"ם בדין זה וכפי אשר נתבאר דעתו מכל מה שהבאתי לעיל ודי בזה:

הלכה ח

ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשיו. וכן אם עומדין להתלש כדכתב הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' זכייה ומתנה הל' י"ג היו תלושין או שהגיעו להבצר הרי הן של יורשין דכל העומד ליבצר כבצור דמי ויתבאר מחלוקי דינים בענין זה במקומו פרק ו' דשבועות בס"ד:

האומר שדה פלונית נתתי לפלוני וכו' לא אמר כלום. ובתוספתא גריס האומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתתיה לו נתונה לו תהא שלו והרי היא שלו הרי היא שלו יטול פלוני נכסי ויקנה פלוני ויחלוק פלוני בנכסי ויזכה פלוני בנכסי הרי זו במתנה תנתן לו רבי אמר זכה וכו'. לפי גי' זו אם במתנת שכ"מ מיירי שפיר הוא דבשכ"מ מהני בין בלשון עבר בין בלשון להבא וכדאמר רב ששת התם בפ' דלקמן דף קמ"ח ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מזכייה הל' ג'. ובפ' השולח בבבלי דף מ' ע"ב לא גריס אלא רישא דברייתא האומר נתתי שדה לפלוני וכו' הרי היא שלו ומשמע דוקא בלשון עבר משום דהתם במתנת בריא איירי וזהו כדעת הרמב"ם דמחלק בין בריא לשכ"מ בזה דבבריא לא מהני שום לשון להבא וכמו שהעתיק הוא ז"ל ברייתא דגיטין בפ"ד מזכייה הל' י"א. ומ"מ צ"ל דעירבוב הגי' איכא הכא או דחסר כאן ואחר לשונות העבר גרסי' הרי היא שלו תהא שלו יטול פלוני ינחל וכו' לא אמר כלום משום דלשון להבא הן ובמתנת בריא איירי הרישא וכ"נ לכאורה מדסיים וכופין את היורשין וכו' דמשמע דה"ק ואם שכ"מ הוא כופין וכו'. והרמב"ם לא העתיק הא דכופין וכו' כ"א בדין דשטר שחרור בעבד דגריס בתוספתא ג"כ וכופין את היורשין וכו' כתב הוא ז"ל כן בפ"ו מהל' עבדים סוף הל' ד' צוה ואמר שחררוה כופין את היורשין לשחרר אותה והן דברי התוספתא ופשוט הוא דגם במתנה הדין כן:

חזרתי על כל בעלי לשונות לידע מהו דיאתימון. לפי פשטה דהתוספתא מתפרשת דהכותב צוואה בלעז מהני דבכל לשון שציוה ה"ז כמתנה והמלה דיאתימון בלע"ז דיסטימינט"א והיא צוואה וקיום הדבר וכן נמצא דוגמתו לקמן בפ' כל הנשבעין משלחין דיאטיגמתן אלא דנראה דריב"ל היה מתמה על ששינה הלשון ממה ששנוי בתוספתא לעיל דכל הדינים בלשון דייתיקי שניים שם ואם כוונת רשב"ג על איזה ענין אחר הוא ועל זה חזרתי על כל בעלי לשונות ולא אמרו לי דבר:

האומר יינתנו נכסי לפלוני וכו'. באחריך מיתוקמא וכדפירשה רבי יהושעיה אבי המשנה בפ' הכותב והבאתי שם דמכאן תירץ הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות לקושית בעל המאור ז"ל מהתוספתא. ודברי רשב"ג דהתוספתא כאידך ברייתא דהתם בפרקין דף קל"ז ע"א דמיתוקמא בלכתחילה:

הלכה ט

נסבין רברבייא מאה גרבין וכו'. מה שנסתפק לו לר' ירמיה משום דבמתני' קתני נשאו גדולים ישאו הקטנים ואם אמרו קטנים וכו' אין שומעין להן וס"ד דהכל בלאחר מיתת אביהן איירי וישאו הקטנים ג"כ מתפוסת הבית אבל לא כדרך שנשאו הגדולים ממש ופשיט ליה דליתא אלא ממש ישאו הקטנים כמו הגדולים וסיפא ואם אמרו וכו' אם נשאו הגדולים בחיי אביהן הוא דקאמר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט

הלכה א

מי שמת והניח בנים\. כיני מתניתא הבנות יזונו. במה דפרישית בפנים הוא לדינא וכמו שכתבו התוס' בשם ריב"ן דמה שהזכיר רשב"ם בהדי מזונות פרנסה אין נראה לו דמזונות היינו אכילה ושתיה ופרנסה היינו מלבושים וצרכי נישואין ותרי מילי נינהו וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר בפי"ט מהל' אישות אלא מזונות וכן דעת הנ"י בענין עשור נכסין וכתב בשם הריטב"א ז"ל דמה שכתב הר"ש ז"ל במשנתינו פרנסת הבת בכלל מזונות גבי נכסים מרובים כתב לאשמועינן עיקר הדין אבל לא שיהא בכלל ניזונות ולא בתקנת מזונות ואין מחשבין אותן בנכסים מועטין כלל. ומ"מ בפירושא דכיני מתניתא דקאמר הכא נראה דאלישנא בעלמא קאי וכהאי דאמר בפ' שני דייני גזילות הלכה ג' על האי מתני' אית תניי תני ישענו מאן דאמר ישענו והשענו תחת העץ ומאן דאמר ישאלו על הפתחים ונוע ינועו בניו ושאלו ודרשו מחרבותיהם. וה"נ קאמר דכיני מתניתא ישאלו על הפתחים גרסינן. ויש לומר נמי דלמאן דגריס ישענו יש נ"מ גם לדינא דישענו משמע שהם נשענין על אחרים מלשון והשענו תחת העץ ואיכא למימר דדוקא בשיש להם איזה קורבה וסמיכות להשען עליהם אבל לא שיחזרו על הפתחים ולהכי קאמר ישאלו גרסינן דאפי' אם אין להם אלא זה הדרך לשאול ולחזור על הפתחים הבנות יזונו והם יחזרו על הפתחים וזהו כיני מתניתא:

היה שם לאילו ולאילו מזון י"ב חדש. בכולא סוגיא דלקמן קרי לה בכה"ג נכסים מרובין וכר' יוחנן דהכא אבל התם גריס אליבא דר' יוחנן דכשמואל ס"ל דלדברי חכמים אם יש עד שיבגרו וכו' וכן מסקנת הפוסקים:

אלמנה ובנות וכו'. כבר נתבאר בכתובות דמחלוקת הפוסקים הוא דהתוס' והרא"ש פסקו כהך דהכא ולפירושם הא דקאמר התם עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין בנכסים מועטים היינו אם יש שם בנים עם הבנות אבל אין דעת הרי"ף ז"ל כן דגריס בבעיות דהתם ב"ח מהו שימעט בנכסים אלמנתו מהו שנתמעט בת אשתו מהו שתמעט אלמנה ובת איזה מהן קודם ואיפשיטא מינייהו חדא דא"ר יוחנן עשו אלמנה אצל הבת וכו' משמע דמפרש לה כפשטה אלמנה ובת שלא היו כ"א אלמנה ובת דלא גריס הני בעיות דאלמנה סמיכן להדדי ואיפשט חדא דאלמנה ובת וכו' וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ט מאישות. ומבואר הוא שדעת הפוסקים באינך בעיות ב"ח וכו' כדמשמע מדהתם כדכתב הרא"ש ז"ל דמשמע דפליג הירושלמי אגמרא דידן דסלקא בתיקו וכתב הרי"ף דלא איפשיטו ולקולא עבדינן ולא ממעטי דנכסי בחזקת בנים קיימי ולא מפקינן מינייהו אלא בראיה. ודין אם הוצאת קבורה ממעטת לא הוזכר בפוסקים ומסתברא דהא לא מספקא התם וכמו דכתב הרא"ש לענין כתובה והא דלא איבעיא ליה בכתובת אלמנה אי ממעטא משום דפשיטא ליה כיון דבתנאי ב"ד אית לה דכמאן דכגביא דמי וממעטא עכ"ל. וא"כ בדין דכתובה ודקבורה קמה פשיטותה דהכא דממעטין. וכתב הרמב"ן ז"ל שכיון שאמרו האלמנה קודמת פשיטא שהיא ממעטת בנכסים שמוציאין לה למזונותיה בתחלה והביאו הה"מ שם וזהו נמי כפשיטותא דהכא בזה דקאמר חוץ ממזונות אלמנה:

כל מקום ששנינו אמר ר"ג וכו'. והכי קאמר בבבלי כתובות ומ"מ לא פסקו הפוסקים כאדמון אלא כסתמא דהש"ס בהרבה מקומות דהלכה כחכמים בנכסים מועטין:

שמואל אמר זכין לעוברין. פלוגתא דהמזכה לעובר אם קנה התם בפירקין דף קמ"ב. וסוגיא דהכא מתבארת בפרק החולץ ביותר ביאור ושם הבאתי דעת הרמב"ן ז"ל בחידושיו דרצה ללמוד מסוגיא דהאי ש"ס בענין בנו דדוקא בשכ"מ ולא בבריא אבל אין כן דעת הרי"ף ז"ל דלא חילק וכן הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מהל' מכירה הל' י' סתם וכתב והמזכה לעובר לא קנה ואם היה בנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו קנה וע"ש. והכי מוכח מדלקמן:

הלכה ב

אם ילדה אשתי זכר יטול מנה. כתב הרי"ף ז"ל מתני' בשכיב מרע וכן דעת הרמב"ם ז"ל לפרש המתני' וכמ"ש זה הדין גבי שכ"מ בפ"ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה ו'. ובודאי

לא מטעם דזכיה לעובר דוקא בשכ"מ הוא שהרי כבר נתבאר דבהדיא כתב הרמב"ם בהל' מכירה דאף בבריא בבנו קנה אלא דהטעם כמה שפי' הר"י הלוי מיגאש ז"ל דמתני' בשכ"מ דוקא דדבריו ככתובין ומסורין דמו אבל בבריא לא משכחת לה דאסמכתא היא דהא אם ילדה קאמר:

ביטלה צרת נקבה שמחת זכר. דבתאומים לא הוי ניחא ליה וכן פי' הרמב"ן והנ"י ז"ל וגירסתם שם הכא דלא כגי' התוספתא אלא גרסי בזכר מנה ובנקבה מאתים ולענין פירושא וטעמא היינו הך וכתב שם דא"א לדמות להא דאמר התם עלה והא זכר ונקבה לא קאמר וכו' ע"ש:

הלכה ג

אם אמרו בבית דין. התוס' בדף קמ"ג ע"ב הביאו זה בשם התוספתא אשר היה לפניהם וכתבו ומיהו רשב"ם פירש דהוא הדין בפני עדים וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' נחלות הל' ב' שכתב סתם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא. ויש להרמב"ם גי' אחרת בדין הזה מהגי' הנמצאות כמבואר בדברי המפרשים:

המשיא את בנו בבית זכה בבית. האי חדא מהני תלת מילי דשוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא כדקאמר התם ודוקא לבנו גדול ואשתו ראשונה וכו' ובשתי בתים זו לפנים מזו בעיא דלא איפשיטא התם וא"כ אין לו אלא האחד שנשא בו וכמסקנת הפוסקים וכדמוכח מהכא בהדיא מדהשיב לר' חגיי:

כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. יש לפרש דר' מנא פליג אדר' אבהו וס"ל דאין יכולין למחות וה"ק כל המוציא מחבירו עליו הראיה ואם לא מצא ראיה הדין הוא שכנגדו נשבע ונפטר. חוץ מזו כלומר בזו אין אנו נזקקין לזה ואין צריכין לישבע להן ולפ"ז דמיא פלוגתייהו לפלוגתא דשמואל ורב נחמן בבבלי קדושין דף מ"ג יתומים שבאו לחלוק ב"ד מעמידין להן אפוטרופוס ובוררין להן חלק יפה ואם הגדילו ס"ל לשמואל דיכולין למחות ור"נ קאמר דאין יכולין למחות א"כ מה כח ב"ד יפה ופסקו הפוסקים כר"נ ולמאי דמסיק התם דר"נ לא קאמר אלא בשלא טעו בשומא אבל טעו בשומא מודה ר"נ דיכולין למחות. והיינו אם פחתו שתות כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' נחלות הל' ד'. והשתא נוכל לפרש דהכא פליגי בסברת ר"נ גופה דר' אבהו ס"ל דלעולם אין יכולין למחות אלא הגדולים נשבעין להן ונפטרין ועלה קאמר ר' מנא דלא היא דבכל מקום אמרינן הכא כל המוציא וכו' ושכנגדו נשבע ונפטר חוץ מזו דאם מצאו דבר יתר והיינו טעות השומא יכולין הקטנים למחות כדפרישית בפנים והוא הנכון ואזלא דר' מנא דהכא כמסקנא דהתם אליבא דרב נחמן:

סתם אחין שותפין עד שלשה דורות. ראיתי בספר תמים דעים המכונה לפסקי הראב"ד ז"ל שכתב בסי' נ"ח להשואל אותו לפרש זה וז"ל ומה שראינו בירושלמי ר' חייה רובה אמר סתם אחים שותפין עד ג' דורות כך מצינו ענינו בתוספתא האחים שהניח להם אביהם נכסים והביאום לבית הריבוי לא יאמר להם תנו לי מה שהשביחו בני את הנכסים וכן הם לא יאמרו לו תן לנו מה שאכלו בניך אלא מה שאכלו אכלו מן האמצע ומה שהשביחו השביחו לאמצע ועל זה הענין אמר ר' חייא כי זה השותף אינו אלא עד ג' דורות ובחיי אבי אביהם קא מיירי כי הכא שאם השביחו הבנים או בני הבנים לא יאמרו תנו לי מה שהשביחו בני או בני בני אלא מה שהשביחו השביחו לאמצע ומה שאכלו אכלו מן האמצע לפי שהם נטפלים בתפישת הבית אחר אבי אביהם אבל יותר מכאן כאחרים דמו ואם השביחו או שאכלו הללו תובעים שבחם והללו תובעים מהם מזונותיהם מפני שהם כנכרים שהשביחו או שאכלו שהרי אין להם לעצמם חלק בנכסים אלא מקרובת אבי אביהם וכבר נתרחקה קרובתם ולפיכך אין להם להתפרנס וכן אם השביחו שמין להם כאריסין זהו הדרך הטוב והישר בענין זה אבל אם מתו האבות ונשארו הנכסים משותפים בין הבנים אפילו עד כמה דורות אם השביחו האחים את הנכסים השביחו לאמצע ומה שאכלו אכלו מן האמצע שהרי יורשים שותפים הם עכ"ל ועוד האריך שם בענין זה וכמדומה דמה שפירש הוא ז"ל בחיי אביהם קא מיירי זהו מפני שהיה חסר בהתוספתא שלפניו. ובתוספתא שלפנינו כך היא כתובה בפ"י האחים שהניח להן אביהן נכסים ולאחד מהן יש לו בנים ועמדו בניו של זה והשביחו את הנכסים והביאום לבית הריבוי לא יאמר להם תנו לי מה שהשביחו בני את הנכסים וכן לא יאמרו לו תן לנו מה שאכלו בניך אלא מה שאכלו אכלו מן האמצע ומה שהשביחו השביחו לאמצע. והתוספתא מתפרשה כפשטה בתפוסת הבית אחר מות אביהן. וכן בעיקר הפי' מה שפי' הא דהכא הענין רחוק הוא וכך מעותקת התוספתא בדברי הה"מ בפ"י מהל' נחלות כמו שהבאתי ע"ש. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל שכתב על מתני' דלקמן האחין השותפין פי' האחין שהן שותפין וכן פי' זו ששנינו בבכורות האחין השותפין ובירושלמי מפרש שעד שלשה דורות הן שותפין בסתם לכל דבר ובגדולים ואוכלין ומתפרנסין מתפוסת הבית ביחד עסקינן עכ"ל וכן בענין התוספתא כתב לקמן ובתוספתא משמע שהפי' היו לאחד בנים וזן אותם מתפוסת הבית אין מחשבין לו אלא מה שאכלו מן האמצע ויש לרב ר' אברהם בר דוד ז"ל דברים אחרים בכל זה ומה שנראה יותר נכון כתבתי ע"כ ורמז להא שהבאתי לעיל. הרי לפניך הפי' הנכון בהא דאמרו עד ג' דורות וכן אמרו בב"ר והביאו הנ"י והרמז מקרא אם תשקור לי ולניני ולנכדי ע"ש. ואם

תשאל לאיזה ענין הוא שאמרו בסתם עד ג' דורות לכל דבר התשובה היא לדין דמתני' דלקמן נפל לאומנות נפל לאמצע ודוקא אם הוא מחמת אביהן אז כשותפין הן ועד כמה עד ג' דורות בסתם וכן כל כיוצא בזה שהוא מחמת תפוסת הבית ואם עשו כפי' שותפות לעולם הן כשותפין לכל דבר:

בן שנראה חלוק בחיי אביו. כהאי דאמרו התם פ' חזקת הבתים דף נ"ב ע"ב דאם חלוק בעיסתו אימר מעיסתו קמץ והתם אפי' לאחר מיתת אביו הוא ופשיטא אם נראה חלוק בחיי אביו:

הלכה ד

כהדא דרב נחמן וכו' נתפש לבולי וכו'. כמו שפירשתי בפנים כן נראה מדקאמר כהדא משמע דאדלעיל קאי. ובתשו' להרמב"ן ז"ל סי' כ"א מצאתי שפי' שנתפש' בתוך העשירים מחמת עשרו שהמלך תבע מן העשירים שיתנו לו וקאמר ר' אמי שאם מחמת נכסיו נתפש אינו נותן מתפוסת הבית אלא מנכסי עצמו אבל אם שם עשירותו מחמת ממון הבית על אותו ממון הוא נתבע ולפיכך יתן מתפוסת הבית עכ"ל ולפ"ז הא דקאמר כהדא כלומר כמו דאמרי' לענין הרווחה ה"ה נמי לענין פסידא:

אין לא קציץ בעליך יהיב לך. הרב בעל העיטור למד מכאן דאף באשת איש בחיי בעלה הדין כן לחלק בין רפואה שיש לה קצבה לבין רפואה שאין לה קצבה כדמחלק התם בסוף פ"ד דכתובות דהא בעליך יהיב לך קאמר וכ"כ הר"ן בשמו מביאו הב"י באה"ע סי' ע"ט והר"ן ז"ל דחה דבריו די"ל דאלמנה הוות וכי קאמר בעליך יהיב לך מנכסי בעליך קאמר. ומיהו מלישנא דהש"ס דלקמן משמע דבחיי בעלה הוה עובדא דהא קאמר טעמא דגלי לה ר' יוחנן משום דבעלה בעי הן דקציץ וכו' למאן שמעין לא לבעלה. והא ודאי ליכא לפרושי דבעיא באנפי נפשה היא דהלשון למאן שמעין לא לבעלה לא משמע כן דמוכחא דהפשיטות היא מסקנת שינוייא דהש"ס על דגלי לה לר' יוחנן כדפרישית בפנים. ועוד דאם נפרש לבעיא ולפשיטותא באנפי נפשה עכ"פ שמעינן מהכא דאף בחיי בעלה הדין כן ומהתימא על הר"ן ז"ל דנהי דהגירסא בכתובות איכא למידחי כדדחי מגי' דהכא מוכחא להדיא כדברי בעל העיטור ומ"מ הואיל ובש"ס דילן לא הוזכר לחלק כ"א באלמנה הסכימו הפוסקים כן כדמסיים שם וכן דעת הרמב"ם שחילק באלמנה בפ' י"ח מאישות ולא חילק בא"א בפ' י"ד:

ברם בהוא דאית דיניה עימיה אמר ליה מילתא. לכאורה יש לדמות להא דר' מתנייה הכא דהוי כהאי דאמר בהאי תלמודא פ' זה בורר רב הונא כי הוה חזי זכו לחד בר נש

והוא לא הוה ידע הוה פתח ליה על שם פתח פיך לאלם והביא לזה הרא"ש והטור חו"מ בסי י"ז ושם במקומו אי"ה יתבאר מענין זה:

הלכה ה

אזל ולא שמע לון ואכל וכו'. כעין האי עובדא מייתי לה התם. ומשמע מהסוגיא דאכל דוקא וכדקתני במתני' וכשיטת הסוברים דמתני' דוקא היא. אבל דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכ' זכייה ומתנה הל' כ"א דבין אכל בין לא אכל סבלונות חוזרין חוץ מן המאכל והמשקה וכדעת רבו ז"ל שהכריח בחידושיו להא דרבין סבא בדף קמ"ו ע"ב דקאי על סבלונות מועטין וכו' ומשמע דאפילו אכל דהא דקתני במתני' סבלונות מרובין נגבין ומועטין אין נגבין אלא דאכל קאי ומוכרח הוא דהא קאמר שם מעשה באדם אחד ששגר לבית חמיו וכו' וזו הלכה וכו' בעי רבא וכו' ופשיט ליה מזו הל' וכו' ודחי לה והדר פשיט ממתני' סבלונות מועטין וכו' אלמא דכל הני בשאכל מיירי וא"כ כי אתא רבין סבא ואמר בין שמתה היא ובין שמת הוא סבלונות הדרי מאכל ומשתה לא הדרי פליג הוא אמתני' דמחלק בין נכסים מרובין לבין נכסים מועטים בשאכל ואיהו קאמר אפילו בשאכל לעולם סבלונות הדרי ופסק כוותיה משום דמשמע דרב פפא הודה לו:

באותה שעה התיר רבי ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. בפ"ו דשביעית לא מייתי להך עובדא ומשמע מהתם דטעמא דהתיר ר' בירק מפני שהתקינו שיהא מותר להביא ירק מחוצה לארץ וא"כ שכיחי דח"ל וכן נראה מפי' רש"י ז"ל שם. אבל הרמב"ם ז"ל סתם וכתב בפ"ד מהלכות שמטה הלכה ז' ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד ומשמע מדבריו בדין הזה שם דאיירי בענין אחד משום דסבירא ליה לפרש דטעמא הוי מפני שעושין כיוצא בהן מיד ע"ש וכדמשמע הכא דבאותה שעה הוא דהתיר:

הלכה ו

שייר קרקע כל שהוא. ביארתי בפנים מכל חלוקי הדינים השייכים לדין הזה בפירוש המשנה ועל פי דינים המבוארים בדברי הרמב"ם ז"ל בפרקים השייכים לזה ועיין בפ' דלעיל הל' ה' ד"ה דייתיקי מבטלת דייתיקי שם נתבאר מתוכן דינים הללו וגם הבנת דברי הרמב"ם על נכון בס"ד:

שייר מטלטלין לא עשה כלום. והתם בדף קמ"ט ע"ב המסקנא דמטלטלין הוי שיור כמו קרקע דאי קאי סמיך עילויה. וכן בהאי תלמודא במס' פיאה מיפרך דברי ר' ירמיה ומידחי דמקשי עליה אתא חמי שייר קרקע כל שהוא יש לו מחיה שייר אבנים טובות ומרגליות אין לו מחיה. בתמיה. ומכאן דאין ללמוד מדברי האי תלמודא אא"כ מבואר

בכל המקומות השייכים להענין וזכרתי מזה במקום אחר ועיין במה שכתבתי סוף פ' השוכר את הפועלים ובהלכה דלעיל ד"ה באותה שעה:
ובלבד ימים הסמוכים לגשמים. כדפרישית ומכאן הביאו התוס' ראיה לפירושם בדף קנ"ג ע"ב דדברי רבא דהתם אדברי ר"א קאו וע"ש בד"ה אמר רבא:
חברייא רבריבי אמרין בעדים וכו'. כעין פלוגתא דאיתמר התם דף קנ"ד ע"א רב הונא אמר ראיה בעדים ורבה בר רב הונא ורב חסדא אמרי ראיה בקיום השטר והיינו רברבייא וזעירייא. ומבואר הוא דהרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו לשיטתם כחכמים דמתני' וראיה בעדים כרב הונא ואידחי האי סברא דקאמר הכא לזעירייא כיון שאמרתי לכם לכתוב וכו' אלא דאם ישנו העדים שואלין להם וסומכין עליהן וכדכתב הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ח מהלכות זכיית מתנת שכיב מרע שאין כתוב בה וכו' ואין העדים מצוין לשאול להם וכו' עד שיביא ראיה וכו' ע"ש:

הלכה ז

עולא היה רוצה לקללן שהן זורעין כורכמין בכרם. ובבבלי דף קנ"ו אמר מקיימי קוצים בכרם היו והכי אמר נמי בהדיא בהאי תלמודא בסוף פ"ה דכלאים דטעמיה דר"א דהתם דאמר המקיים קוצים בכרם קידש שכן מקיימין אותן לגמלים בערביא ובפ"ק דכלאים קאמר לר"א דמכיון שמקיימין אותן במקום אחד נאסור מינן בכל מקום שהוא ולפ"ז צריך טעם אמאי לא קאמר נמי הכא כן ונראה דסבירא ליה להאי ש"ס דאפי' לר"א דגזר במקומות שאין מקיימין אותן אטו מקומות דמקיימין היינו דוקא לאסור ולקדש ובהא גזרינן כרם אטו שדות והיינו דאף שאין דרך בערביא לקיים קוצים כ"א בשדות כדאמר התם בהדיא וכן בשבת דף קמ"ד מ"ט דר"א שכן בערביא מקיימי קוצי שדות לגמליהן אפ"ה לענין איסור וקידוש מחמיר בה תרי חומרי וגזר כרם אטו שדות ומקומות שאין מקיימין אטו מקומות המקיימין אבל מ"מ לא היה מקללן בשביל כך הואיל והיא גופא חומרא יתירא היא ביותר והלכך מפרש הכא דעילא מצא שהיה רוצה לקללן לפי שהן זורעין כרכום בכרם וזהו חזי למאכל אדם זהו סברת דהאי ש"ס אליבא דר"א וסברת הש"ס הבבלי אליביה דג"כ מילט לייט להו בשביל כך ואף שלא היה המעשה במקום שדרך לקיים אותן מכל מקום ר"א מחמיר הוא בכלאי הכרם דחמירי ואסירי ואף בהנאה. ובמקומו בארתי בעזה"י ב"ה מה דנקטינן אליבא דרבנן לדינא מכל הלין שזכרנו ומתוך כך יתבאר לנו דברי הרמב"ם ז"ל בענין זה בפ"א ובפ"ה מהל' כלאים וע"ש במה שנתבאר הכל בס"ד:

הלכה ח

אית תניי תני ומחליף. פלוגתא היא בתוספתא היכי תנן במתני' דגריס התם בתר דברי ר"א שהובא בהלכה דלעיל במה דברים אמורים בחול אבל בשבת לא יעשה ואם עשה עשוי ר' יהושע אומר בחול אמרו ק"ו בשבת דברי ר"מ ר' יהודה ור' אליעזר אמרו בד"א בשבת אבל בחול לא יעשה ואם עשה עשוי ר' יהושע אומר בשבת אמרו ק"ו בחול. ויש ט"ס בהתוספתא ועיין בתוס' שפירשו דאמתני' קאי ולא אמילתא דר"א דרישא דתוספתא אלא אמילתא דרבנן דאמרי לא בעינן קנין:

הלכה ט

זאת אומרת שבן עזאי חבר ותלמוד לר"ע. הכי אמר התם דף קנ"ח ע"ב וכן בהאי תלמודא בריש פ"ג דשקלים אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה אלא שבאת לחלוק עלינו וכלו' דלא לישנא שבאת ולא לישנא דלחלוק עלינו שייכא אם היה רבו ממש:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י

הלכה א

גט פשוט\. מקושר עדיו בשלשה. מסקינן בגמרא דמקושר מדרבנן אתרא דכהנים הוי והוי קפדי טובא וכו' ומשמע דלא היתה התקנה אלא לפי שעה ואחר כך בטלה ומש"ה לא הזכיר הרמב"ם ז"ל כלל מדין המקושר דאין דרכו להביא אלא מה שנהג ועתיד לנהוג ולא מדברים שאינן אלא לפי שעה:
מתניתא אמרה כן עד אחד עברי וכו'. כבר נתבאר בגיטין דלטעם הבבלי הוא מענין אחר משום דחיישינן שמא גונדלית חתמו ויש כמה נ"מ בין טעמא דהאי תלמודא ודהתם להמעיין שם ואין להאריך בשכבר נתבארו מענינים אלו בפ' הזורק ובפ' המגרש וע"ש:
כמה יהו העדים רחוקים מן הכתב. בתוספתא הכי גרסינן הרחיק את העדים מן הכתב שני שיטין פסול פחות מכאן כשר וכמה יהיו עדיו רחוקין וכו' עד ר' דוסתאי בן יהודה אומר מלא חתימת ידי העדים. וכבר פירשו התוס' בדף קס"ט ע"ב דלא לסתור הסיפא לרישא דכתבו דנראה לר"מ ולר"ח דסיפא מן הצד מיירי. ור"ל כמה יהו עדיו רחוקין בהתחלת שטת חתימתן מן הכתב ואם יכולין להניח גליון מן הצד לפני חתימתן וקאמר כדי שיהו נקרים עמו כלומר שלא יניחו גליון כלום לפני חתימתן אלא יתחילו לחתום התחלת השעה תחת הכתב ממש עד שיהו נראים לקרות בשוה עם הכתב וטעמא דחיישינן שמא יכתוב שטר בזה החלק לפני העדים ויחתוך כל השטר מלמעלה ויהיה

שטר ועדיו בשטה אחת וכשר. ואין החשש הזה כ"א בשחותמין זה אצל זה אבל לא בזה תחת זה וכדכתב הרא"ש ז"ל בענין פי' הבעיא דהתם. ולפ"ז צריך לפרש הא דרשב"א דה"ק מלא שיטה אחת כלומר דלעולם כשהן אין רחוקין מתחת השטר אלא מקום שיטה אחת כשר ואין חוששין לכלום כשהשטר מסיים בסוף השיטה כדהתם שאין חוששין שמא יכתוב שם שני שיטין בדוחק. ודברי ר' דוסתאי יש לפרש על דרך מלא חתימת ידי עדים דקאמר ר' יסא לקמן:

כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה. התם גרסינן דף קס"א ע"ב אמר ר' יוחנן כל המחקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהן וכתב הנ"י אמרו בירוש' כל מה שאתה יכול לתלות במחק תלה ומשום הכי נקט הכא מחקין שכולל מחקין וגרדין ולא נקט תלויות משום דבתלויות אין הצורך כ"כ דהתם כי לא מקיים להו כל השטר כשר אלא שאין למדין מאותה תלויה אבל במחקין או גררין שאינו מקיומין כל השטר נפסל דחיישי' שמא היה שם איזה תנאי ותלינן כל מה שאפשר לתלות בו כן כתוב בתוספת וכן דעת הריטב"א ורבו הרא"ה ז"ל עכ"ל. ובאמת דמהכא נראה היפך מסברא וחילוק זה שבין מחקים לתלויות שהרי אמרו בגין דלא מיצר ביניה גט מחקיה וא"כ בחרו במחק יותר מבתלויות. ועוד דאי איתא כדבריו א"כ אמאי לא פסלו הכא כל השטר שהרי ע"כ בשאינו מקוי' המחק מיירי דאל"כ היו למדין ממנו לקיים התנאי ומדקאמר גמרו לעשות קדושין גמורין ש"מ שהשטר בתוקפו הוא והתנאי הוא שבטל מפני שכתוב על המחק ואינו מקוים וזה ודאי ג"כ אין לומר דלעולם דבמקוים המחק מיירי ומש"ה הכשירו השער דליכא למיחש לזיוף מפני שהוא מקוים והתנאי בטל מפני שנמחק וחזרו בהן דא"כ פשיטא דקשה דמה שייך לומר על זה כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה דהרי אין הטעם מפני שאנו תולין במחק אלא מפני שמקוים הוא וע"כ בשאינו מקוים המחק ולפ"ז בהדיא נראה מהכא כדעת הרשב"א ז"ל דאין חילוק בין מחק לבין תליות הביאו הה"מ בפרק ז' ממלוה הל' ח' והוא ז"ל למד מהתוספתא דמפורש בהדיא כל מחק או תלות שהוא שלא בגופו של שטר כשר ותוספתא זו הובאה בהאי תלמודא בפ' המגרש שם. ומה שפי' הש"כ בסי' מ"ד סעיף ה' להתוספתא דמיירי שהוא מוכח מתוך השטר מה הוא ועיקר הרבותא דאפ"ה אם הוא בגופו של השטר פסול. ומשום זה הכריע שם כדעת הי"א והרואה יראה שאין הפי' הזה סובל בהתוספתא שסתמא אמרו שטר שיש בו מחק או תלות וכו' ועוד דהשוו דין המחק להתלות ולפי דעת הי"א והוא הטור יש חילוק בין מחק לתלות בזה כמבואר בדבריו שכתב כדברי הנ"י וסוף סוף קשה עליהם מהתוספתא. ואם הרשב"א ז"ל ראה החילוק שמחלקים מקצת מרבותיו ודחה דבריהם

ובתוספתא ובירושלמי מפורש בהדיא כן א"כ מי יכריע עכשיו נגד דעת המחבר וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל כדכתב הה"מ שהרי כללם בדין אחד:

השיב רבי לקיים דברי ר' חנניה בן גמליאל. כן הגי' הכא וכן הביא הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכפי אשר מבואר בפנים ומ"מ נראה דהגי' בפ' הזורק יותר נכונה היא השיב רבי על דברי ר"ח בן גמליאל. וכעין דאמר התם בפרקין דף קס"ד ע"א אלא דהתם השיב עליו שאין זמנו של זה כזמנו של זה והכא מקשה משריר וקיים שלא היו נוהגין לכתוב בפשוט וא"כ אין המקושר נעשה פשוט ומתפרשת הסוגיא יותר כפשטה ובענין התשובה ובענין שדחו להתשובה כמבואר:

הלכה ב

תמן אמרי בן עזאי ור"ע וכו'. פלוגתא דרשב"א ור"ע התם בריש פ"ק דמציעא דף ד' ע"ב מלוה אומר חמש ולוה אמר שלש ומסיק התם דלוה אמר שתים כ"ע מודים דאינו נשבע דמסייע ליה שטרא א"נ משום דהוה ליה שטר שעבד קרקעות וכו' ואם דהטעם הראשון לא שייך הכא כדגריס בפלוגתייהו דפליגי בנמחקו מ"מ טעמא בתרא איכא דאינו נשבע. ולמ"ד הילך בשטר בל"ה הדין כן כ"א שבועת היסת הוא דאיכא ויתבאר מזה אי"ה במס' שבועות פ"ו:

הלכה ג

לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר. בתוס' דף קס"ו ע"ב בהגהה כתבו על זה ונראה לר"י דבחזרת וקנינא מיירי דמחלקינן במקושר וצ"ע. ור"ל לפי מה שלא היו נוהגין לכתוב בפשוט וקנינא וכו' והכל שריר וקיים כדכתבו לעיל ודרך לחזור השם בחזרת וקנינא: רבי יצחק שאל ממעלן כתוב חנן וכו' והרמב"ם ז"ל שם הלכה י"ד כתב היה בו מלמעלה שם ומלמטה שם קרוב לו הכל אחר התחתון ואף ע"ג דבעיא דלא איפשיטא היא הכא הוא ז"ל דימה דין זה לדין מלמעלה מנה ומלמטה מאתים דבכל דברים הסותרים הולכין אחר התחתון ורב פפא בפשיטות קאמר התם ספל מלמעלה וקפל מלמטה הכל הולך אחר התחתון והה"ד נמי לענין השם ועיין בב"י סי' מ"ב שכתב על זה ונ"ל דלא יגבה בשטר זה משום אחד מהם ואם הוא שטר מתנה לא ינתן לשום אחד דהמע"ה עכ"ל ונראה שחזר בו ומש"ה לא קבע כן בש"ע וכן אין דברי הרמב"ם מורים כן:

הלכה ד

אמר רבי בא צריך שיהא מכיר לשניהן. והכי מסיק לה התם בדף קס"ז ע"ב ופי' הסוגיא מתבארת ביותר מכאן וכפי אשר פירשתיה בפנים מהסוגיא דגיטין וע"ש:

הלכה ה

מודה בהוא דיהיב בריה גו אומנתה. דין זה אינו מפורש להדיא בדברי הפוסקים ויש לדמות לדין המוזכר בהגהמי"י בפ"ח מהל' שכירות על ההיא דאם אוביר לא אעביד אשלם במיטבא מכאן פסק ר"י שהשוכר מלמד תינוקות וקבל עליו המלמד קנס אם יחזור בו וכו' אין זה אסמכתא דלא חשיב גזים כיון שמפסיד בחזירתו והוי כמו אובר ולא אעביד דכל דבר שבידו ולא גזים לא חשיב לעשות אסמכתא ודין זה מוסכם הוא בסי' ר"ז וה"נ בדין האומנות דדבר שבידו הוא ולא גזים ומפני חיי הבריות כדקאמר הש"ס בפ' הנזקין:

האומר אבד שטרי ב"ד עושין לו קיום. וכן הוא בתוספתא פ' י"א. והתם בדף קס"ח ע"ב גרסינן בברייתא הרי שבא ואמר אבד שטר חובי אף ע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו וכו' אין כותבין לו את השטר בד"א בשטרי הלוואות אבל שטרי מקח וממכר כותבין חוץ מן האחריו' שבו. וכך הוא מוסכם בפוסקים ויש לומר דה"נ בשטרי מקח וממכר איירי:

הלכה ו

אילו שמע רב מתנייה לא הוה מימר הדא מילתא. והכי אמר התם בדף ק"ע ע"ב אי שמיעא ליה לרב הא ברייתא דתניא עדים מקרעין את השטר וכותבין וכו' הוה הדר ביה וקאמר התם דשמיע ליה ולא הדר ביה דעדים שעשו שליחותן אין חוזרין ועושין ודוקא בי דינא דאלימי לאפקועי ממונא:

על הדא אמר רבי יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה. הכי מקשה גם כן התם למאי דגריס בברייתא דכותבין לו שטר אחר מזמן הראשון. והא רבי יהודה נמי מזמן הראשון קאמר ומשני ה"ק ליה ר' יוסי לר' יהודה אי מזמן ראשון קאמרת פליגנא עלך בחדא וכו'. והשתא למאי דקי"ל כר' יוסי והברירה ביד המלוה אם רוצה מחליפין לו בית דין שטר אחר וכותבין מזמן הראשון או אם רצה יכתוב שובר וכן מסקנת הפוסקים:

הלכה ח

רבי אבהו בשם ר' יוחנן בשיש נכסים ללוה וכו'. משמע דהחילוק בין יש נכסים ללוה או אין לו אריש קאי ואם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה לעולם יפרע מן הערב ואפי' יש נכסים ללוה. והתם דף קע"ג ע"ב גריס אפיסקא אם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה אמר רב"ח א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין נכסים אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב וקאי התם הך לא שנו כדקאמר חסורי מחסרא וכו' כמו שהבאתי במתני'. ולפ"ז הני לא שנו דהכא ודהתם סתרי אהדדי. ולפי פי' הרמב"ן ז"ל שפירש להא דהתם דעל יפרע מן הערב תחלה קאי ועלה אמר ל"ש אלא בשאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע

מהערב תחלה ודקדק בחידושיו על פי' הר"י הלוי ז"ל שפי' דעל פרעון מן הערב כלל או לא יפרע כלל קאמר. ומעתה ניחא הא דהכא דהתם מפרשינן דעל תחלה קאי ואם יש נכסים ללוה לא יפרע לעולם מן הערב תחלה והכא ה"ק בשיש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב כלל ואפילו לאחר שתבע מן הלוה דהא יש לו נכסים ללוה וירד עמו לדין ויכופנו אבל אין נכסים ללוה יפרע מן הערב אחר שתבע את הלוה ולא פרעו ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה אפילו יש נכסים ללוה יפרע מן הערב אחר שתבעו ללוה ולא פרעו אבל בתחלה לא יפרע מן הערב לעולם בשיש נכסיס ללוה ואפי' א"ל ע"מ שאפרע ממי שארצה והשתא אתיא כדהתם ודעת הרמב"ם ז"ל לפרש לא שנו דהתם כפי' רבו ז"ל כמו שנראה מדבריו פכ"ה ממלוה הלכה ג' והלכה ד'. ובמה שפסק אם אמר בפי' תחלה לעולם יפרע מן הערב ודינו כקבלן כבר הסכימו רוב גדולי האחרונים לזה וטעמא דכל לישנא יתירה לטפויי אתא והרי התנה כמו בתחלה הוא:

הלכה ט

ונפק עובדא כרבי אחא. והכי הוי המסקנא התם דצריך להדירה:

הלכה י

רב הונא אמר הקדמה פסולה והשטר כשר. מבואר היטב בפנים ולהבין ג"כ הסוגיא בשביעית וכבר מבואר הוא במאי דפליגי הפוסקים בענין מה דלמדין אנו מסוגיא דשביעית דבהע"ת בשער נ"ו ח"א מייתי לריש הסוגיא דהתם ומוזכרים בטור ובב"י סי' מ"ג ויש לברר מסוגיא זו דמשמע כהמפרשים דנתקיים כתב ידן בב"ד הוא דמייריי דהא בפשיטות קאמר הכא אם באותן שהכחישו עדותן וכו' ואם לא נתקיים כ"י מאי הוכחשו דאיכא ויש לדחות ואין לי להאריך. ובעיקר הדין של שטרי מוקדמין נתבאר היטב בפ"ק דמציעא בשמעתתא דמצא שט"ח ובהלכה הסמוכה ושם ביארתי מחלוקי הדעות ובענין תירוץ הקושיות ומה שנלמד במקור הדין והשייך לו מהסוגיות ע"ש מ"ש בסייעתא דשמיא:

אמר ר' יוסי ואת שמע מינה וכו'. דברי ר' יוסי ע"כ בתמיהא מיתפרשא דאל"כ מה לו לחזור בדברים ובהכי אזלא המסקנא דהכא כדהתם דאין הלכה בחנוק כמותו וכבר כתבו התוספות שם דיש ספרים שלא היה כתוב בהן כלל הא דר' יוחנן דהתם בזה ונחת לזה מזה:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא